

ungdomsforskning

årg. 3, nr. 3 & 4 - dec. 2004

UNGE I TAL OG TEKST

Vi kan registrere mere af alting: mere druk, flere selvmord, flere spiseforstyrrelser, men også mere af alt det gode: flere får en længerevarende uddannelse, flere får spændende studieture og udlandsophold og spændende jobs.

ungdomsforskning

Unge i tal og tekst

Årg. 3, nr. 3 & 4 - dec. 2004

Citat på forside

Birgitte Simonsen,

Leder af Center for Ungdomsforskning

artikel side 21, "Om 10 år, hvad så?"

Udgiver

Center for Ungdomsforskning

Ansvarshavende redaktør

Birgitte Simonsen

Redaktør

Niels-Henrik M. Hansen

nhmh@lld.dk

Redaktionssekretær

Liselotte Klint

Layout

Liselotte Klint

Abonnement for 2004

4 numre: Kr. 100,-

Priser for 2005

Se www.cefu.dk/nyhedsbrev/

Løssalg

1 nummer: Kr. 75,-

Bestilling af abonnement og løssalg

ungdomsforskning@lld.dk

ISSN 1602-0324

Tryk

Schweitzer A/S

Copyright

Center for Ungdomsforskning

- 5 REDAKTØREN**
5 Unge i dag
Af Niels-Henrik M. Hansen
- 6 UNGE I TAL OG TEKST**
6 At beskrive unge
Af Niels-Henrik M. Hansen
- 10 Unge i befolkningen**
Af Per Alsøe
- 18 Om 10 år, hvad så?
Af Birgitte Simonsen
- 24 Flere etniske unge skal have en uddannelse
Af Bertel Haarder
- 30 Unge på arbejdsmarkedet**
Af Per Alsøe
- 42 Intet nyt under solen: Unge, arbejdsmarked og udstødelse
Af Noemi Katznelson
- 48 Kan de ikke bare tage sig sammen? - om de unge uden uddannelse
Af Ulla Højmark Jensen
- 54 Mobile unge som fremtidens medarbejdere
Af Jens Christian Nielsen
- 62 Fra uddannelsesinstitution til arbejdsliv - turpas til Bon Bon-land eller træls tilpasning?
Af Henrik Holt Larsen
- 68 Unges sundhed og trivsel**
Af Per Alsøe

- 80 Trivsel, livsstil og sundhedsvaner blandt unge danskere ved årtusindskiftet
Af Gert Allan Nielsen, Susanne Aaen, Kirsten Verkooijen og Lene Ringgaard
- 88 **Samliv, børn og bolig**
Af Per alsøe
- 98 Unge og samliv
Af Tine Filges
- 103 BOGOMTALE**
- 103 Man skal ikke tale *om* de unge, men *med* dem
Niels-Henrik M. Hansen
- 105 AKTUEL FORSKNING**
- 105 Vejledningens betydning på højskolerne - unges afklaring af uddannelsesvalg
Af Anne Kofod

Unge i dag

Ungdomsforskning præsenterer med stolthed dette store dobbeltnummer, hvor vi med en række brede nedslag forsøger, at tegne forskellige perspektiver på det at være ung i dag. Overskriften for nummeret lyder Unge i tal og tekst. Den er valgt, fordi en del af artiklerne i dette nummer er bearbejdede kapitler fra en bog om unge. Målet med bogen, som af forskellige årsager ikke færdiggøres, var at give en statistisk oversigt over danske unges vilkår på en lang række områder - derfor referencen til unge i tal.

De statistiske artikler udgør den ene halvdel af dette nummer, hvor den anden halvdel udgøres af artikler der forsøger at sætte ord og forskellige perspektiver på de områder, som beskrives statistisk - derfor referencen til unge i tekst. Vi håber at sammenspillet mellem tal og tekst kan bidrage med nogle spændende og interessante vinkler på unges tilværelse i dag.

Center for Ungdomsforskning ønsker også at anvende dette dobbeltnummer til at markere vores flytning til Learning Lab Denmark. Centret har efter en række gode år på Roskilde Universitetscenter valgt at flytte til Learning Lab Denmark for at blive en del af det dynamiske og nyskabende miljø, der findes der, og som afspejler centrets ambitioner.

Flytningen indebærer også at Ungdomsforskning fra næste nummer vil få et nyt udseende, men indholdet og den redaktionelle linje vil stadig være den samme.

Endelig skal det bemærkes, at Ungdomsforskning gerne anmelder nye bøger, som kan have interesse for vores læsere. I dette nummer omtaler vi bl.a. Thomas Ziehes nye bog. Bøger kan sendes til Center for Ungdomsforskning - adressen finder du på bagsiden.

God læselyst!

Niels-Henrik M. Hansen
Redaktør på Ungdomsforskning

At beskrive unge

Af Niels-Henrik M. Hansen

I anledning af Center for Ungdomsforskning nye tilknytning til Learning Lab Denmark, har vi valgt at lave et dobbeltnummer, hvor vi beskriver unge i tal og tekst. Vi forsøger at beskrive unge i dag på en række centrale livsområder, både ud fra en statistisk vinkel og en række andre perspektiver. Det er en ordentlig mundfuld at tage fat, og nummeret kommer også vidt omkring, men målet er at tegne nogle forskellige vinkler på den danske ungdom i dag.

Nummeret beskæftiger sig overordnet med fire generelle temaer: unge i befolkningen, unge på arbejdsmarkedet, unges sundhed og trivsel og endelig unges forhold til samliv, børn og bolig.

Temaerne indledes alle med en artikel skrevet af Per Alsøe, som er tidligere doku-

mentationsmedarbejder på Center for Ungdomsforskning. Alsøe tegner, med udgangspunkt i registrerdata og andet statistisk materiale, et billede af de generelle forhold inden for hvert af disse områder. Tidsskriftet trækker sin reference til unge i tal herfra.

Disse statistiske beskrivelser får ikke lov til at stå alene, men bliver perspektiveret i andre artikler. Alsøes artikel om unge i befolkningen, hvor han beskriver unges andel af befolkningen og udviklingen i forbindelse hermed, suppleres fx med to artikler, der hver især diskuterer nogle temaer inden for området.

I sin artikel beskriver Birgitte Simonsen, hvordan man kan forudse betydningen af demografiske ændringer. Tilsvarende diskuterer integrationsminister Bertel Haarder i sin artikel de udfordringer, den voksende

andel af efterkommere og unge indvandrere stiller det danske samfund.

Disse tre artikler præsenterer både i samspil og hver for sig et indblik i og en diskussion af temaet. Samme model gør sig gældende for de tre andre områder.

De skiftende perspektiver skal i fællesskab give forskellige bidrag til en beskrivelse af unge i dag - lige nu - på en række områder. Målet og ønsket er, at dette samspil giver en mere facetteret og mangfoldig beskrivelse af unge i dag, uanset om det er i tal eller tekst.

Unge i dag

Unge i tal og tekst – hvilket billede tegner der sig helt overordnet i dette nummer af Ungdomsforskning? En af de helt grundlæggende pointer er, at andelen af unge i den danske befolkning er faldende og vil fortsætte med at falde. Samtidig vil andelen af unge efterkommere eller indvandrere stige. Der vil med andre ord ske og er sket nogle helt fundamentale demografiske ændringer der på godt og ondt definerer de unges vilkår på forskellige områder. Bl.a. vokser samfundets pres på de unge for at tage en uddannelse og hurtigst muligt komme ind på arbejdsmarkedet.

Netop dette tema er gennemgående i mange af artiklerne. De er præget af et fokus på den store andel unge der ikke får taget en ungdomsuddannelse. Selv om artiklerne præsenterer forskellige beskrivelser af unges tilværelse og liv i dag, så er dette den røde tråd der løber igennem hovedparten af artiklerne. Igen og igen understreger forfatterne, at en relevant uddannelse er nøglen til succesrig indtræden på arbejdsmarkedet og i bredere forstand det danske samfund.

I denne bekymring over de unges tilsyneladende mangel på vilje til at tage en eller anden form for uddannelse efter folkeskolen ligger, som fx Jens Christian

Nielsen meget præcist beskriver det i sin artikel, i en ikke-artikuleret forestilling om, at unge skulle have en implicit kontakt med samfundet, hvor de skal leve op til en række krav og forestillinger. Denne forestilling giver anledning til det, Nielsen kalder forfaldsmyten, hvor unges manglende evne til at tage en uddannelse ses som et udtryk for sædernes forfald og ungdommens manglende iværksættelse af alle de muligheder, de ellers får tilbudt på et sølvfad.

De forskellige artikler viser, at der er en stor gruppe af unge der ikke får gennemført en uddannelse efter folkeskolen. Der er forskellige definitioner og vurderinger af størrelsen på denne gruppe unge, men konklusionen er, at disse unge i bedste fald kan siges at være stagnerende på trods af en stor politisk bevågenhed.

Spørgsmålet er hvad kan man gøre med disse unge? Flygtninge og integrationsminister Bertel Haarder peger på, at der særligt over for unge efterkommere og indvandrere med fordel kan planlægges forskellige forløb, hvor essensen er at få sluset de unge ind på arbejdsmarkedet ad flere kanaler end der hidtil har været til rådighed. Ulla Højmark Jensen peger i sin artikel på, at gruppen af unge, der ikke får en uddannelse, kan opdeles i fire subgrupperinger med bestemte karakteristika. Indsatsen kan så effektiviseres ved at man tilpasser den til de forskellige grupperes specifikke behov og ønsker.

Artikler

I den første artikel – “Unge i befolkningen” - præsenterer Per Alsøe en demografisk beskrivelse af ungdommens andel af den danske befolkning. Artiklen ser også på andelen af unge indvandrere og efterkommere - og foretager en fremskrivning af deres andel af befolkningen de kommende år.

Birgitte Simonsen supplerer i sin artikel

dette perspektiv ved at tage fat i nogle af de tendenser, Per Alsøe beskriver, og kommenterer deres betydning. Essensen i Simonsens artikel er, at de demografiske ændringer, der med væsentlig sikkerhed kan forudsiges på nuværende tidspunkt, vil give nogle markante udfordringer, hvis vi skal opretholde det nuværende velfærdssystem. De mindre ungdomsårgange giver et voksende pres på de få unge, påpeger Simonsen, og derfor bliver det vigtigt at sikre at *alle* unge får en uddannelse og integreres på det danske arbejdsmarked.

I den efterfølgende artikel tager integrationsminister Bertel Haarder også samme emne under behandling. Ministeren tager blandt andet fat på unge indvandreres og efterkommeres problemer med at klare sig i det danske uddannelsessystem. Han peger på flere initiativer, som den nuværende regering har iværksat for at mindske frafaldet for denne gruppe af unge.

Dernæst præsenterer Per Alsøe det næste tema. I artiklen belyser han udviklingen i unges deltagelse på arbejdsmarkedet. Dette tema berørte de to foregående artikler også, men her bliver det belyst statistisk og med udgangspunkt i registerdata. En af Alsøes konklusioner er, at antallet af unge i arbejdsstyrken er faldet, mens antallet af unge der er under uddannelse og arbejder ved siden af er steget. Endelig er andelen af unge, der hverken er under uddannelse eller på arbejdsmarkedet vokset og udgør nu 10-12% af de unge.

I det hele taget er der mange indikationer på, at gruppen af unge, der ikke får en uddannelse ud over folkeskolen, er voksende eller i bedste fald stagnerende på et højt niveau. Birgitte Simonsen diskuterer problemet i sin artikel (omtalt tidligere), men det er også temaet for artiklerne af Noemi Katznelson og Ulla Højmark Jensen - hvad kan man gøre for at reducere denne "restgruppe" af unge, der står uden en uddannelse og risikerer en

livslang position som marginaliseret. Katznelson mener, at det drejer sig om 17% af en ungdomsårgang, der ikke får fuldført en kompetencegivende uddannelse. I sin artikel "Intet nyt under solen: Unge, arbejdsmarked og udstødelse" diskuterer Katznelson også, hvad der kendetegner denne gruppe af unge og hvilke processer og mekanismer, der ligger bag deres problemer med at fuldføre en uddannelse.

Ulla Højmark Jensen tager fat i den samme problemstilling, men fra et andet perspektiv. Hun påpeger, at 40% af de unge, der ikke har en uddannelse, befinder sig udenfor arbejdsstyrken i 25-30-års alderen. For Højmark Jensen er der ingen tvivl om, at den sociale arv er en særdeles væsentlig faktor i denne forbindelse. De unge afspejler deres forældres forhold til uddannelse eller mangel på samme. Hvis man ser bort fra den sociale arvs betydning, kan man lokalisere forskellige grupperinger af unge, hvis syn og motivation for at tage en uddannelse adskiller sig på en række områder, mener Højmark Jensen. I artiklen præsenterer hun fire forskellige typer unge med hver deres holdning og motivationsmønstre i forhold til uddannelse. Hvis man ønsker at reducere frafaldet, står hele uddannelsessystemet over for en udfordring; At blive rummeligt nok, uanset niveau, så man kan imødegå disse forskellige krav.

I de to efterfølgende artikler, der er skrevet af professor Henrik Holst Larsen og Jens Christian Nielsen retter vi fokus mod et andet aspekt af unge på arbejdsmarkedet. Nielsen lægger ud med sin beskrivelse af de mobile unge som fremtidens arbejdskraft. Han beskriver de unges krav til deres arbejdsplads gennem en opsamling af forskellige undersøgelser på området, og skitserer efterfølgende, hvordan arbejdspladserne kan forsøge at imødegå disse

krav bedst muligt.

Henrik Holst Larsen vender blikket 180 grader og spørger i stedet, hvilken virkelighed de unge møder, når de kommer ud på arbejdsmarkedet - hvilke "overraskelser" der venter på dem - og endelig ser Larsen på de unges forestillinger til karriere, hvor han blandt andet diskuterer forskellige myter på området.

Unge sundhed og trivsel er omdrejningspunkt for Per Alsøes næste artikel. Næsten halvdelen af alle dødsfald blandt unge mænd kan tilskrives selvmord og trafikulykker. Det er en andel der er steget. Ser man mere generelt på unges sundhedstilstand er der både positive og negative udviklingstendenser: Der er færre rygere, men der er flere overvægtige mv.

Er der en sammenhæng mellem identitet og sundhedsvaner? spørger Gert Nielsen m.fl. i den efterfølgende artikel. Svaret er klart ja - unge kan inddeles i forskellige subgrupper/identiteter, der hver især har deres koder og kulturer som påvirker de unges sundhedsvaner; endda i væsentlig og meget målbar grad.

I det afsluttende tema belyser Per Alsøe de unges boligsituation, deres samlivsformer og hvor mange unge der får børn i en tidlig alder. Konklusionerne i artiklen er, at der på disse områder er sket en række ændringer: færre unge bor sammen og bliver gift, samtidig med at der er flere, der ikke får børn - alt sammen elementer der måske peger på en udvidelse af ungdomstiden - i al fald i mental forstand og med de konsekvenser det bringer.

Artiklen slutter ringen. Udgangspunktet var en konstatering af, at unge frem over vil udgøre en stadig mindre del af befolkningen. Slutpunktet er en tilsvarende konstatering af, at de færre unge fortsat kan forventes at føre et liv der levner færre muligheder for at få børn.

Tine Filges diskuterer i den afsluttende artikel "Unge og samliv" de faktorer der påvirker de unges relation og forhold til hinanden og de forestillinger unge har til

deres samliv og parforhold. Perspektivet skifter her fra de generelle betragtninger til et meget konkret spørgsmål om, hvorledes de færre unge nu og fremover forholder sig til hinanden. Spørgsmålet som Filges opridses det er, hvilke forventninger og ønsker unge har til deres samliv og parforhold, når de lever i en virkelighed, hvor flere og flere bliver skilt og vælger at leve alene.

Efter denne række artikler afsluttes nummeret med to tekster, der lægger udenfor de forskellige temaer. Først kommer Anne Kofod med en præsentation af et nyligt afsluttet forskningsprojekt på Center for Ungdomsforskning, hvor målet var at belyse højskolernes muligheder for at hjælpe unge med at træffe et kvalificeret uddannelsesvalg. Registerundersøgelser viser, at unge der har været på højskole har et mindre frafald på deres uddannelse sammenlignet med unge, der ikke har været på en højskole. Som artiklen beskriver viser analyserne, at højskolerne formår at tilbyde de unge nogle muligheder - et vejledningsrum - der giver de unge en række erfaringer og værktøjer, som hjælper dem til at træffe et velfungeret uddannelsesvalg. Igen er temaet en indirekte bekymring over de unges problemer med at træffe et uddannelsesvalg og komme i gang med en uddannelse.

Endelig er der en anmeldelse af Thomas Ziehes nyeste bog på dansk. Bogen samler en række af Ziehes artikler fra de sidste 15 år og tilbyder et overblik over en række af Ziehes teoretiske ideer og deres udvikling.

Afrunding

Denne udgave af Ungdomsforskning kommer vidt omkring, som det er blevet antydnet i det foregående. Vi håber de forskellige beskrivelser af unge - hvad enten de er i tal eller tekst - kan bidrage til forståelsen af danske unge i dag.

I denne artikel præsenterer Per Alsøe et demografisk og geografisk perspektiv på unges andel af den danske befolkning – både i dag og fremover samt i et historisk perspektiv. Et andet væsentligt punkt i artiklen er, hvor mange af de unge der i dag og i fremtiden vil have en indvandrebaggrund.

Unge i befolkningen

Af Per Alsøe

Et væsentlig definerende punkt ved en given ungdomsgeneration er dens andel af befolkningen. Størrelsen bliver på mange måder det forhold der kommer til at kendetegne en ungdomsgeneration – tænkt blot på efterkrigsgenerationen, der i kraft af sin størrelse og den generelle udvikling, har sat deres præg på samfundet. Igennem de sidste årtier har ungdomsårgangene været små, og det har medvirket til at definere denne generation som den “eftertragtede generation”, der frit kan vælge og vrage på alle hylder, fordi de er så få.

Spørgsmålet er, hvordan de unges andel af befolkningen udvikler sig fremover. Denne udvikling vil udgøre det centrale omdrejningspunkt i denne artikel, hvor der også undersøges, hvor de unge bor og hvor

stor en andel, der er af indvandrebaggrund.

Artiklens hovedkonklusioner er:

- Der er færre unge i Danmark end for 50 år siden, og udviklingen fortsætter et par år endnu.
- De unge samler sig i storbyerne.
- Stadigt flere unge har indvandrerbaggrund.

Ungdommens andel af befolkningen

Ud af den samlede befolkning på 5.397.640 personer er 950.522 i alderen 15-29 år. De unge udgør altså 17,6% af befolkningen. Fordelt på 5-års aldersklasser ser tallene således ud:

15-19 år: 295.094

20-24 år: 298.461

25-29 år: 356.967

Der er en lille overvægt af unge mænd. Mændene udgør 50,7% af de unge og kvinderne 49,3%.

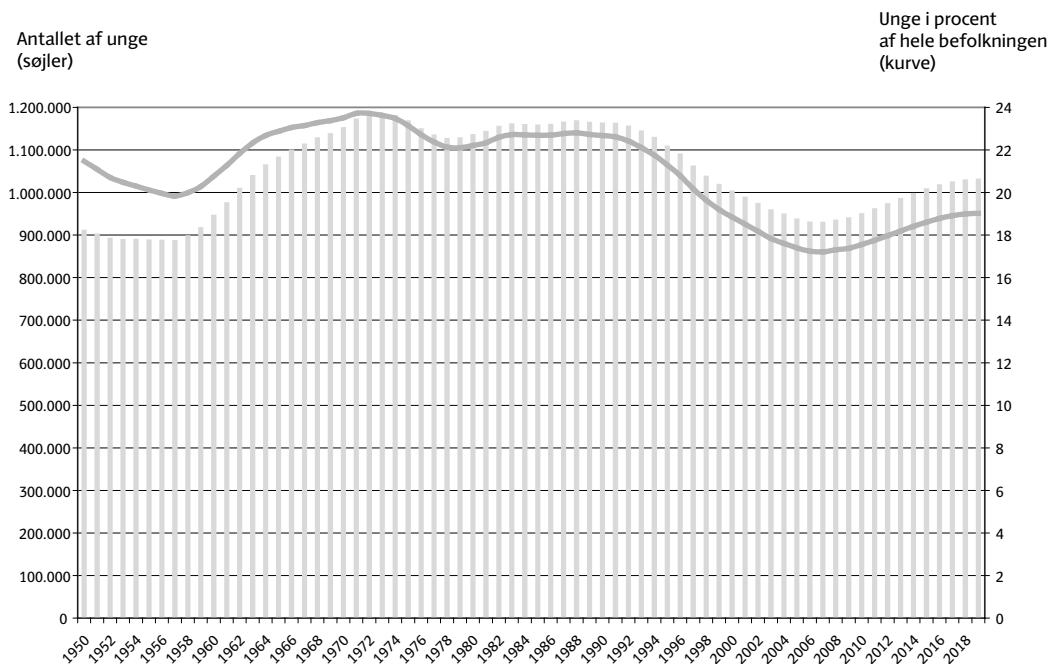
Den lille million unge, der lever i Danmark i dag, er det laveste antal de sidste 40 år. Det er dog ikke gået jævnt ned ad bakke i hele perioden. I en periode fra slutningen af 1950'erne til begyndelsen af 1970'erne voksede antallet af unge voldsomt. I 1957 hørte hver femte dansker til ungdomsgruppen. Men i 1972 var næsten hver fjerde

dansker ung. I denne periode var der blevet cirka 285.000 flere unge.

De følgende 20 år var antallet af unge stabilt. Gennem 1970'erne og 1980'erne var der omkring 1,1 million unge.

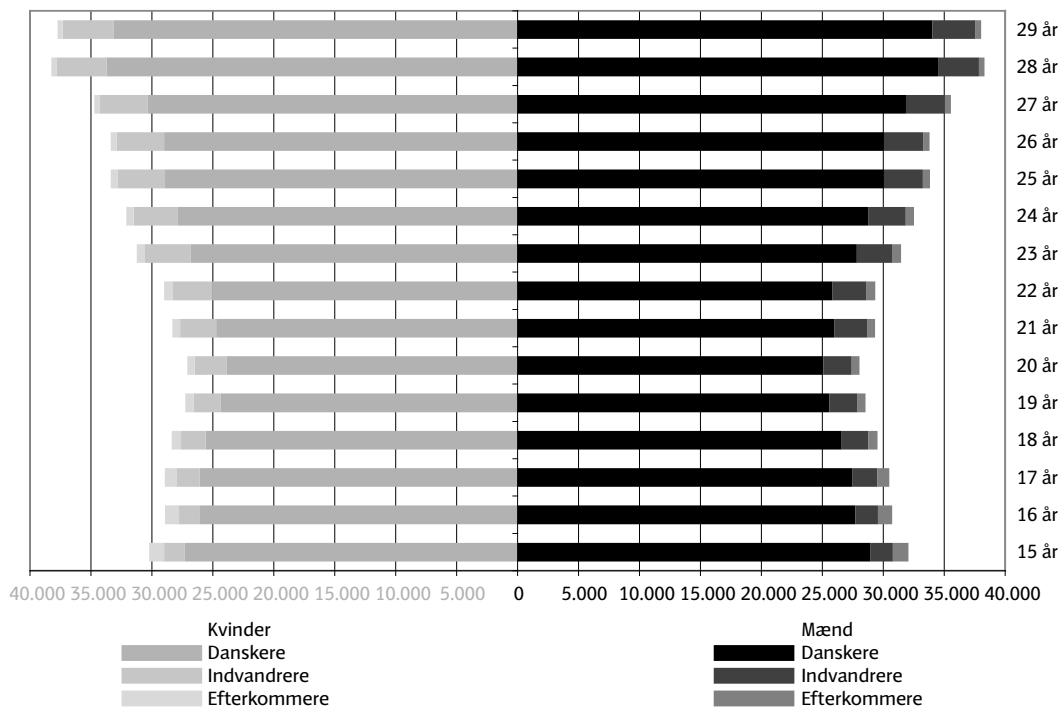
Fra omkring 1990 faldt antallet af unge igen voldsomt. Der er nu en kvart million færre unge end i 1970'erne. I 2004 var der 950.522 unge, og det er det laveste tal siden 1960.

Figur 2.1 Figuren viser antallet af unge (15-29-årige) i Danmark i perioden 1950-2004, og deres andel af befolkningen. Udviklingen er desuden fremskrevet til 2019.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik, www.statistikbanken.dk, matricerne HISB4, BEF1, BEF1A og PROG7A

Figur 2.2 Figuren viser, hvordan de unge i 2004 fordeler sig efter alder, køn og herkomst.
Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken, tabel BEF 3.

Anmærkning:

- *Indvandrere* er personer der er født i udlandet af forældre, som begge (eller den ene, hvis der ikke findes oplysninger om den anden) er udenlandske statsborgere eller født i udlandet. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, og personen er født i udlandet, opfattes personen også som indvandrer.
- *Efterkommere* er personer der er født i Danmark af forældre, hvoraf ingen er danske statsborgere, født i Danmark. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, og personen er udenlandsk statsborger, opfattes personen også som efterkommer.
- *Danskere (øvrige)* er personer, hvor mindst én af forældrene er dansk statsborger og født i Danmark, uanset personens eget fødeland og statsborgerskab. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, tilhører personen gruppen øvrige, hvis denne er dansk statsborger, født i Danmark. (se f.eks. Danmarks Statistik, Statistiske Efterretninger nr. 13, 25. marts 2003)

Frem mod 2019

Man kan med ret stor sikkerhed forudse, hvor mange unge der vil være i Danmark femten år frem i tiden. De, der i 2019 vil høre til gruppen af unge, er nemlig født i dag. Den eneste usikkerhed er de, som enten forlader eller flytter til Danmark.

Fremskrives befolkningen til 2019 på baggrund af fødselstallene fra Danmarks Statistik, viser det sig, at der vil blive færre og færre unge mellem 15 og 29 år frem til 2007. På det tidspunkt vil der være ca. 931.000 unge – knap 20.000 færre end i 2004.

Herefter vil antallet stige til lidt over 1 million unge i 2019. Vi vil så være oppe på samme antal unge, som i midten af 1960'erne. Men de unge kommer ikke til at udgøre så stor en del af befolkningen som dengang, da der nu bor flere i landet. Mens de unge i midten af 1960'erne udgjorde 23% af befolkningen, vil fremtidens unge i

2019 kun udgøre 19% af befolkningen.

I 2019 (se figur 2.5) vil der være flest 23-24-årige og færrest 15-16-årige. I 2004 er den mindste gruppe de 19-20-årige og den største gruppe de 28-29-årige (se figur 2.2).

Indvandrere

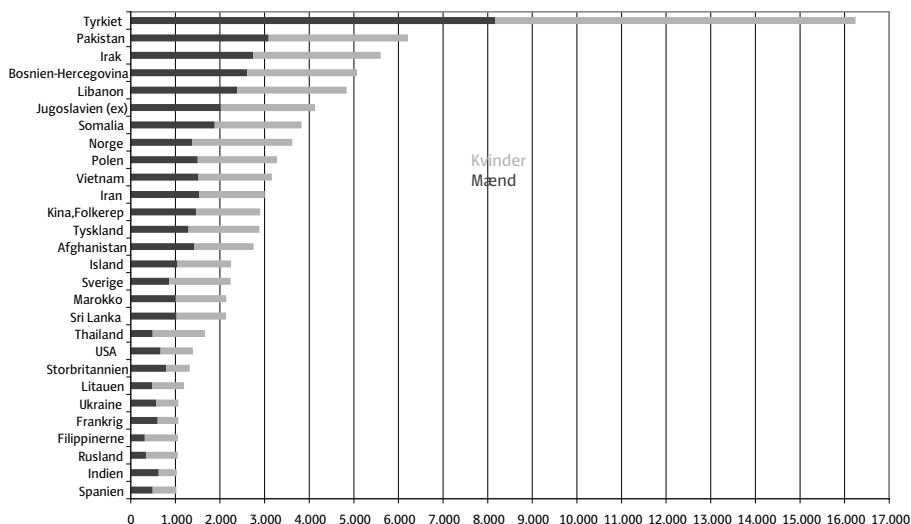
Mere end hver 10. ung i Danmark er af anden herkomst end dansk. 107.251 unge (11,3%) har i 2004 en baggrund som indvandrer eller efterkommer (barn) af indvandrere.

Disse godt 100.000 unge – eller deres forældre – stammer fra 184 forskellige lande. Flest kommer fra Tyrkiet. I alt er der lidt over 16.000 unge i Danmark, som selv kommer fra Tyrkiet, eller hvis forældre kommer derfra.

Herefter følger Pakistan med lidt over 6.000 unge og Irak, Bosnien-Hercegovina, Libanon, Jugoslavien og Somalia med 4-5.000 fra hvert land.

De unge med oprindelse i Thailand,

Figur 2.3 Figuren viser, hvilke lande de unge indvandrere eller deres forældre kommer fra. Tallene er fra 2004, og der er kun medtaget lande, hvor tallet overstiger 1.000.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken, tabel BEF 3

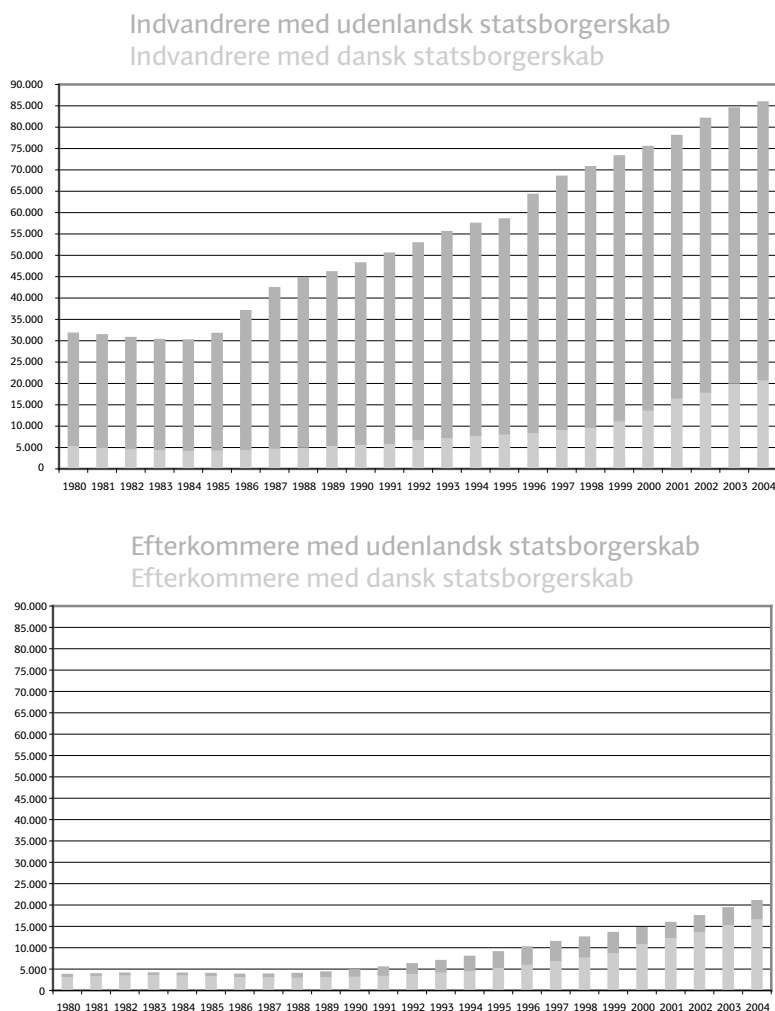
Filippinerne og Rusland adskiller sig markant fra de øvrige lande ved, at de har en stor overvægt af kvinder. Omkring 70% af de unge indvandrere/efterkommere fra disse tre lande er kvinder.

Langt størstedelen af unge af anden

herkomst end dansk er født i udlandet og indvandret til Danmark. De unge, der er født i Danmark af indvandrere, udgør mindre end en femtedel af gruppen:

Blandt de 15-19 årige er to tredjedele indvandrere - knap 67%. For de 20-24 årige

Figur 2.4 Figuren viser antallet af indvandrere og efterkommere i alderen 15-29 år, der i perioden 1980-2004 havde dansk statsborgerskab og hvor mange der ikke havde.

Kilde: egne beregninger på baggrund af statistikbanken, matrice BEF3

er det fire ud af fem, som selv er indvandret - 82%. Endelig er andelen for de 25-29 årige 88%. Efterkommerne er født i Danmark. Selv om denne gruppe stadig er i klart mindretal, har deres antal været stærkt stigende - fra omkring 4.000 i 1980'erne til 21.200 i 2004. Og denne udvikling vil fortsætte (se senere).

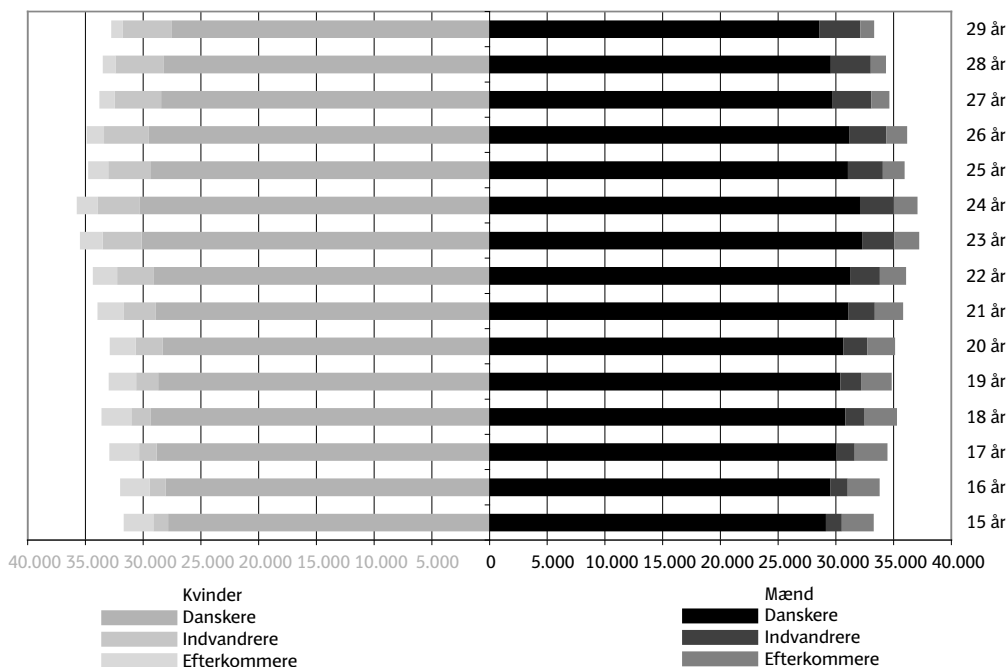
Om de unge tilhører den ene eller den anden af disse grupper, har bl.a. betydning for deres demokratiske rettigheder og pligter. I modsætning til efterkommerne af indvandrere har de unge, der er født i udlandet, ofte ikke dansk statsborgerskab. Frem til 1987 havde omkring 75-80% af de unge efterkommere dansk statsborgerskab, men så faldt andelen til 60-70% frem til 1999,

hvorefter den igen steg til 78% i 2004.

I perioden frem til 2000 har 10-15% af de unge indvandrere dansk statsborgerskab, men den andel er steget til 24% i 2004.

Som nævnt ændrer de unges andel af den samlede befolkning sig i de kommende 15 år. Men også sammensætningen af ungdomsgruppen forandrer sig. Den mest markante ændring vil ske i den etniske sammensætning. Selv om de, der vil være mellem 15-29 årige i 2019, er født og i dag i 2004 er mellem 0 og 15 år, er det alligevel forbundet med stor usikkerhed og problemer at fremskrive antallet af unge og deres sammensætning, især fordi det er vanskeligt at forudsige ind- og udvandringen så

Figur 2.5 Figuren viser fordelingen af de unge i 2019 efter alder, køn og herkomst.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken, matrice PROG7A

mange år ud i fremtiden.

Hvor gruppen af unge indvandrere og efterkommere i dag udgør 11,3% af den unge befolkning, vil den i 2019 nå op på 14%. Men forholdet mellem de to grupper af fremmed herkomst vil ændre sig og bevæge sig i retning af lige mange efterkommere og indvandrere.

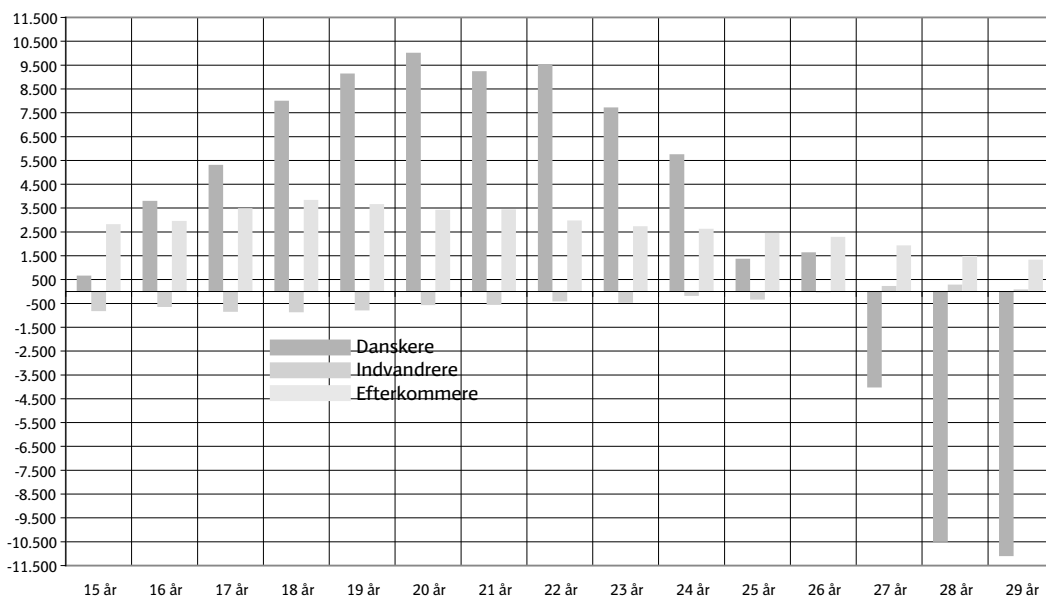
I alt vil der til den tid være godt 82.000 flere unge, end der er i 2004. Den samlede fremgang dækker over, at der vil være knap 6.000 færre unge med indvandrerbaggrund, men ca. 41.000 flere unge efterkommere og ca. 47.000 flere med dansk baggrund. Resultatet af denne udvikling bliver, at 6% af de unge i 2019 vil være efterkommere (se figur 2.6).

Hvor bor de unge?

I forhold til den øvrige befolkning (under 15 år og over 29 år) er unge i Danmark i højere grad bosat i få store kommuner. 15% af de unge danskere bor i kommunerne København og Frederiksberg. Til sammenligning bor kun 10% af den øvrige befolkning i de to kommuner.

Overvægten af unge i de to kommuner er endnu mere markant, når vi ser på unge indvandrere og efterkommere. Hele 26% af dem bor i København/Frederiksberg. Ser man på hele hovedstadsregionen (Københavns, Frederiksberg og Roskilde amter samt København og Frederiksberg kommuner), viser det sig, at en tredjedel (33%) af

Figur 2.6 Figuren viser, hvordan ungdomsgruppen ændrer sig fra 2004 til 2019 i alderssammensætning og fordeling efter herkomst.

Kilde: egne beregninger på baggrund af statistikbanken, matricerne BEF1A og PROG7A

de unge danskere og over halvdelen (53%) af unge indvandrere og efterkommere bor her, mens kun en fjerdedel af den øvrige befolkning bor i hovedstadsområdet. Samme tendens går igen i de tre største provinsbyer.

I Århus Kommune bor 8% af de unge danskere og 9% af de unge indvandrere og efterkommere. 4% af den øvrige befolkning bor i Århus.

I Aalborg Kommune bor 4% af de unge danskere og 3% af de unge indvandrere og efterkommere. 2% af den øvrige befolkning bor i Aalborg.

Endelig bor 4% af de unge danskere i Odense Kommune, mens 5% af de unge indvandrere og efterkommere bor her. Af den

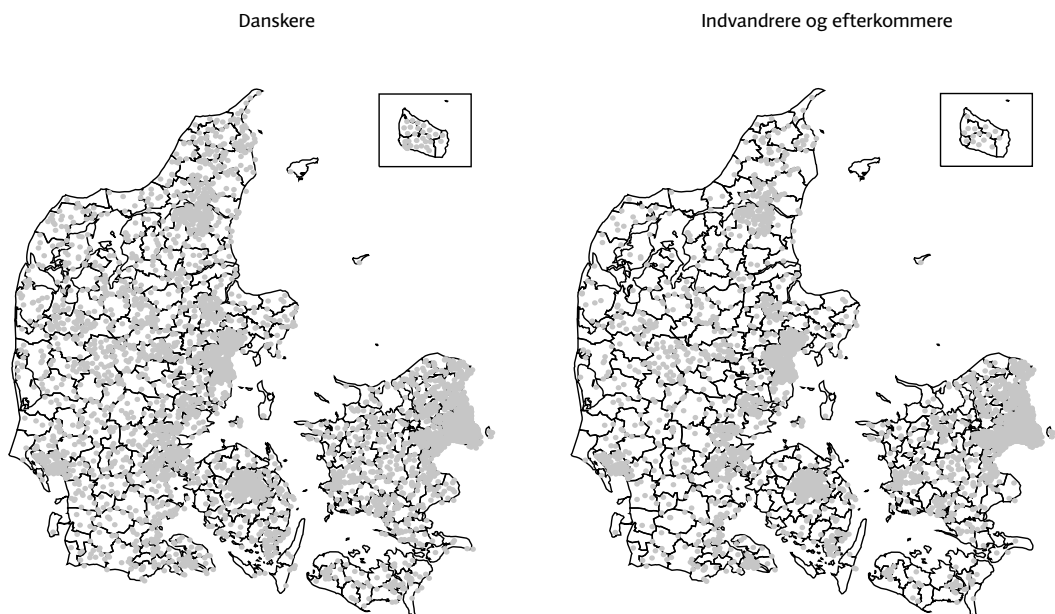
øvrige befolkning bor 2% i Odense.

Sammenlagt bor 70% af de unge indvandrere og efterkommere samt 49% af de unge danskere i de nævnte områder, mens kun 33% af den øvrige befolkning bor i disse storbyområder.

Unge er derfor i langt højere grad end den øvrige befolkning storbyboere, og med den store koncentration unge indvandrere og efterkommere er storbykommunerne det nærmeste, vi kommer multietniske ungdomskulturer.

Per Alsøe er tidligere dokumentationskoordinator ved Center for Ungdomsforskning.

Figur 2.7 Figuren illustrerer, hvor i landet unge danskere og unge indvandrere og efterkommere er bosat i 2004

1. punkt repræsenterer 0,02% af befolkningen i hver gruppe.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken, matrice BEF3

Antallet af unge falder, samtidig med at antallet af ældre stiger. Det siger statistikken os. Professor Birgitte Simonsen mener, at det rejser en række alvorlige og centrale problemstillinger, som nødvendigvis må forsøges løst, hvis vi ønsker at bevare det danske velfærdssamfund i sin nuværende form. Hun peger samtidig på, at der er tale om nogle væsentlige problemer, og at udviklingen lige nu går den forkerte vej på disse områder.

Om 10 år, hvad så?

Af professor Birgitte Simonsen

Hovedpointerne i statistikkerne om de unge i befolkningen er nemme at opsummere. Men hvilken indflydelse får de på den samfundsmæssige udvikling? Det er naturligvis ikke til at sige med sikkerhed. Ikke desto mindre vil jeg forsøge mig med nogle "konsekvensovervejelser". Hvad betyder disse tal for udviklingen i Danmark i de kommende 10 år?

Tre forhold vil være anderledes end nu; tre utvetydige tendenser som vil få indvirkning på næsten alle udviklingsområder:

- Der kommer færre unge et stykke tid endnu. Og når antallet af unge stiger igen, vil de fortfarende udgøre en stadig mindre del af befolkningen.
- En voksende del af de unge vil have anden etnisk baggrund.

- Der kommer en stigende koncentration af de unge i storbyerne.

I artiklen vil jeg diskutere disse tre tendenser og deres betydning. Diskussionen vil falde i tre dele. Jeg beskriver hver tendens mere uddybende og peger derefter pege på de ubalancer den nuværende udvikling synes at give på disse områder. Endelig vil jeg se på de dilemmaer disse problemstillinger bærer med sig.

Mindre ungdomsårgange

Et fremtidsscenario som vi kan være temmelig sikre på indtræder, er en situation hvor alderspyramiden bliver stadig mere skæv, dvs. der bliver flere og flere ældre i forhold til unge, og gennemsnitsalderen bliver

---

højere og højere. Dette forhold beskriver Per Alsøe i sin artikel om unge i befolkningen

Der er mange spekulationer omkring denne situation der på én gang gør unge mennesker til en sparsom og ombejlet ressource, der kæmpes om fra uddannelses- og arbejdsmarkedets side, og på lidt længere sigt stiller kæmpestore krav til de unge menneskers produktivitet og kapacitet.

Det kan forudses at en stadig mindre gruppe erhvervsaktive kommer til at tage sig af en voksende gruppe, der ikke er aktiv. Denne situation vil helt sikkert indtræffe, selv om der lægges pres på de ældre for at blive længere på arbejdsmarkedet. Det betyder meget konkret, at de stadig færre unge skal være veluddannede, velintegrerede og velmotiverede for at arbejde og yde en masse – de skal udgøre et tilskud til oprettholdelsen af velfærdsstaten og ikke et dræn.

Flere etniske unge

Et andet fremtidsscenario, vi kan være temmelig sikre på, er at der kommer mange flere unge med anden etnisk baggrund, både indvandrere og efterkommere. Det vil medføre en multikulturalitet, en tilstedeværelse af forskellige religioner og en tilstedeværelse af mange forskellige værdisæt og normer. Knyttet det an til den generelle udvikling mod mindre ungdomsårgange som nævnt tidligere, betyder det, at de unge med anden etnisk baggrund skal lukkes fuldt ind i samfundet. Det må nødvendigvis ske på nogle præmisser som de yderst forskelligartede etniske unge kan acceptere, og som samtidig er i stand til at videreføre og videreudvikle de grundlæggende præmisser som den danske velfærdsstat bygger på.

Urbanisering

Det tredje fremtidsscenario er en stigende urbanisering. De unge søger til storbyerne

– vi kan dog ikke vide med samme sikkerhed som i de to første scenarier, at der ikke sker en tilbagevandring til landområderne, men det forekommer ikke sandsynligt. Igen betyder det helt konkret, at der kommer et behov for at indrette og opbygge storbyerne så de kan rumme og tilgodese unge mennesker med forskellige etniske baggrunde på en måde så de virkelig kan være der og få deres behov opfyldt.

Situationen er med andre ord den, at vi kan imødesee nogle voksende storbyer med mange unge af forskellig etnisk herkomst, og vi kan også være sikre på at det bliver *yderst vigtigt* at sikre at de relativt få unge bliver sat i en situation, hvor de alle er med til at yde en samfundsmæssig nyttig indsats, dvs. hvor de alle bliver godt integreret i samfundslivet, her i særdeleshed på arbejdsmarkedet.

Der må altså sikres en situation, hvor livet i storbyerne kan tilbyde de unge en meningsfuld måde at bruge sig selv på, og hvor alle unge kommer i gang med uddannelse og/eller arbejde, jo før jo bedre.

Negativ udvikling

Det er imidlertid slet ikke den vej det går lige nu – tværtimod kan en lang række tendenser til det modsatte iagttages med stor tydelighed. Det skyldes naturligvis ikke ond vilje fra nogens side - tværtimod er der rigtig mange gode viljer omkring unge mennesker og den indsats der gøres.

Det skyldes derimod, at vi har fat i nogle centrale elementer af det danske samfund, og at det som sådan er svært at ændre disse. Der må nødvendigvis slagtes nogle hellige køer, hvis vi skal kunne imødesee en bare nogenlunde fredelig udvikling.

Som det ser ud nu går udviklingen på en række af disse områder i den forkerte retning. Man kan gå så vidt at sige, at der

er tale om nogle gevaldige ubalancer. Jeg vil i det følgende kort behandle nogle af de vigtigste, og derefter til sidst rette fokus mod nogle dilemmaer som rejser sig.

Ubalancer

1. Den såkaldte "restgruppe" vokser for øjeblikket efter at have været faldende i en årrække. Skiftende regeringer har haft en fast målsætning om at nedbringe eller måske helt få fjernet den gruppe unge der ikke får en erhvervs-kompetencegivende uddannelse (Illeris et al., 2002; Katznelson, 2004). Den er imidlertid ikke lige om hjørnet. Tværtimod viser de nyeste tal fra Undervisningsministeriet (A4, 2004) at mens denne gruppe unge i 2000 udgjorde 20,5% af de unge (i henhold til andre opgørelser har den været helt nede på 17,5% (Katznelson, 2004), så var den i 2002 steget til 24,8%. Disse tal er både foruroligende og på sin vis overraskende. Ungdomsårgangene er jo som nævnt mindre end de længe har været og der er også rift om de unge fra uddannelsesinstitutionernes side. Ubalancen består i at der på trods af dette, er flere unge der slet ikke går i gang med noget efter folkeskolen. Samtidig er det i forvejen høje frafald på de erhvervsfaglige uddannelser blevet endnu større, og der er også flere der falder fra deres gymnasiale uddannelser, eller ikke bruger eksamen til at videreuddanne sig. Som det ser ud lige nu, kan vi forudse en stigende polarisering mellem samfundsgrupperne, hvilket er særdeles truende for hele vores velfærdssystem, men også voldsomt marginaliserende for hele den gruppe af unge, der ikke formår at leve op til samfundets krav.
2. En anden ubalance er, at unge med anden etnisk baggrund har sværere ved at finde fodfæste på arbejdsmarkedet end etnisk danske. Det er der mange grunde til. Her kan der bl.a. peges på uddannelsesmæssige årsager, men hertil kommer, at det danske arbejdsmarked hidtil ikke har forholdt sig tilstrækkeligt åbent til de nye grupper. Det er yderst uheldigt, da netop denne gruppe vokser, og derfor har et indlysende potentiale der kunne afdæmpe det nogen har kaldt generationsbomben (Mogensen, Gunnar Viby, 2002).
3. Unge med anden etnisk baggrund har større frafaldsprocenter i uddannelses-systemet. Det er der mange forskellige årsager til. Det er indlysende at det er særdeles uheldigt jf. den ovenstående kommentar. Det vigtigste er her at erindre, at det ikke behøver at være sådan. Problemet kan løses, hvis der er tilstrækkelig vilje til forskning og forandring (Seeberg, 2003; Integrationsministeriets tænketank, 2004).
4. Storbyer tilbyder ikke mange udfoldelsesmuligheder for unge som er bare en smule udsatte. De bor dårligt i forhold til andre, og der er for få steder, hvor de kan gå hen og for mange steder, de er uønskede. Byrummet overtages af de unge om aftenen og natten (og ikke kun af de udsatte). En konsekvens af dette forhold er generationsforskrækelse, fremmedgørelse og misforståelser i kommunikationen mellem grupperne. De unge, der ikke rigtigt kan være nogen steder, forskrækker de ældre der har læst om ungdomsbander osv. (Ansel-Henry & Branner Jespersen, 2003). Pointen er dobbelt: for det første

kræver den stigende urbanisering ressourcer for at byerne bliver steder hvor mennesker trives og for det andet vil manglen på disse ressourcer ramme udsatte unge særlig hårdt.

5. Dele af byrummet domineres af drikende unge; også ungdomsuddannelserne hærages af drikkeri. Situationen er genstand for en begyndende og meget ambivalent opmærksomhed fra det voksne samfund. Der er en meget stor usikkerhed på om og hvad man evt. kunne gøre. Denne alkoholdomineerede byadfærd gælder altovervejende etnisk danske unge – de unge med anden etnisk baggrund lægger en vis afstand til alkoholadfæerden. Der mangler en diskussion af, hvad bylivet kunne tilbyde unge at tage sig til (Ungdomsforskning, 2003) og som ikke involverer brug af forskellige rusmidler. Situationen er dog her også her ambivalent, idet de unge på mange måder afspejler det generelle forbrug af alkohol i samfundet.
6. Der er mange tegn på tegn på en større polarisering – markedssamfundet favoriserer de velbjegete - og det ved de unge godt, men det forvirrer. Nogle reagerer udadventt, andre har ensomhedsproblemer. Vi kan registrere mere af alting: mere druk, flere selvmord, flere spiseforstyrrelser, men også mere af alt det gode: Flere får en længerevarende uddannelse, flere får spændende studieture og udlandsophold og spændende jobs. Udviklingen i Danmark har i mange år i takt med en velstandsstigning bevæget sig mod en større udligning (i hvert fald i store træk og det er en ny situation at polariseringen mellem rig og fattig vokser – det er

imidlertid den realitet, de opvoksede generationer står over for lige nu (Ungdomsforskning nr. 3 og 4, 2002.)

7. En voksende gruppe unge oplever, at de på den ene side er ombejlede og får tilbudt alt muligt, men at der på den anden side ikke er noget af det der dur, eller de oplever at de ikke selv slår til i forhold til deres egne ønsker (Simonsen, 2003; Katznelson, 2004). Der er et voksende ønske om det eneste og helt umulige: Nemlig at stå af, få fred, bare være. Det kan jo ikke lade sig gøre, det kan ikke vælges, og der er derfor tale om en meget farlig og velfærdstruende ubalance, hvor mængden af krav og forventninger til de unge når et omfang, hvor det bliver potentielt destruktivt for den unge.
8. En voksende gruppe af veluddannede unge kan ikke komme ind på arbejdsmarkedet. Det drejer sig bl.a. om unge med visse kreative og humanistiske uddannelser. Det er uvist, hvad der kommer til at ske. Det kan være at de gradvist finder vej ind i nye, utraditionelle funktioner, men det er tydeligt, at der umiddelbart også her eksisterer en destruktiv ubalance. For nogen bliver den uanvendelige højere uddannelse til en ny marginaliseringsform, hvor de på trods af deres gode uddannelse og store indsats oplever, at de ikke kan komme ind på arbejdsmarkedet.

Dilemmaer

Det danske samfund har et ungdomsproblem. Eller de unge har et problem med et samfund der ikke kan tage godt nok imod dem. Forskellige forsøg på løsning af disse problemer rejser forskellige dilemmaer.

På den ene side er der udsigt til en truende situation, hvor der ikke er nok unge kræfter til at tage over, og hvor der på den anden side er en voksende gruppe unge der havner som tabere og har brug for hjælp.. Disse to problemstillinger forstærker hinanden. Der bliver flere ældre der skal have hjælp, og der er en voksende gruppe unge der ikke bliver ordentligt integreret. Set både fra et samfundsmæssigt og menneskeligt perspektiv er der tale om et kolossalt problem. Der er brug for disse unge. Og det er farligt for ethvert samfund at have en masse unge mennesker der ikke er integreret i og føler sig som en del af samfundet. Det er i sig selv noget der fundamentalt truer selve velfærdsstatstanken og solidaritetstanken bag denne.

Hvad kan der så gøres for at få alle de unge ind på arbejdsmarkedet og få dem ind i de "rigtige" funktioner. Det vi kan iagttage lige nu er forsøg på en øget statslig styring og problematisering af forestillingerne om at unge selv skal vælge – forsøg med adgangsregulering og regulering af tilgang ud fra et helhedssyn. Det ville løse umiddelbart løse problemerne for den gruppe unge der har svært ved selve valgsituationen, men det forudsætter at den statslige styring så også bliver til et statsligt ansvar.

Man må kunne garantere den unge der har taget en bestemt uddannelse at der så faktisk er ordentlige beskæftigelsesforhold, og dette er meget vanskeligt, for ikke at sige umuligt, i et markedsstyret samfund. Tankegangen om at man selv vælger sin uddannelse og sit arbejde er også dybt indfældet i de unges egne motivationsstrukturer og forståelsesformer – upåagtet at det for det store flertal har karakter af en illusion – og det vil give nogle væsentlige problemer, hvis man forsøger at ændre denne forståelse.

Bestræbelsen på at målrette vejledningsindsatsen kan være en delvis løsning om end den ikke kan stå alene, for der er en række andre vigtige spørgsmål der står ubesvaret. Det er helt centralt at der forskes i og arbejdes med politisk med disse spørgsmål inden for den nærmeste fremtid.

De følgende spørgsmål og dilemmaer er nogle af dem der står højt på Center for Ungdomsforskningens prioriteringsliste. Spørgsmålene er helt centrale at stille og forskningen helt nødvendig at sætte i gang, hvis vi skal gøre os håb om at bedre situationen om 10 år.

Hvordan kan arbejdspladserne gøre sig attraktive for unge? Hvordan indrette man arbejdspladser, så der er plads til alle unge?

Hvordan kan alle unge rustes til at bestride jobs? Der er brug for alle – men alt for mange står af.

Skal de unge der ikke selv kan finde ud af det tvinges til at uddanne sig og arbejde? Og hvordan gør man så lige det Og hvad med det skrækscenarium, at nogle tvinges til bestemte uddannelser for blot at opdage, at der ikke er brug for dem den dag de er færdige?

Hvordan giver man egentlig kompetencegivende uddannelse til unge, der har haft masser af tilbud, uden at det har rykket noget?

Hvordan indretter man byerne så de er til at være i for alle generationer?

Birgitte Simonsen er professor og centerleder ved Center for Ungdomsforskning

Referencer:

Ugebrevet A4, nr. 33. 2004.

Ansel-Henry, Anthony & Jespersen, Susanne Branner (2003). *Konflikt på gadeplan – når etnisk*

---

minoritetsungdom og politi mødes. Center for Ungdomsforskning.

Illeris, Knud, Katznelson, Noemi, Simonsen, Birgitte & Ulriksen, Lars (2002). *Ungdom, identitet og uddannelse*. Roskilde Universitetsforlag.

Katznelson, Noemi (2004). *Udsatte unge, aktivering og uddannelse. Dømt til aktivering*. Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark.

Udlændinges vej gennem uddannelsessystemet. Ministeriet for flygtninge, Indvandrere og integration, 2004.

Mogensen, Gunnar Viby (2002). *Indvanderne og arbejdsmarkedet. Mødet med det danske*

velfærdssamfund. Spektrum.

Seeberg, Peter (2003). *Uddannelse og migration i Danmark - en undersøgelse af etniske minoriteter i ungdomsuddannelserne med særlig henblik på en belysning af forandringer i indvandreres og efterkommeres uddannelsespraksis i perioden 1989-2001*. Syddansk Universitet.

Simonsen, Birgitte (2003). "Uddannelse og Zapperkultur?" In *Kvan*, august.

Tidsskriftet Ungdomsforskning, Center for Ungdomsforskning:
Unge og risiko, nr. 3, 2002,
Unge og forbrug, nr. 4, 2002,
Unge og rusmidler, nr.2,2003.

I denne artikel sætter minister Bertel Haarder fokus på unge indvandrere og efterkommeres problemer med uddannelsessystemet og på det danske arbejdsmarked. Han peger bl.a. på det høje fravalg på en række uddannelser og beskriver de tiltag regeringen har iværksat for at afhjælpe denne gruppe unges problemer.

Flere etniske unge skal have en uddannelse

Af Bertel Haarder

Vi skal give de unge med anden etnisk baggrund end dansk en chance i uddannelsessystemet. Både for deres og samfundets skyld skal flere af dem gennemføre en uddannelse.

I dag er der 6.328 16-19-årige efterkommere fra ikke-vestlige lande i Danmark. I de kommende ti år vil antallet af efterkommere blive næsten tredoblet. Det har altafgørende betydning for disse unge menneskers fremtid i det danske samfund, at de ikke snubler i starten, men får chancen for en uddannelse og dermed et godt arbejde, frem for at deres generation udvikler sig til fremtidens største problembønder for samfundet. Der er jo brug for dem, hvis vi bare vil give dem plads ved samfundets bord - som der står i den gamle arbejdersang.

Flere indvandrere skal i arbejde

Fremover vil udlændinge komme til at udgøre en stadig større andel af befolkningen i den erhvervsaktive alder. Dette skyldes, at antallet af danskere i alderen 16-64 år vil falde med 17,6% frem til 2050, mens antallet af udlændinge fra vestlige og ikke-vestlige lande i alderen 16-64 år vil vokse med henholdsvis 27,2% og 107,7%. Dette betyder, at 17,5% af alle personer i den erhvervsaktive alder i 2050 vil være indvandrere eller efterkommere, mens den tilsvarende andel i dag er 8,7%.

Denne udvikling kan have en gavnlig virkning på den danske samfundsøkonomi, hvis ellers indvandrerne og efterkommerne kommer i beskæftigelse i samme omfang som danskerne. Det forholder sig imidlertid

.....

sådan, at arbejdsmarkedstilknytningen blandt indvandrere og efterkommere er væsentlig lavere end blandt danskere. Per 1. januar 2003 var beskæftigelsesfrekvensen 47% blandt indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande, hvilket vil sige, at mindre end halvdelen af alle 16-64-årige indvandrere og efterkommere var i beskæftigelse. Blandt danskere var beskæftigelsesfrekvensen 77% på samme tidspunkt.

Det er derfor nødvendigt at gøre en indsats for at forbedre arbejdsmarkedstilknytningen blandt indvandrere og efterkommere.

Uddannelse forbedrer muligheden for at få arbejde

Udlændinges muligheder for at få fodfæste på det danske arbejdsmarked er tæt forbundet med deres danske uddannelsesniveau. I forhold til efterkommere, der er født i Danmark, og de indvandrere, der kommer til Danmark som børn, er det regeringens målsætning, at de skal fuldføre en uddannelse på lige fod med andre børn og unge i Danmark. Dette er desværre langt fra tilfældet i dag.

En analyse fra regeringens Tænketaank om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark viser, at alt for mange unge indvandrere og efterkommere falder fra deres uddannelse. Op mod dobbelt så mange udenlandske unge falder fra en ungdomsuddannelse sammenlignet med danske unge. Fravalget er størst på de erhvervsfaglige uddannelser, hvor omkring 60% af de unge udlændinge falder fra mod 32% af de unge danskere. Dette er en foruroligende statistik.

En af årsagerne til, at mange unge indvandrere og efterkommere klarer sig dårligt i det danske uddannelsessystem er, at de - som mange danske unge - har svært ved at leve op til de boglige krav, der bliver stillet

på uddannelserne. Det er derfor vigtigt, at vi kommer af med alle overflødige uddannelseskrav.

Regeringens initiativer på social- og sundhedsuddannelserne

På social- og sundhedsuddannelserne (SOSU-uddannelserne) er der igennem de seneste år gennemført en række initiativer for at tiltrækker flere unge udlændinge til uddannelserne og nedbringe frafaldet. Regeringen har blandt andet indført en mulighed for at give dispensation fra undervisningen i engelsk og/eller standpunktsbedømmelsen på social- og sundhedshjælperuddannelsen. Herudover har flere social- og sundhedsskoler bl.a. i samarbejde med sprogcentre og kommunen tilrettelagt introduktionskurser, indslusningsforløb eller forkurser for udlændinge med henblik på at forberede dem til optagelse på SOSU-uddannelserne.

For at sikre ensartethed og udbredelse af disse introduktionskurser, der for mange ansøgere med udenlandsk baggrund har været en afgørende forudsætning for efterfølgende optagelse på og gennemførelse af social- og sundhedshjælperuddannelsen, indførte regeringen i foråret en lovændring, der giver social- og sundhedsskolerne mulighed for at tilrettelægge særlige grundforløb for voksne med behov for undervisning i dansk sprog, kultur- og samfundsforståelse.

Kurserne tilrettelægges som særlige grundforløb inden for uddannelseslovens rammer. Derved vil gruppen af flygtninge og indvandrere, herunder særligt gruppen af flygtninge og indvandrere der mangler opkvalificering i dansk sprog og kulturforståelse, få væsentlig bedre mulighed for at kvalificere sig til at blive optaget på uddannelserne. Grundforløbene skal være af fleksibel længde, tilrettelagt under hensyn til den enkelte elevs forudsætninger.

Det virker!

Jeg er overbevist om, at regeringen og social- og sundhedsskolernes tiltag har medført, at udlændinges andele af de 15-24-årige elever på SOSU-uddannelserne er steget jævnt fra skoleåret 2000/2001 til 2002/2003, ligesom frafaldet blandt udlændinge på social- og sundhedsuddannelserne er reduceret meget.

Også kriminalitetsforebyggelse har betydning for integrationen af unge udlændinge og efterkommere og deres muligheder for at tage en uddannelse. Med regeringens strategi mod ghettoisering har vi indledt en kriminalitetsforebyggende satsning, der blandt andet omfatter hjemmebesøgsordninger, mentorordninger samt idræts- og fritidstilbud i de udsatte ghettoområder. Indsatsen er rettet mod børn og unge med anden etnisk baggrund end dansk og som skønnes at være i en særlig udsat situation - f.eks. unge, der ikke er i gang med en ungdomsuddannelse, er socialt belastede eller som er på vej ud i eller har begået kriminalitet.

Der skal være flere praktiske indgange til uddannelse

På en del erhvervsuddannelser er der kommet større krav til de teoretiske færdigheder. Dette hænger sammen med den teknologiske udvikling. Der er i de senere år skabt en række muligheder i erhvervsuddannelsessystemet, som skal give plads til unge med svagere teoretiske forudsætninger. Men mulighederne bruges desværre ikke i tilstrækkeligt omfang. Regeringen har derfor nedsat en arbejdsgruppe der skal analysere barrierer og muligheder for at lave flere praktiske indgange til forskellige uddannelser. Mit håb er, at vi kan få indført masterlærelignende praktiske indgange til langt flere uddannelser, så de unge får mulighed

for at vise, hvad de duer til i praksis.

Et eksempel på dette er, at arbejdsdrenge nu igen bliver en del af virkeligheden i metalindustriens virksomheder. Fra nytår bliver det muligt for unge under 18 år at tage job som arbejdsdreng - eller trainee som det hedder på nydansk - i jern- og metalvirksomheder. Unge drenge og piger kan på denne måde blive ansat i en virksomhed, så begge parter kan se hinanden lidt an. Og så kan det eventuelt ende i en lærlingekontrakt. Det er sådanne muligheder, vi skal have flere af.

Samtidig har regeringen på sit forslag til finanslov for 2005 afsat 100 millioner kroner de næste fire år under overskriften "Bedre integration". Midlerne skal blandt bruges til at styrke uddannelsesvejledningen af unge indvandrere og efterkommere og deres forældre, til at styrke undervisningen i dansk som andetsprog i folkeskolen og på erhvervsskolerne og til at indføre et særligt tilskud til praktikpladsopsøgende arbejde på erhvervsskoler med mange tosprogede elever.

Integrationsministeriets kampagne: 100 praktikpladser på 100 dage

Integrationsministeriet har gennem snart to år stillet skarp på uddannelsen af unge med anden etnisk baggrund end dansk med kampagnen: "Brug for alle unge". Kampagnen har blandt andet rejst rundt på landets skoler med et korps af rollemodeller bestående af unge med anden etnisk baggrund end dansk, der har klaret sig godt i uddannelsessystemet. De taler med de tosprogede elever om, hvorfor det er vigtigt at få en uddannelse. Kampagnens seneste initiativ er rettet mod fremskaffelse af flere praktikpladser og jobs til unge indvandrere og efterkommere.

Med midler fra den såkaldte satspuljeaftale

Dette er vigtig, for alt for mange unge indvandrere har den fejlagtige opfattelse, at de ikke kan få en plads, og at der bliver diskrimineret imod dem. Offertænkningen er alt for udbredt, og den skal vi have rammet en pæl gennem.

er der ansat to konsulenter i ministeriet, som udelukkende skal sørge for, at flere unge tosprogede får en praktikplads. Og der er meget, der tyder på, at konsulenterne har nok at bestille.

Den 12. august 2004 igangsatte jeg som led i "Brug for alle unge"-kampagnen et nyt initiativ: Vi ville skaffe 100 praktikpladser på 100 dage til unge med anden etnisk baggrund end dansk.

Jeg sendte et brev til 12.545 virksomheder med opfordring til at tage en praktikant med anden etnisk baggrund end dansk. Jeg tror meget på den form for personlig henvendelse. Det er klogt at springe nogen led over. Jeg har ikke kunne ringe til 12.000, men nu har jeg så sendt et brev. Virksomhederne fik samtidig en folder "Der er meget at vinde, når du vælger rigtigt", hvor en

række virksomheder, der alle har haft gode erfaringer med deres praktikanter med anden etnisk baggrund end danske, fortæller deres historie.

Reaktionerne udeblev ikke - allerede efter 42 dage havde 97 virksomheder henvendt sig og sagt, at de gerne stillede en eller flere praktikpladser til rådighed. En af dem er Bjarne Laursen fra Matas i Stenløse. Han faxede straks til ministeriet, at han havde to ledige praktikpladser, og dagen efter havde ministeriets konsulenter fundet en kandidat til den ene praktikplads: Bahar Celix, der har tyrkisk baggrund. Hun søger plads som butikselev og har ambitioner om selv en dag at starte sin egen virksomhed.

Jeg har været glædelig overrasket over, at så relativt mange på så kort tid har meldt sig - og de baner vej for andre. Dette er

vigtig, for alt for mange unge indvandrere har den fejlagtige opfattelse, at de ikke kan få en plads, og at der bliver diskrimineret imod dem. Offertænkningen er alt for udbredt, og den skal vi have rammet en pæl gennem.

Manglende motivation

Praktikpladskampagnen har desværre også vist, at en del unge mangler motivation og giver op på forhånd. Der er således nogle af de unge, der tilsyneladende slet ikke er interesseret i en praktikplads, når det kommer til stykket. Regeringen fremsatte tidligere på året et forslag om at trække de unge i kontanthjælp eller andre offentlige ydelser, hvis de ikke tog imod et tilbud om arbejde, uddannelse eller praktikplads. Forslag kunne desværre ikke samle flertal i Folketinget.

For at sikre at der bliver indgået aftaler med de virksomheder der har stillet praktikpladser til rådighed, har jeg valgt at skrive til borgmestrene i de kommuner, hvor der bliver tilbudt praktikpladser. Jeg vil på denne måde opfordre borgmestrene til at sørge for, at lokale arbejdsformidlinger, jobkonsulenter og erhvervsskoler finder frem til unge indvandrere, der kan besætte de tilbudte praktikpladser. Jeg har også skrevet til skolelederne på alle landets tekniske skoler og handelsskoler for at få dem til at gøre en ekstraordinær indsats.

Vi har også fra Integrationsministeriet sendt fem historier og ti gode råd om, hvordan man får en praktikplads, ud til landets erhvervsskoleelever. Vi annoncerer i ungdomsblade for at få de unge til at gøre en ekstra indsats for at finde en praktikplads. Vi opretter lokale praktikpladsnetværk med deltagelse af erhvervsskolerne og det lokale erhvervsliv der også skal fortsætte, efter at de 100 dage er gået. Vi har ud-

valgte rollemodelvirksomheder, som har gode erfaringer med uddannelse af unge med anden etnisk baggrund end dansk. Og vi får udviklet værktøjer, som kan bruges af erhvervsskolerne til deres praktikpladsop-søgende arbejde.

Regeringens øvrige praktikpladsinitiativer

Nu er disse initiativer jo langt fra de eneste, regeringen har taget for at skaffe flere praktikpladser. I efteråret 2003 indgik regeringen, Dansk Folkeparti og Det radikale Venstre en aftale om fornyelse af vekseldannelsesprincippet og nye løsninger i stedet for skolepraktik. Formålet med aftalen er, at flere elever får praktikplads og dermed et optimalt afsæt til arbejdsmarkedet. Med aftalen får erhvervsskolerne gennem et særligt praktikpladstaxameter økonomisk tilskyndelse til at skaffe praktikpladser, og der er afsat særlige puljemidler til de faglige udvalg. Elevernes mulighed for at få praktikplads styrkes også gennem nye uddannelsesstilbud og et mere fleksibelt praktikpladsmarked, som skal sikre, at de unge i højere grad udnytter de praktikpladser, der er til rådighed. Samtidig bliver eleverne motiveret til at vælge virksomhedspraktik ved at kriterierne for at komme i skolepraktik skærpes, og godtgørelsen til eleverne under skolepraktik nedsættes.

De virksomheder der siger ja til at stille en praktikplads til rådighed, er med til at løfte en vigtig integrationsopgave, men samtidig kan det selvfølgelig betale sig for dem i en situation, hvor vi om nogle år vil opleve mangel på arbejdskraft. En tilfreds virksomhedsejer, direktør Søren Schmidt fra Erik Schmidt VVS A/S i Brønshøj, der har Hassan Halime i praktik, udtrykker det således:

“Jeg tror, at Hassan bliver rigtig, rigtig god, når han bliver svend. Han har de kvaliteter, der skal til, og han har slidt og slæbt

---

for det. Det er gået godt fra starten, men som alle andre unge mennesker, så er det meget svært at komme direkte fra skole til en virksomhed. Lige meget hvem man er, så er de to ting hamrende anderledes. Så kræver det, at man er interesseret i sit arbejde og i sit fag og stadig har lyst til at lære mere - og det har han.”

Hvis alle havde Søren Schmidt og Hassan Halimes indstilling, var der ikke mere at gøre for mig som integrationsminister.

Bertel Haarder er Minister for flygtninge, indvandrere og integration samt minister for udviklingsbistand.

Der er færre unge i arbejdsstyrken end tidligere. Er der simpelthen færre unge at tage af eller er der sket nogle strukturelle ændringer – eller er der helt andre faktorer på spil? I denne artikel belyser Per Alsøe de unges erhvervsfrekvens på det danske arbejdsmarkedet og belyser også, hvor de unge er beskæftiget samt hvor mange unge, der er organiseret i en a-kasse.

Unge på arbejdsmarkedet

Af Per Alsøe

Færre og færre unge indgår i arbejdsstyrken. Over de seneste 20 år er denne andel af den unge befolkning faldet. Det hænger sammen med, at flere unge end tidligere er under uddannelse.

Unge mænd er mere erhvervsaktive end unge kvinder, men erhvervsfrekvensen for unge mænd og kvinder har nærmet sig hinanden. Unge med en ikke-dansk baggrund (indvandrere og efterkommere) har en ringere tilknytning til arbejdsmarkedet end andre unge, og her er det især unge indvandrerkvinder, som er stærkt underrepræsenteret på arbejdsmarkedet.

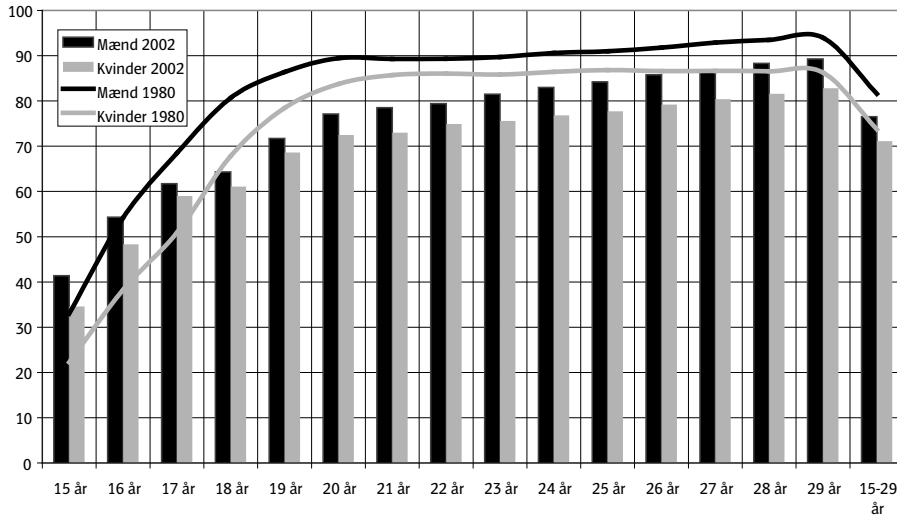
Andelen af unge, der er på arbejdsmarkedet enten som led i en uddannelse (typisk lærlinge) eller ved siden af en uddannelse, er tredoblet over en periode på 20 år.

Udviklingen i de unges erhvervsfrekvens

Andelen af unge, der er beskæftigede (lønmottagere og selvstændige) eller arbejdsløse, udgør tilsammen de erhvervsaktive. Sættes de erhvervsaktive unge i forhold til alle unge i samme aldersgruppe - her de 15-29 årige - fremkommer *erhvervsfrekvensen*. For unge mænd faldt erhvervsfrekvensen fra 82% i 1980 til 77% i 2002, og for de unge kvinder faldt den fra 74% til 71%. Hvor forskellen mellem mænd og kvinder var på 8 procentpoint i 1980, var den på 6 procentpoint i 2002.

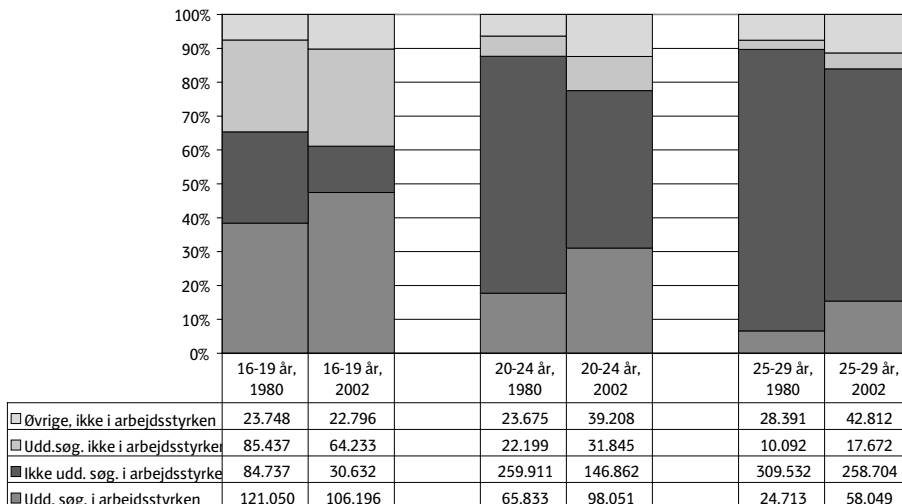
Erhvervsfrekvensen stiger normalt med voksende alder, fordi de unge forlader uddannelsessystemet efterhånden som de bliver ældre. Men derudover er erhvervsfrekvensen i hver enkelt aldersklasse faldet de seneste 20 år – bortset fra de yngste mænd

Figur 4.1. Figuren viser andelen af unge mænd og unge kvinder inden for hver aldersklasse, der i henholdsvis 1980 og 2002 var erhvervsaktive, dvs. erhvervsfrekvensen.

Kilde: Statistiske Efterretninger, Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik, div. årgange, Danmarks Statistik

Figur 4.2. Figuren angiver, hvor mange unge der er i arbejdsstyrken, hvor mange der er under uddannelse, hvor mange der er begge dele og hvor mange, der hverken er under uddannelse eller i arbejdsstyrken.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarked, nr. 7, 1983 og nr. 13, 2003.

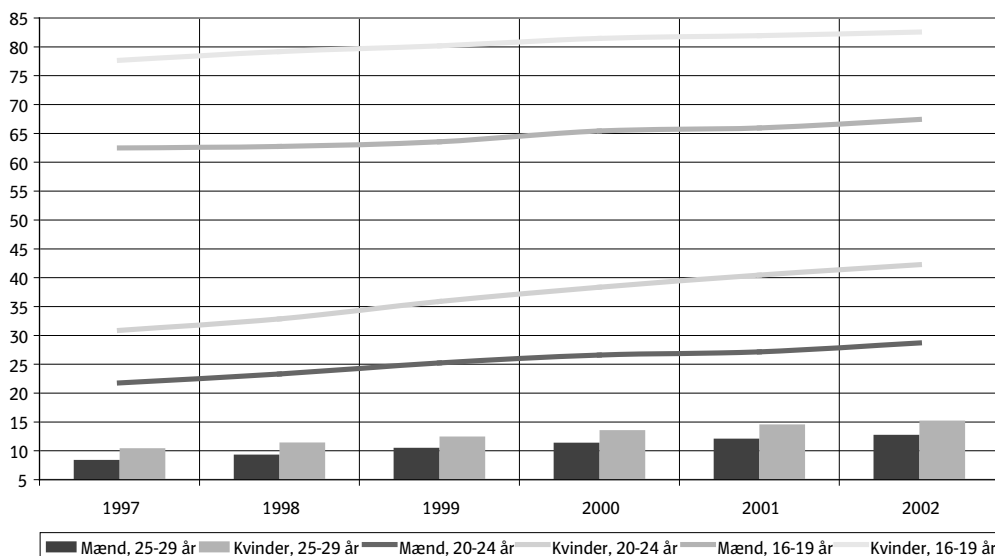
og kvinder (se figur 4.1).

Der er ikke nogen absolut modsætning mellem at være under uddannelse og at være erhvervsaktiv. Flere og flere unge tilhører både arbejdsstyrken og er under uddannelse (se figur 4.2).

For de yngste aldersgrupper (16-19 år) er andelen af unge, der både er under uddannelse og på arbejdsmarkedet (i arbejdsstyrken som beskæftigede) steget fra 38 til 47%. Mellemlgruppen (20-24 år) er steget fra 18 til 31%, og for de ældste (25-29 år) er andelen steget fra 7 til 15%.

Med til billedet hører, at i disse tal indgår også en hel del skoleelever og andre uddannelsessøgende, der kun har småjobs på et par timer om ugen. Personer bliver talt med som beskæftigede i arbejdsstyrken, hvis de er beskæftigede den sidste uge af november og har haft beskæftigelse i et omfang svarende til mindst 80 timer i løbet af året. Alle de uddannelsessøgende der er i arbejdsstyrken er det som beskæftigede, mens de ikke-uddannelsessøgende kan være i arbejdsstyrken enten som beskæftigede eller som ledige, men man kan ikke

Figur 4.3. Figuren viser deltidsfrekvensen, dvs. hvor en stor en andel af de unge, der arbejder på deltid – fordelt på køn og på tre aldersgrupper.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik, statistikbanken, Arbejdsmarked, matrice RASOFF1.

Hvorvidt personer henføres til heltid eller deltid på arbejdsmarkedet afgøres af, om de er beskæftigede fuldtidsforsikrede eller deltidsforsikrede medlemmer af a-kasse. For dem, der ikke er medlemmer af en a-kasse, afgøres det af, om der er indbetalt fuldt ATP-bidrag (heltidsbeskæftigede) eller mindre end fuldt ATP-bidrag (deltidsbeskæftigede). Der indbetales ikke ATP-bidrag for personer med under 9 timers beskæftigelse om ugen – derfor medtælles personer med meget lavt timeantal ikke i deltidsstatistikken.

både være uddannelsessøgende og ledig i arbejdsstyrken (Statistiske Efterretninger, Arbejdsmarkedet, 2003, nr.13.).

Sammenfattende viser det, at den faldende erhvervsfrekvens for unge dækker over tre udviklingstendenser:

1. Der er blevet færre unge, som ikke er under uddannelse, og som indgår i arbejdsstyrken.
2. En stigende del af de unge er under uddannelse og i arbejdsstyrken samtidig.
3. De unge, som hverken er uddannelsessøgende eller i arbejdsstyrken, udgør en stigende andel. Fra 1980 til 2001 steg tallet fra 6-7% til 10-12%. Denne stigning lå især blandt de 20-24 årige. Den sidstnævnte udvikling skal bl.a. ses i lyset af indvandringen af unge kvinder, der i større grad end unge danske kvinder er "hjemmegående".

At der er kommet flere uddannelsessøgende i arbejdsstyrken har også betydet, at en større del af de unge erhvervsaktive arbejder på deltid.

Især de unge kvinder har ofte deltidsarbejde. For alle aldersgrupper er kvindernes deltidsfrekvens højere end mændenes. Stigningen i deltidsfrekvensen, som altså også kan omfatte skoleelevers småjobs, gælder for alle aldersgrupper. Men fra midten af 1990'erne til 2001 var det især de 20-24 årige, hvis deltidsfrekvens steg. For mændene steg den med 7 procentpoint og for kvinderne med 11 procentpoint.

Det er netop det tidsrum, hvor uddannelsesfrekvensen for alvor steg og udviklingen afspejler, at langt færre i denne gruppe forlod uddannelsessystemet for at tage fuldtidsarbejde. Tilsvarende var langt flere stadig under uddannelse, men havde erhvervsarbejde ved siden af.

Andelen af unge i beskæftigelse

I dette afsnit ser vi på beskæftigelsesfrekvensen, altså hvor mange unge der er beskæftigede enten som lønmodtagere eller som selvstændige. Ved at fokusere på den faktiske beskæftigelse får vi et billede af de problemer, som unge indvandrere og unge efterkommer af indvandrere (se definition i teksten til Figur 4.4. side 34) har med at blive integreret på arbejdsmarkedet.

Sammenlignet med gruppen af danskere er en langt mindre del af de unge indvandrere og efterkommere i beskæftigelse. Forskellen i beskæftigelsesfrekvensen mellem de to grupper er dog blevet mindre over de seneste 6 år, fordi unge indvandrere og efterkommere er kommet bedre ind på arbejdsmarkedet.

Hvor de unge indvandrere og efterkommere under ét havde en beskæftigelsesfrekvens på 38% i 1997, steg den til 47% i 2002. For danskernes vedkommende steg den fra 74 til 76% i sammen periode.

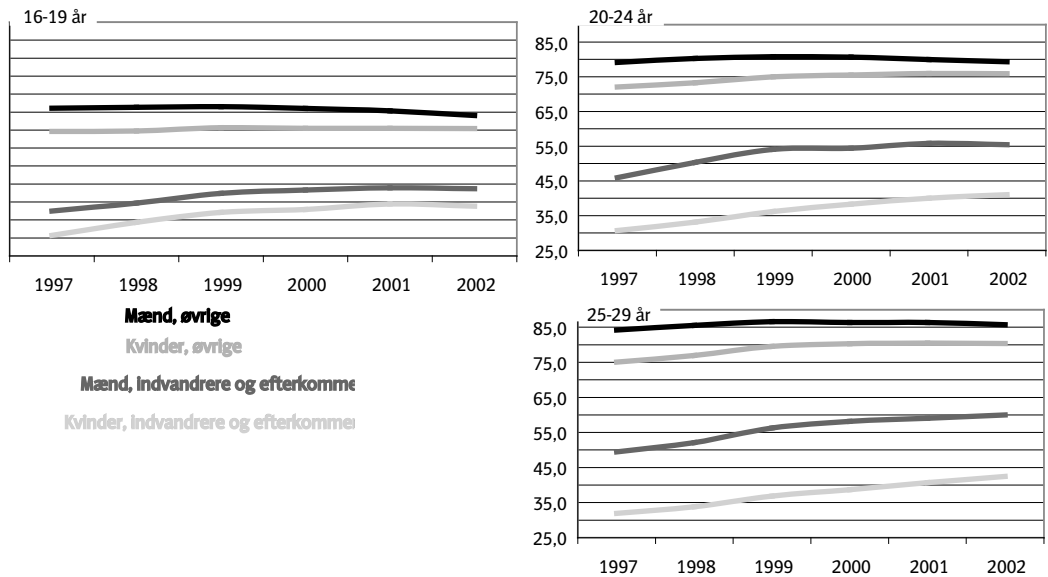
Hvis de unge indvandrere og efterkommere i 2002 havde haft samme høje beskæftigelsesfrekvens som danskerne, ville der have været 27.000 flere unge indvandrere og efterkommere i beskæftigelse, dvs. lidt over 72.000 i stedet for knap 45.000.

Hvor arbejder de unge?

Af alle lønmodtagere i Danmark (unge som ældre) er 63% ansat i den private sektor. Hos de unge er væsentligt flere, 76%, ansatte i den private sektor. Langt hovedparten af de unge får altså deres første arbejds erfaringer i den private sektor.

Knap 500.000 unge er ansat i den private sektor, mens ca. 145.000 er ansat i den offentlige sektor. Den private sektor og den statslige sektor er domineret af mænd, mens den kommunale og amtskommunale

Figur 4.4. Figuren viser beskæftigelsesfrekvensen, dvs. andelen af unge i beskæftigelse i perioden fra 1997 til 2002 - fordelt på herkomst og køn.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik, statistikbanken, Arbejdsmarked, matrice RAS111.

Indvandrere er personer, der er født i udlandet af forældre, der begge (eller den ene, hvis der ikke findes oplysninger om den anden) er udenlandske statsborgere eller født i udlandet. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, og personen er født i udlandet, opfattes personen også som indvandrer.

Efterkommere er personer, der er født i Danmark af forældre, hvoraf ingen er dansk statsborger født i Danmark. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, og personen er udenlandsk statsborger, opfattes personen også som efterkommer.

Danskere (øvrige) er personer, hvor mindst én af forældrene er dansk statsborger og født i Danmark, uanset personens eget fødeland og statsborgerskab.

Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene, tilhører personen gruppen danskere (øvrige), hvis denne er dansk statsborger født i Danmark (se f.eks. Danmarks Statistik, Statistiske Efterretninger nr. 13, 25. marts 2003).

sektor er domineret af kvinder.

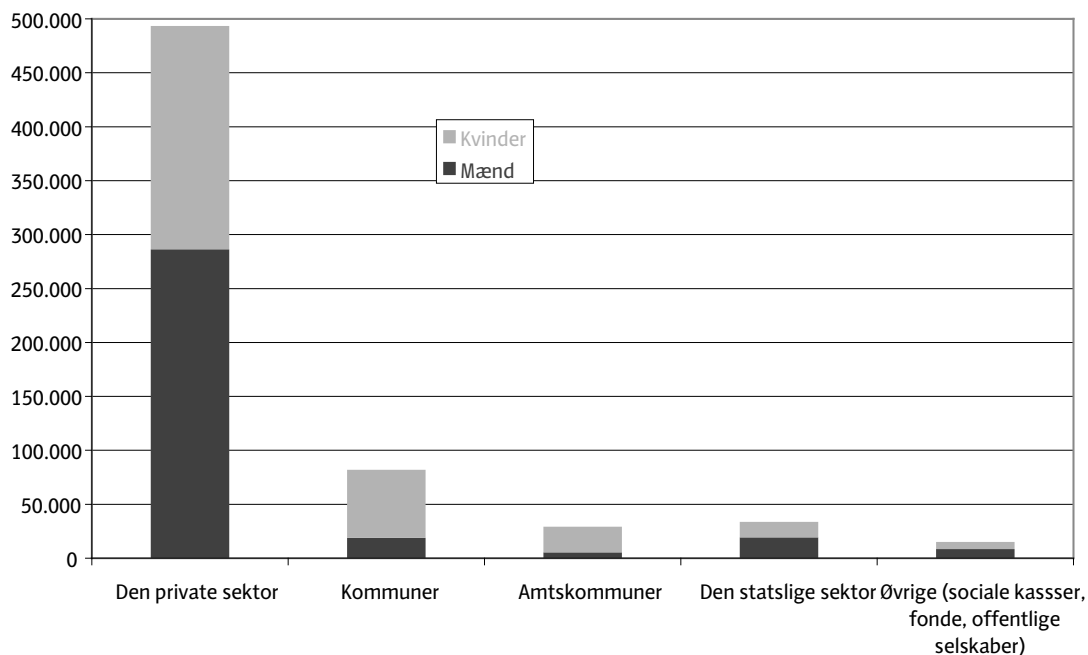
De unge mænd arbejder fortrinsvis inden for primærerhvervene, industri og håndværk, mens de unge kvinder arbejder inden for service, undervisning og omsorg.

En virksomhed bliver statistisk henført til den branche (gruppe), hvor værditilvæksten er størst. Dvs. at en virksomhed, der har en omfattende detailhandel og en mindre produktion, bliver henført til branchen for detailhandel og ikke til en given produktionsbranche.

Det stærkt kønsopdelte arbejdsmarked blandt de unge har stort set ikke ændret sig inden for de seneste 10 år.

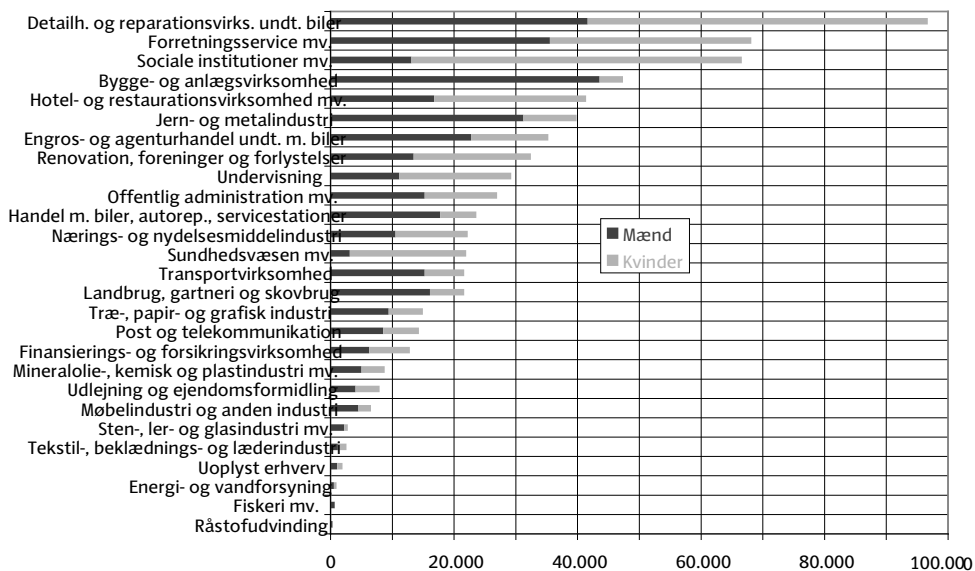
I figur 4.7. (side 36) viser den årlige, gennemsnitlige vækst/fald i kvindeandelen inden for forskellige branchegrupper. Når vi tager en 10 års periode, eliminerer vi tilfældige forskydninger mellem 2 år. Der er kommet lidt flere kvinder inden for landbrug og fiskeri, men det er meget små brancher, så der skal ikke så mange flere kvinder til, før vækstraten bliver stor. Også inden for handel med biler, autoreparation

Figur 4.5. Figuren viser, hvor mange unge lønmodtagere under 30 år - fordelt på køn - der i 2002 var beskæftigede i forskellige sektorer.

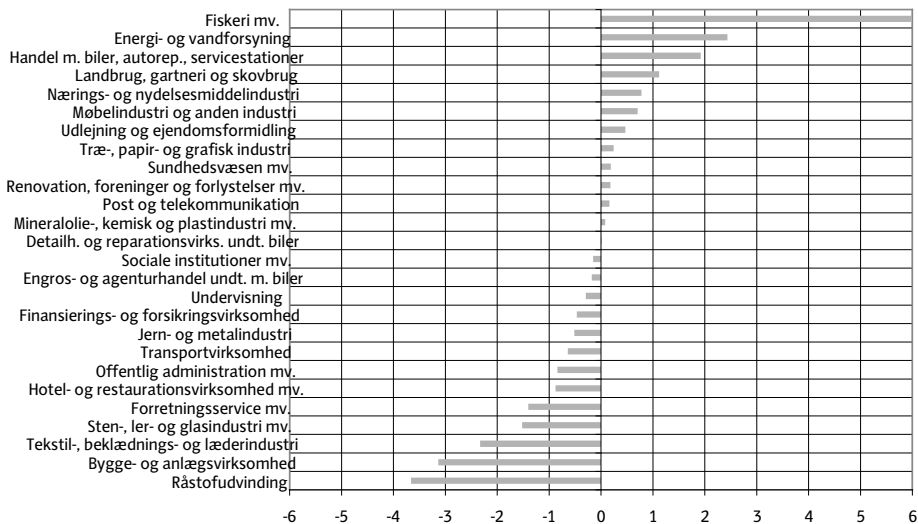
Kilde: Egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik, statistikbanken, Arbejdsmarked, matrice RASOFF1.

Figur 4.6. Figuren viser, hvor mange unge lønmodtagere og selvstændige - fordelt på køn – der i 2002 var beskæftigede i forskellige brancher.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik, statistikbanken, Arbejdsmarked, matrice PEND11

Figur 4.7 Figuren viser, hvor meget kvinders andel af beskæftigelsen i forskellige brancher er steget eller faldet i perioden fra 1993 til 2002, dvs. den gennemsnitlige vækstrate.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik, statistikbanken, Arbejdsmarked, matrice PEND 11

og servicestationer og dele af industrien er der kommet flere unge kvinder.

Kvindernes andel er bl.a. mindsket inden for råstofudvinding (også en lille sektor), bygge- og anlægssektoren og tekstil- og beklædningsindustrien.

Unge med egen virksomhed

Andelen af unge (her 20-29 år), der er selvstændige med egen virksomhed, har været nogenlunde konstant de seneste 20 år, nemlig 2,5-3%. I tal drejer det sig om mellem 14.000 og 17.000.

De unge kvinder er mindre tilbøjelige til at have egen virksomhed end mændene. I perioden er der 3-4 gange så mange

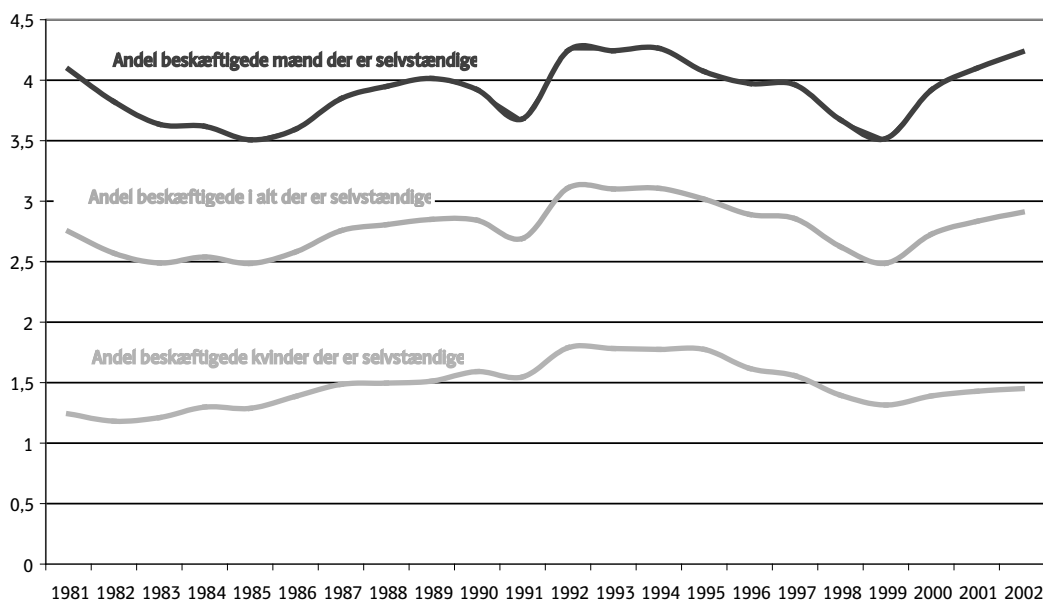
selvstændige mænd som kvinder.

Fordelingen af unge selvstændige på henholdsvis indvandrere/efterkommere eller danskere rækker kun tilbage til 1997.

I perioden 1997-2002 var der markant flere selvstændige indvandrere/efterkommere, sammenlignet med gruppen af danskere. Mens 9% af de beskæftigede mandlige indvandrere og efterkommere var selvstændige i 2002, var kun 4% af de beskæftigede danske mænd selvstændige.

Men det er ikke kun indvandrermandene, der i højere grad var selvstændige. Lidt over 4% af de kvindelige indvandrere og efterkommere var selvstændige mod lidt over 1% blandt de danske kvinder.

Figur 4.8 Figuren viser, hvor stor en del af de unge beskæftigede, som i perioden fra 1981 til 2002 var selvstændige.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik, statistikbanken, Arbejdsmarked, matrice RAS1 og PEND21

Unge organiseret i arbejdsløshedskasser

Færre og færre unge melder sig ind i en a-kasse. Fra begyndelsen af 1980'erne til 2002 faldt andelen af unge i arbejdsstyrken, som forsikrer sig i en a-kasse, drastisk. For de 18-29 årige faldt andelen med 17 procentpoint. Men faldet var langt større blandt de yngste aldersgrupper.

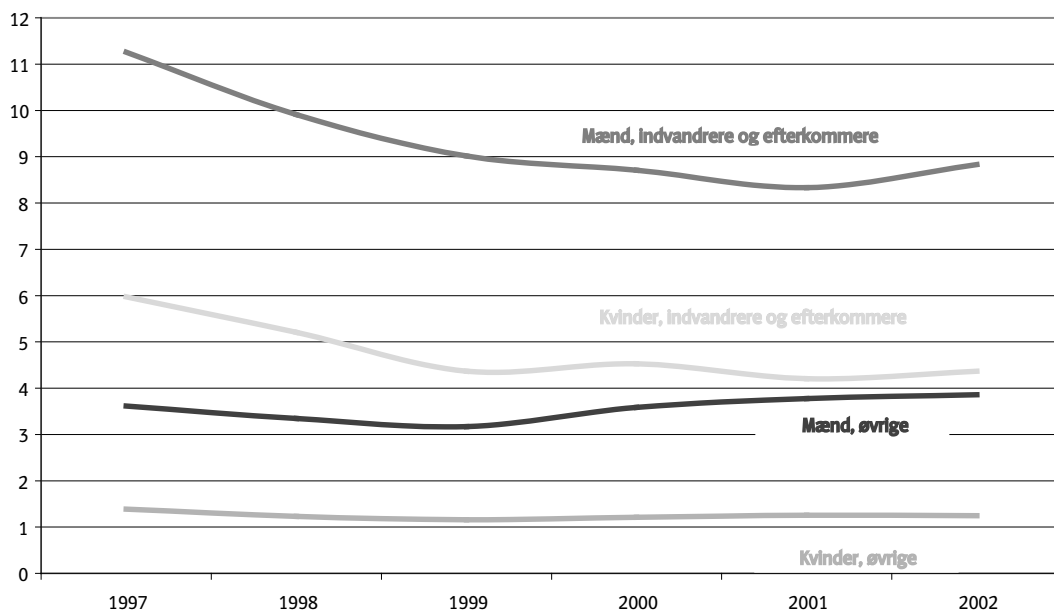
Mens der i perioden blev 23% færre unge på arbejdsmarkedet, var der hele 38% færre unge medlemmer af a-kasserne. Faldet skyldes tre faktorer: 1) de små ungdomsårgange; 2) flere unge i uddannelse; 3) at

færre unge ser en tilskyndelse til at melde sig ind i en a-kasse.

Vi definerer her organisationsprocenten som andelen af unge i arbejdsstyrken, der er medlem af en a-kasse. I den yngste aldersgruppe (her 18-19 år) er organisationsprocenten de seneste 20 år faldet drastisk fra 33% til 5%. Knap så meget, men stadig markant er organisationsprocenten for de 20-24 årige blevet halveret fra ca. 70 til ca. 35%.

Endelig er organisationsprocenten for de 25-29 årige stort set uændret. Den er svinget mellem 75 og 80% over perioden 1981-2002.

Figur 4.9 Figuren viser andelen af selvstændige unge beskæftigede i perioden fra 1997 til 2002 – fordelt på køn og herkomst.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik, statistikbanken, Arbejdsmarked, matrice RAS1 og PEND21

Man kan opdele de unge på arbejdsmarkedet i tre grupper:

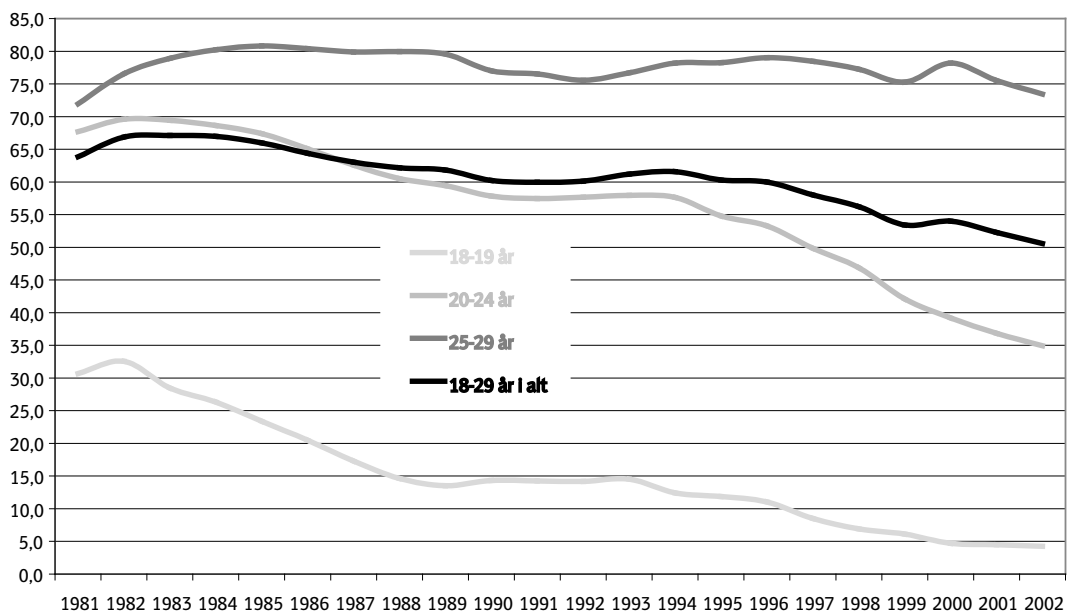
1. De unge, som er på arbejdsmarkedet som led i en uddannelse - typisk lærlinge.
2. De unge, der er under uddannelse, og som har arbejde ved siden af.
3. De unge, som har arbejde og ikke er under uddannelse.

Gennem de seneste godt 20 år er andelen af uddannelsessøgende i den unge arbejds-

styrke steget, således at denne gruppe i 2002 udgjorde en tredjedel af den unge arbejdsstyrke. Til sammenligning var kun en femtedel af de unge erhvervsaktive under uddannelse i 1980. Generelt vil de unge uddannelsessøgende i arbejdsstyrken ikke kunne opfylde betingelserne for optagelse i a-kasse.

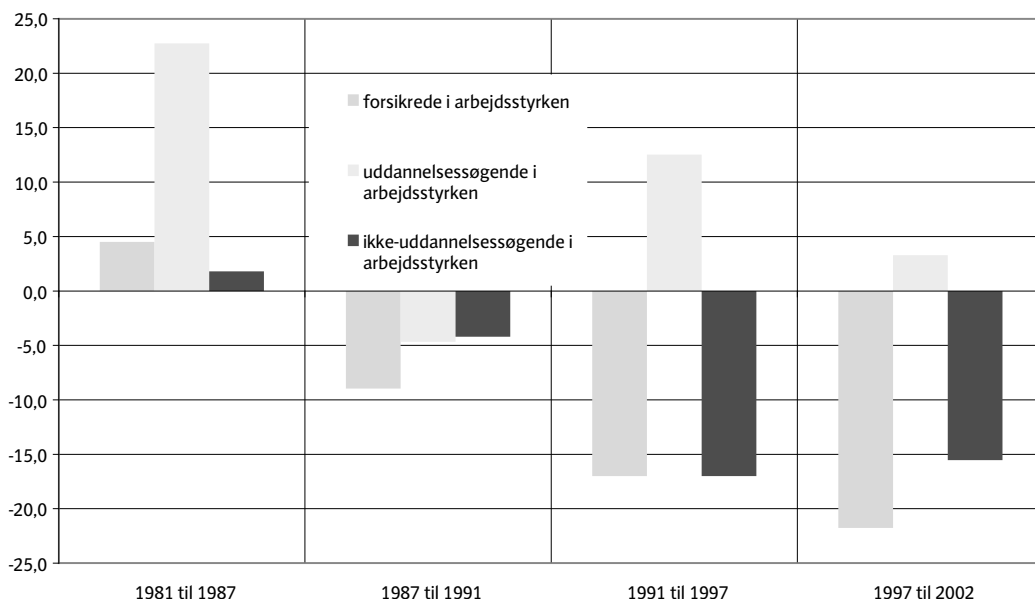
Fra 1981 til 1987 steg antallet af forsikrede i arbejdsstyrken med 5%, mens antallet af ikke-uddannelsessøgende i arbejdsstyrken steg med 2%.

Figur 4.10 Figuren viser, hvor stor en del af unge i arbejde og unge arbejdssøgende som i perioden 1981 til 2002 var organiseret i en a-kasse, fordelt på tre aldersgrupper.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik, statistikbanken, Arbejdsmarked, matrice RAS33X og 33 samt AB522.

Figur 4.11 Figuren viser de procentvise ændringer i antallet af unge 18-29 årige uddannelsessøgende i arbejdsstyrken, i antallet af ikke-uddannelsessøgende og i antallet af forsikrede i a-kasse i fire forskellige perioder.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af div. numre af Statistiske Efterretninger (Arbejdsmarkedet) og Danmarks Statistik, (statistikbanken) matrice RAS33X og 33 samt AB522.

I 1987 vendte udviklingen. Antallet af forsikrede faldt med 9%; antallet af uddannelsessøgende i arbejdsstyrken faldt med 5%; og antallet af ikke-uddannelsessøgende i arbejdsstyrken faldt med 4%.

I perioden fra 1991 til 1997 fortsatte og forstærkedes faldet i to af grupperne: de forsikrede og de ikke-uddannelsessøgende. For begge grupper var faldet på 17%. Men i denne periode steg antallet af uddannelsessøgende i arbejdsstyrken igen, nu med 12%.

Også i den seneste periode faldt antallet af forsikrede og antallet af ikke-uddan-

nessesøgende i arbejdsstyrken, mest for de forsikrede (22%) og lidt mindre for de ikke-uddannelsessøgende i arbejdsstyrken (15%). Stigningen i uddannelsessøgende i arbejdsstyrken fortsatte, men knap så kraftigt – med 3%.

Afrunding

Der er kort sagt sket et fald i antallet af unge, der lader sig forsikre i en a-kasse, og dette fald er så stort, at det ikke alene lader sig forklare med henvisning til, at der alt i alt er færre unge, og at der er flere uddannelsessøgende i den unge arbejdsstyrke.

Der er også blandt de ikke-uddannelsessøgende i arbejdsstyrken en tendens til, at man ikke vil forsikre sig i en a-kasse i samme omfang som tidligere. Dette gælder dog ikke for de ældste unge (de 25-29 årige – se figur 4.10).

Det har ikke været muligt at korrigere for det lille antal unge, som var uddannelses-

søgende og modtog dagpenge fra en a-kasse (uddannelsesgodtgørelse/-ydelse) som led i aktivering. Disse personer indgår ikke i arbejdsstyrken, men indgår i antallet af forsikrede.

Per Alsøe er tidligere dokumentationskoordinator ved Center for Ungdomsforskning.

Noemi Katznelson tager med afsæt i sin ph.d.-afhandling fat i de unge der bliver tilovers på det danske arbejdsmarked. I artiklen beskriver hun, hvordan 17% af en ungdomsårgang kan betegnes som udsatte. De formår ikke at gennemføre en uddannelse - men hvor springer kæden for denne gruppe unge? Katznelson mener et af svarene kan findes i den voksende individualisering af arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet.

Intet nyt under solen: Unge, arbejdsmarked og udstødelse

Af Noemi Katznelson

Der er rift om de unge og deres arbejdskraft. Deres forbrug. Deres tid, fritid og ikke mindst deres fremtid. Alle forsøger at fange de unges opmærksomhed - at sælge dem jobs, drømme, produkter, uddannelser osv.

Arbejdsmarkedet er på banen, men også uddannelsesinstitutionerne, foreningerne, højskolerne, producenterne osv. Reklamebureauerne har kronede dage og de unge, tja, hvad med dem? Ja, langt den største del er netop i denne forstand ombejlede. Men der er tilsyneladende ikke plads til en stadig større del af de unge.

Match mellem unge og uddannelsessystemet

I store dele af uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet finder der et lykkeligt match sted mellem de unge og uddannelserne/ar-

bejdspladsernes gyldne løfter. Og heldigvis for det. Men der er desværre også mange steder, hvor kabalen ikke lige går op – hvor der i en periode er en 'overproduktion' af eksempelvis humanistiske kandidater, for få sygeplejersker, eller hvad det ellers måtte være.

Endelig er der en gruppe unge, som den store efterspørgsel til trods, ikke er en integreret del af hverken foreningslivet, uddannelsessystemet (for andet end måske kortere perioder) eller tilsvarende arbejdsmarkedet.

Jeg har i min netop afsluttede afhandling *Udsatte unge, aktivering og uddannelse – dømt til individualisering* beskæftiget mig med disse unge (Katznelson, 2004). Jeg har valgt at kalde denne gruppe af unge

for udsatte. De er udsatte, fordi de er i fare for ikke at kunne opnå en varig tilknytning til arbejdsmarkedet eller gennemføre en erhvervskompetencegivende uddannelse. En del af disse unge er allerede fra starten dømt ude fra arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet og kommer således aldrig ind på nogen af delene. Andre - og det drejer sig om flertallet - har sporadisk og flygtig kontakt med enten arbejdsmarkedet og/eller uddannelsessystemet - men altid for kortere perioder ad gangen og altid afbrudt i utide.

Hvem er de udsatte unge?

De udsatte unge er de 17%¹ af en ungdomsårgang som enten aldrig får påbegyndt en ungdomsuddannelse (5%) eller som falder fra i afslutningen af uddannelsen (12%). Tallene her er fra 1999, men ifølge endnu upublicerede tal fra Undervisningsministeriet er tallene stort set uændret i 2004. Restgruppens størrelse synes derfor at være stagneret på et højt niveau på trods af indsatsen for at reducere denne gruppe.

Individualiserede krav

Men når nu efterspørgslen efter de unge generelt er så stor, hvorfor synes en stadig større del af de unge så at blive siet fra eller melde sig ud?

I min afhandling fremanalyserer jeg et kravkompleks, som til sammen tegner et billede af de krav som de (udsatte) unge oplever fra henholdsvis uddannelsessystemets

og arbejdsmarkedets side og som de finder det vanskeligt at imødekomme. Det er krav som tenderer til at blive oplevet som et pres rettet mod den enkelte. Det drejer sig om oplevelsen af:

- At uddannelse og arbejde presser sig på som temaer, der kræver, at de unge træffer individuel stilling og formår at vælge og handle derefter. Et krav eller en forventning, der rejses stadig tidligere og kræver, at de unge selv har ressourcer til at foretage disse valg.
- At de skal være i stand til at forholde sig reflektivt til sig selv – dvs. kunne forholde sig til spørgsmål som “Hvad kunne du tænke dig?”, “Hvad interesserer dig?” osv. At kunne se sig selv udefra og vurdere det, man ser.
- At de skal kunne udøve aktiv selvforvaltning – dvs. agere selvstændigt, aktivt, deltagende og initiativrigt i forhold til deres situation.
- At de selv tager ansvaret for deres egne problemer – og det hvad enten der er tale om personlige ELLER sociale, kulturelle eller andre kollektivt skabte problemer.

De unges oplevelse

En gennemgående oplevelse blandt de

---

¹ Disse unge kan meget vel også have relation til den gruppe som i Per Alsøes artikel omtales som de unge, der hverken er uddannelsessøgende eller i arbejdsstyrken og som i perioden fra 1980 til 2001 er steget fra 6-7% til 10-12% (jf. figur 4.2). Hvem disse unge præcis er og hvordan de forsørger sig selv, står desværre hen i det uvisse. Man kan gætte, som det er tilfældet i artiklen, men vi ved det faktisk ikke. Det kan være unge indvandrerkvinder, unge på førtidspension (et antal der er svagt stigende), unge på længerevarende udenlandsophold eller unge der forsørges af forældre osv.

udsatte unge er at en række mere eller mindre italesatte krav om individualisering skal imødekommes for at lykkes – for at blive én af de efterspurgte. Der er i en vis forstand tale om en art institutionel individualisering rettet mod de unge fra mange forskellige sider; fra beskæftigelsesprojekter, der lover individuelle muligheder uden ofte at kunne leve op til løfterne, fra uddannelsesinstitutioner og arbejdspladser der i annoncerne lover mulighed for personlige udfordringer, udvikling osv.

Men hvor kommer denne oplevelse af kravet eller forventning om institutionel individualisering ellers fra?

Udstødelsen fra arbejdsmarkedet

Inden for den generelle sociologiske forskning taler man om at kravene på arbejdsmarkedet går i retning af at traditionsbestemte og kollektive overleveringer i stigende grad bliver erstattet af mere individualiserede livsbaner (eksempelvis Zygmunt Bauman). Eksisterende referenc punkter fremstår i langt højere grad end tidligere som diffuse for de. Arbejdsverdenen byder ikke på mange konsistente standarder eller 'blueprints' for den gode arbejder, hvilket kan være med til at gøre en del af de unge usikre og flakkende i deres arbejdsorienteringer.

Ikke desto mindre griber nogle af de udsatte unge, som jeg beskæftiger mig med i min afhandling, ud efter forestillingen om det der i idealiseret forstand kan kaldes den klassiske lønarbejder. Andre af de unge

søger i højere grad mod en arbejdsorientering der ligger op ad den individualiserede arbejder, som netop er fleksibel, autonom, selvstændig, selvmotiveret osv.

Vi kender alle til orienteringen i retning af den pligttopfyldende lønarbejder som med stolthed bærer sin byrde og passer sin dont og som træt efter en lang arbejdsdag vender hjem til lilleemor og de varme kødgyder². Denne traditionelle lønarbejderorientering er i høj grad under pres og det mærker disse unge. Dels i forhold til ændringerne i det konkrete udbud af arbejdspladser, som grundet out-sourcing, teknologisering m.m. i stigende grad kræver en anden arbejdskraft end den traditionelle ufaglærte lønarbejder. Og dels kulturelt og værdimæssigt.

Sociologen Richard Sennett peger på at individualiseringen æder sig ind på traditionelle strukturer, hvilket får store konsekvenser for særligt arbejderklassen – og generelt for drenge og mænd, kunne man fristes til at tilføje. Ifølge Sennett sker der en erosion af den traditionelle lønarbejderidentitet og som følge deraf forekommer der en krise i arbejderklassen (Sennett, 1999). Det fører til et øget pres mod de traditionelle værdier i arbejderklassekulturen og særligt mod den mandlige kønsrolle, forsørgeridentiteten, maskulinitet, fysisk overlegenhed osv.

Individualiseringen æder sig så at sige konkret ind på de patriarkalske momenter i arbejderkulturen. Arbejdsidentiteten bliver tendentielt individualiseret, frem for som tidligere at være køns- og klassebåret.

---

² Billedet er i lige så høj grad en konstruktion, forbundet med den første modernitets logik, industrisamfundet, som orienteringen i retning af den fleksible, multifunktionelle og selvrealiserende arbejder er det i det andet modernes globaliserede økonomi.

Hidtil har svaret været uddannelse, uddannelse og uddannelse. Men hvad gør man så nu, når resultaterne af netop en massiv satsning på uddannelse ikke har givet de ønskede resultater?

Individual standardisering

Således synes den generelle tendens at bevæge sig i retning af en stadig større grad af individualisering. En individualisering hvis bagside dog er tæt fulgt af en omfattende standardisering og ensliggørelse af kravene rettet mod den enkelte. Det er således langt fra kun de udsatte unge, der oplever kravene og forventningernes ånde i nakken.

De selv samme forventninger rettes for så vidt mod eleverne i grundskolen og, i den helt anden ende af spektret, mod arbejdsstyrken. Forskellen består i om den enkelte kan imødekomme kravene og forventningerne. Og her er der så godt som intet nyt under solen – foreløbigt. Det er især de unges sociale baggrund der her spiller en rolle for om, hvorvidt de kan honorere kravene og følge med strømmen.

En anden af de store sociologer Ulrich Beck peger på udbredelsen af stadig mere usikkert løsarbejde, deltidsansættelser, projektansættelser osv. Han kalder det en "Brasilianisering" af arbejdsmarkedet (Beck, 2002). Denne tendens, mener han, fører

til en forandring i fordelingen af ulighed og arbejdsløshed. Han forestiller sig, at op mod halvdelen af Europas befolkning vil ende med, at arbejde "brasiliansk", det vil sige under løse og usikre arbejdsforhold. Og fordelingen vil, ifølge Beck, komme til at gå på tværs af klasser og blive distribueret langt mere diffust og spredt ud over langt flere individers livsforløb.

Sociologen Scott Lash fokuserer i den forbindelse på det ufaglærte arbejdsmarked, den boomende servicesektor, det sorte arbejdsmarked m.m. Han skriver om skabelsen af et 'MacDonald-proletariat' inden for servicefagene:

"What about all of these new labour market positions which have been 'downgraded' to a position below that of the classical (fordist) working class? Are there in fact alongside the aforementioned 'reflexivity winners' whole battalions of 'reflexivity losers' in today's increasingly class-polarized, though decreasingly class-conscious, information societies?" (Lash, 1994, p. 120).

Voksende udfordring

Uanset hvem der vurderes at være de udsatte, såvel nu som på fremtidens arbejdsmarked, er der enighed om at udfordringen er voksende; at en stadig større gruppe unge presses af de generelle, samfundsmæssige forandringer. Det er i den forbindelse et stort og åbent spørgsmål i hvilken retning matchet mellem uddannelsessystemet, arbejdsmarkedet og de unge skal bevæge sig.

Der synes ikke at være nogen enkle løsninger. Hidtil har svaret været uddannelse, uddannelse og uddannelse. Men hvad gør man så nu, når resultaterne af netop en massiv satsning på uddannelse ikke har givet de ønskede resultater?

17% af en ungdomsårgang gennemfører stadig ikke en uddannelse ud over 9 klasse. Har indsatsen så ikke været gennemført nok? Har der været brugt tilstrækkelige ressourcer? Eller har de redskaber man har taget i brug i diverse uddannelsesreformer og tiltag ikke været de rette? Skulle vi have skelet mere til Finland, Australien eller noget helt tredje, for at få de rette svar?

Det svar der ligger mest lige for er, at noget må gøres. Konkret står vi i dag i den situation, at en gruppe unge kastes af hvirvelstrømmen. Og det er ikke alene de unge der griber efter de arbejdsorienteringer, der er under erosion, det gælder også unge der hyperformulerer orienteringen i retning af den fleksible arbejder og derfor hvileløst ender med at zappe rundt i systemerne og på arbejdsmarkedet.

Udfordringen på det konkrete plan går længere end en fortsat satsning på og udvikling af et mangfoldigt og forskelligartet udbud af uddannelser, som kan skabe rammer for de forskellige unges forskellige tilgange

til uddannelse og arbejde. For nogen går behovet i retning af strukturorienterede tilbud med faste rammer, der gradvist kan introducere til logikkerne og kravene på det 'nye' arbejdsmarked. For andre skal der tilbud til der rummer mulighed for fleksibel og individuel tilpasning, der kan medvirke til at indfange og realitetsforankre en ellers flyvsk og diffus arbejdsidentitet, som har vanskeligt ved at finde hvile og retning.

Noemi Katznelson er forskningskoordinationer ved Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark.

Referencer

Beck, U. (2002). *Fagre nye arbejdsverden*. København, Hans Reitzel.

Katznelson, Noemi (2004). *Udsatte unge, aktivering og uddannelse – dømt til individualisering*. Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark.

Lash, Scott. "Reflexivity and its Doubles." In: Beck, U., Giddens, A., Lash, S. (1994). *Reflexive Modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Cambridge, Polity Press.

Nielsen, M. B., Meier, F., Bacher, P., Kristensen, A. S. & Vind, A. (1999). *Hvad virker? – erfaringer om uddannelse til flere unge*. København, Undervisningsministeriet. Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie nr. 38.

Sennett, Richard (1999). *Det fleksible menneske: eller arbejdets forvandling og personlighedens nedsmeltning*. Aarhus, Hovedland.

NY BOG

af Noemi Katznelson
Center for Ungdomsforskning

**Bogen kan købes
ved henvendelse til:**

Danmarks Pædagogiske Bibliotek
bogsalg@dpb.dpu.dk
www.dpb.dpu.dk
T: 8888 9360
F: 8888 9394

”Udsatte unge, aktivering og
uddannelse”

ISBN 87-7613-114-9 • 248 sider
Pris: 240,- (inkl. moms) + porto

Hver sjette ung har udsigt til en fremtid som evighedszapper mellem forskellige uddannelser, aktiveringsprojekter og løse job. Det drejer sig om unge, der er uafklarede, ikke kan tage sig sammen, har koncentrationsproblemer, er krævende, har belastede baggrunde, faglige problemer, vil noget andet end det umiddelbart tilgængelige osv.

Svaret fra uddannelsernes og aktiveringsprojekternes side er i stigende grad at tage udgangspunkt i den enkelte unge, som skal afklare sin situation og udvikle individuelle kompetencer. Ordvalget er entydigt: den enkelte, individuel, alene. Individualiseringens retorik er for længst slået igennem på alle niveauer: på det overordnede politiske plan, i de institutionelle formålsparagraffer og i de pædagogiske metoder.

Men hvordan reagerer de unge på at leve i en individualiseret tid? Hvordan oplever de deres situation? Og hvad er deres forventninger til uddannelse og arbejde?

Noemi Katznelson giver i denne afhandling de unge stemme og os svar. Afhandlingen kan læses af alle faggrupper med interesse i udsatte unge, aktivering, uddannelse samt mere generelt i individualiseringen som tendens og begreb.

Hvad kendetegner egentligt de unge, der ikke formår at tage en ungdomsuddannelse? Er de blot dovne? Er de uvidende om den marginalisering, manglende uddannelse udgør i videnssamfundet? Eller er der noget helt tredje på spil? I artiklen tegner Ulla Højmark Jensen et portræt af fire forskellige typer unge, der af forskellige årsager ikke kan komme i gang med en ungdomsuddannelse.

Kan de ikke bare tage sig sammen? – om de unge uden uddannelse

Af Ulla Højmark Jensen

Overgangen fra folkeskolen til ungdomsuddannelse er for nogle unge meget svær. Selv om de fleste unge starter på en ungdomsuddannelse viser tal fra Danmarks Statistik at ca. hver sjette i hver ungdomsårgang ikke får bidt sig fast. Dette svarer i tal til ca. 10.000 unge hvert år. Vi ved at omkring 40% af de unge der ikke har en uddannelse, når de bliver 25 -30 år, er uden for arbejdsstyrken. Dertil kommer at uddannelsesniveaue er en af de kraftigste udslagsgivende faktorer, når vi ser på risikoen for at blive f.eks. syg, ensom, føle afmagt, blive fysisk nedslidt og på forskellige måder marginaliseret i samfundet. Men hvem er de, de unge der ikke kommer i gang med en uddannelse? I denne artikel vil vi beskrive fire forskellige grupper af unge uden

uddannelse og deres forskellige oplevelser, erfaringer og motivationsfaktorer i forhold til uddannelse.

Kilder

Artiklen bygger på en interviewundersøgelse af unge uden uddannelse foretaget i forbindelse med socialministeriets program om social arv (www.forskningsprogrammet-social-arv.dk). Undersøgelsen omfatter interview med 49 udvalgte unge uden uddannelse. De unge er mellem 16 og 24 år og de fordeler sig således at lidt over halvdelen (60%) går på produktionsskole eller anden ikke kompetencegivende ungdomsuddannelse, ca. en fjerdedel (24%) er i arbejde og den sidste sjettedel (16%) er arbejdsløse, sygemeldte eller på barselsorlov.

Vi har opsøgt de unge i 8 forskellige strategisk udvalgte kommuner over hele landet.

Den sociale arv

Generelt kan man sige, at langt hovedparten af de unge uden uddannelse stammer fra familier, hvor forældrene har kort eller ingen uddannelse. De unge har oplevet, at deres opvækst har været problemfyldt på forskellig måde og mange husker folkeskolen som en blandet fornøjelse. Men de unges syn på det at tage en uddannelse og deres motivation i forhold til at komme i gang er meget forskellig.

Med afsæt i vores kvalitative interviewmateriale, som indeholder analyser af interviewene med unge, der ikke er i gang med en ungdomsuddannelse, har vi ud fra forskellige teoretiske og empiriske kriterier¹ inddelt de unge der ikke er i gang med en ungdomsuddannelse, i fire grupper: De opgivende, de praktiske, de vedholdende og de flakkende. I det følgende vil vi se nærmere på de fire gruppers karakteristika.

De opgivende

De opgivende er kendetegnet ved, at de har rigtig dårlige erfaringer fra grundskolen. Typisk har de ikke haft mange, om overhovedet nogen, venner. De er blevet mobbet meget, særlig i de mindre klasser. De har ikke oplevet, at lærerne tog særlige hensyn til dem som personer, eller at lærerne satte effektivt ind over for de mobberier, som de blev udsat for. De opgivende har haft svært ved at følge med fagligt i flere fag og de kan ikke huske meget (om overhovedet noget)

positivt fra deres 9-10-år lange skolegang. De opgivende kommer typisk fra brudte familier, hvor de har oplevet en høj grad af ustabilitet i opvæksten. De har således ofte haft mange skoleskift og bopælsskift samt været udsat for forskellige grader af omsorgssvigt fra deres forældre. De opgivendes forældre har ofte selv haft personlige problemer og har derfor ikke formået at være følelsesmæssigt til stede for de unge eller (og) har måttet arbejde så meget, at de unge har været overladt til at klare sig selv i en alt for tidlig alder. De opgivende har oplevet, at de aldrig har kunnet regne med at få forældrenes opmærksomhed, opbakning og omsorg, når de havde brug for det. Typisk fortæller de unge at deres forældre selv har klaret sig dårligt i grundskolen og kun har en kort, praktisk uddannelse eller ingen yderligere uddannelse – mange af dem er endvidere i perioder eller fast på overførselsindkomst.

På arbejdsmarkedet

På arbejdsmarkedet har de opgivende unge allerede i en ung alder erfaret, hvor fysisk hårdt og ustabil det ufaglærte arbejde kan være, og de kan være blevet fyret nogle gange og kan have fået fysiske belastningsskader fx rygproblemer. Typisk er de opgivende gået i gang med en erhvervsfaglig ungdomsuddannelse som de efter ganske kort tid er sprunget fra igen. De opgivendes erfaringer med skolesystemet er så negative og forbundet med så mange nederlag, at al uddannelse, der starter med skolefag, vil have meget svært ved at motivere dem.

---

¹For en indsigt i disse teoretisk og empirisk baserede kriterier henvises til arbejdsrapporten: »Det er sgu ikke lige mig« – interview med unge, der ikke er gået i gang med en ungdomsuddannelse. Det findes på hjemmesiden for forskningsprogrammet: www.forskningsprogrammet-social-arv.dk

De opgivendes usikkerhed i forhold til, om de kan klare de teoretiske fag, vil gøre, at de ofte opgiver på forhånd. Den opgivendes familie er der ikke til at støtte og vejlede dem – der er ingen mor eller far, der skriver ansøgninger med dem eller hjælper dem med at finde telefonnumre på mulige praktikpladssteder mv.

De opgivende vil opleve det som motiverende hvis:

- Teorien er snævert knyttet til det praktiske arbejde og der er støttemuligheder i forhold til det teoretiske.
- Det praktiske er indgangen til uddannelsesforløbet.
- Der foranstalles en personlig støttemulighed, der på såvel det faglige som det sociale område kan være 'ankermann' og forbillede for de opgivende, måske en ungdomsvejleder, der under hele uddannelsesperioden kontinuerligt kontaktede den opgivende og levede sig med ind i deres uddannelsesforløb og hjalp med at løse de faglige og praktiske problemer, der måtte opstå.
- Der er mulighed for at deltage i selvtil-lidsskabende, netværksorienterede arbejdsrelationer fx ved at arbejde i selvstyrende grupper.

Det økonomiske aspekt er også vigtigt, idet de opgivende ikke ville kunne trække på deres familie og i øvrigt mener, at det hører med til et anstændigt liv at have råd til fx at have en bil – det er et af de eneste markører de har på, at de til en vis grad har klaret sig på arbejdsmarkedet og i livet. Den kan være svær at opretholde på en SU eller en lærlingeløn.

De praktiske

De praktiske har typisk været meget glade

for kammeratskabet i grundskolen. De har haft det rigtig godt i frikvartererne, mens den mere faglige side af skolegangen ikke lige har været noget, de gik så meget op i. De har forsøgt at slippe så let om ved skolearbejdet som muligt, og de har ikke klaret prøver og eksamener særlig godt. Men de har haft et godt forhold til elever og lærer på skolen. Mange af denne gruppe af unge har valgt at tage på en praktiskorienteret efterskole i 9. og/eller 10. klasse, og det har været en rigtig god erfaring ikke mindst på grund af det intense sociale samvær. Denne gruppe af unge kommer typisk fra ikke særlig skole- og uddannelsesorienterede hjem.

Forældrene har kun en kort praktisk orienteret uddannelse eller er ufaglærte. Mange af de unge i denne gruppe har boet samme sted hele deres liv, og deres forældre (eller evt. nye stedforældre) lever i et stabilt følelsesmæssigt forhold. Ofte vælger de unge i denne gruppe at blive boende hjemme længe, fordi det er praktisk, trygt, billigt og behageligt. De har ikke så meget med forældrene at gøre i hverdagen. De er kun sjældent hjemme, men omvendt er hjemmet et godt sted at få ordnet sit vasketøj og hente mad i køleskabet og fx få omsorg, når man er syg. Forældrene er der, hvis den unge har brug for dem, og de stiller sjældent krav hverken i forhold til at deltage i det huslige, familiesamvær eller i forhold til at tage en uddannelse. Så længe den unge laver noget og ikke kommer i 'dårligt selskab', får den unge lov til at passe sig selv inden for og uden for familiens rammer.

Motivationsfaktorer

De praktiske er meget motiveret for at lave noget med deres hænder, men har haft mange nederlag med det boglige og dækker sig derfor meget ind i forbehold, når

det handler om at komme i gang med en uddannelse. De praktiske har en tendens til at lægge skylden for, at de ikke er gået i gang, på eksterne forhold så som dårlige lærere, sure arbejdsgivere, økonomien eller på sit eget vægelsind. Den praktiskes familie er der for dem og vil gerne støtte dem.

Det ville eksempelvis være motiverende for de praktiske, hvis:

- Teorien er snævert knyttet til det praktiske arbejde med mulighed for ekstra støtte til det teoretiske.
- Det praktiske er indgangen til uddannelsesforløbet.
- Der er mulighed for en ungdomsvejleder eller lignende, der sammen med familien kunne være med til at holde den unge fast i et forløb og give troen på, at det nok skal lykkes.
- Der er plads til at udfolde et socialt liv på uddannelsesinstitutionen.

Det økonomiske er heller ikke ligegyldigt for de praktiske, fordi fx bil, tøj, øl, fest og farver er så vigtige i deres liv og selvopfattelse som "vild og festglad ung". Men omvendt har de mulighed for at bo hjemme hos deres forældre og få en vis økonomisk støtte fra dem, og det er muligt, at økonomien er noget, de skubber foran sig som forklaringer på, at de ikke går i gang, mere end det reelt er en barriere.

De vedholdende

De vedholdende har haft det svært i grundskolen, hvor de ligesom "de opgivende" har oplevet mobberier, kun har haft få venskabsrelationer og mange skoleskift. Men i modsætning til de opgivende har de vedholdende oplevet en vis succes i forhold til det boglige. De vedholdende er ofte piger, der ved at leve op til kønsspecifikke

idealer om orden og pænhed til en vis grad er lykkedes i skolesystemet.

De har været 'de stille piger', der altid lavede deres ting, afleverede til tiden, huskede deres bøger og i det hele taget havde orden i sagerne. Typisk har der også været en eller flere lærere, der har været gode til at bakke dem op undervejs. Denne gruppe af unge stiller nemlig meget høje krav til sig selv om perfektionisme og orden. Kan de ikke leve op til dette, eller får de ikke anerkendelse for det, bryder deres verden hurtigt sammen.

Ustabil baggrund

De vedholdende kommer fra lige så ustabile hjem som beskrevet for de opgivende. De har således ofte oplevet mange skole- og bopælsskift, skilsmisse(r), og forskellige former for omsorgssvigt i kortere eller længere perioder, men gennem al denne ustabilitet har de formået at få en vis stabilitet ind i deres liv ved at prioritere deres skolegang. De er vedholdende i forhold til uddannelsessystemet, fordi de så gerne vil blive ved med at opleve den succes, som de alt andet lige har haft på det faglige område i grundskolen.

Men det er meget svært for dem at klare sig i de videre uddannelsesforløb bl.a. fordi de i forhold til skolearbejdet stiller så høje krav til sig selv, de kæmper mod mindreværdsfølelse og manglende venskabsrelationer samt mod deres ikke-uddannelsesorienterede familiebaggrund, der ikke giver dem den fornødne støtte og opbakning i uddannelsesmæssig sammenhæng.

For få støttepunkter

De vedholdendes forklaringer på, at det alligevel ikke kunne lade sig gøre for dem at tage en given uddannelse, kan være mange og opfindsomme, men det handler oftest om, at de er i en socialt marginaliseret po-

sition med få venner og støttepersoner. De vedholdende har brug for, at der er noget tryghed og fællesskab, der knytter dem til et uddannelsessted, og at de får en faglig identitet ved, at de hele tiden får personlige bekræftelser på, at de kan leve op til de faglige krav, som uddannelsen stiller.

Det vil således motivere den vedholdende hvis:

- Teorien er afstemt efter den enkeltes tempo og formåen, og underviserne ofte kommer med faglige tilbagemeldinger på den enkeltes indsats og niveau.
- Det praktiske er indgangen til uddannelsesforløbet, men er også større teoretiske blokke.
- Der er sociale arrangementer og trykgruppes på uddannelsesinstitutionerne der er med til at sikre tilknytning til uddannelsesstedet.

De flakkende

De flakkende er typisk unge, der har klaret sig meget godt i skolen, nogle har endda været meget dygtige rent fagligt, og de har også haft relativt gode sociale relationer i grundskolen. De har i hovedparten af deres opvækst oplevet forholdsvis stabile familierelationer med forældre, der det meste af tiden har haft overskud til at bekymre sig om dem og endvidere er gået op i, at de unge klarede sig godt i skolen.

Forældrene har typisk kortere fagligt orienterede uddannelser, og de forventer, at de unge også tager en uddannelse. Mange unge fra denne gruppe har ligesom de praktiske, med stor succes været på efterskole i 9. og/eller 10. klasse. Men i modsætning til de praktiske oplever de flakkende, at det særlig er de humanistiske og de kreative fag, der er de spændende. Det er fx musik,

teater, psykologi, journalistik eller foto.

Handlingslammelse

Noget andet, der er typisk for denne gruppe, er, at der på et tidspunkt i deres liv indtræffer en eller nogle på hinanden følgende begivenheder, der betyder, at de mister fodfæstet i deres liv i en periode og derfor ofte ryger ud af den ungdomsuddannelse, som de var påbegyndt. De flakker derefter noget handlingslammet rundt i udkanten af uddannelsessystemet. Det kan fx være alvorlig sygdom eller dødsfald i den nærmeste familie, en konfliktfyldt skilsmisse, graviditet og fødsel, eller en mere diffus opstået depression hos den unge.

En del af disse unge har nogle meget specifikke individuelle ønsker i forhold til uddannelse, og en del af disse går i kreative retninger. De flakkende har faglige og personlige ressourcer til at indgå i det eksisterende uddannelsessystem, men mangler måske lige at få styr på nogle personlige problemer eller kriser, og hos mange ligger der endvidere et ønske om at kunne få lov til at dyrke individuelle og ofte kreative interesser.

Vægter kreativitet

De flakkende ved fra skoletiden, at de er gode til de teoretiske studier, men har mere lyst til at give sig selv mulighed for at afprøve kreative sider. Derfor vil den frie ungdomsuddannelse have været helt perfekt for mange af de flakkende. Men det er ikke længere en mulighed

For at sikre de flakkende en tilknytning til uddannelsessystemet, vil det virke motiverende på dem hvis:

- Uddannelserne er opbygget af individuelt tilrettelagte forløb, der er skræddersyede til den unges lyster og behov og sikrer optimal udfordring.
- Der er mulighed for kreative udfoldel-

---

ser eller anden ikke boglig aktivitet i uddannelsesperioden.

- Der er sociale aktiviteter, der kan være med til at fastholde engagement på uddannelsesinstitutionen.

Afslutning

Hvis vi vil sikre, at flere unge får gennemført en ungdomsuddannelse og at den negative sociale arv begrænses, er der behov for tiltag som skaber større rummelighed i ungdomsuddannelserne. Denne rummelighed indebærer også, at der tages ansvar for at alle unge skal have en reel mulighed for at kunne komme igennem. Der er derfor behov for at se på ungdomsuddannelsernes tilrettelæggelse, hvor bl.a. den boglige

drejning er blevet en barriere for mange unge. Af de unge der ikke kommer i gang med en ungdomsuddannelse har nogle kun brug for et minimum af støtte og vejledning hvor andre har brug for at der sættes ind på flere fronter. Der er behov for stor fleksibilitet og mobilitet uddannelserne imellem og i forhold til arbejdsmarkedet, hvor ikke mindst praktikpladsproblemet også bør løses. Gennem uddannelse får de unge en mulighed for at blive integreret i morgendagens samfund - uden uddannelse er risikoen for livslang marginalisering stor.

Ulla Højmark Jensen er forsker ved AKF Amterne og Kommunernes Forskningsinstitut.

Kan de unges bruges på arbejdsmarkedet? Er de blevet for mobile? For krævende? Kan de tilpasse sig vilkårene på arbejdsmarkedet? Det er nogle af de spørgsmål Jens Christian Nielsen tager fat på i sin artikel, hvor han også forsøger at give nogle gode råd til, hvordan man kan imødegå de krav unge stiller til deres arbejdsliv.

Mobile unge som fremtidens medarbejdere

Af Jens Christian Nielsen

Denne artikel handler om unges forhold til arbejde og problemer knyttet til unges integration på arbejdsmarkedet. I Center for Ungdomsforskning har vi gennem de seneste 5 år stået for flere undersøgelser om rekruttering og fastholdelse af unge inden for en række forskellige uddannelser og fag (se bl.a. Kofod & Krøjer, 2004; Mogenssen & Simonsen, 2003; Nielsen, 2002; Olsen, Sørensen & Simonsen, 2002; Pless, 2001; Lehn, Nielsen & Simonsen, 2001 og Sørensen, 2001).

Baggrunden herfor er, at en række brancher og fagområder oplever, at unge er svære at rekruttere og at de ofte styrer deres valg efter, hvilket image fagområdet og professionen har. Problemstillingen forstærkes af, at der i disse år er små ung-

domsårgange og at kampen om de unge derfor er hårdere. Unge opleves også som mere ustabile i uddannelserne og på arbejdspladserne. Mange unge falder fra eller vælger om i løbet af deres uddannelse eller i løbet af deres læretid. Og de unge som er på arbejdspladserne opleves derfor som meget krævende samtidig med, at de har en manglende loyalitet og identifikation med virksomheden.

Artiklen sammendrager erfaringer på tværs af undersøgelserne med henblik på at give en karakteristik af, hvordan unges indstilling til arbejde er og hvordan unge som 'fremtidens medarbejdere' udfordrer arbejdspladserne samt at pege på, hvordan arbejdspladser og ledelser kan handle herpå.

Ungdom, individualisering og danske jordbær

Når man på nettet søger på avisartikler fra dette år om unge kan man ud fra overskrifterne hurtigt danne sig et forfaldsbillede af en moderne, individualiseret ungdom, der frit gør, hvad der passer den og svigter samfundets institutioner. Overskrifter som "Unge svigter a-kasserne og efterlønnen", "Unge svigter erhvervsuddannelserne", "Unge svigter ingeniørstudier", "Unge svigter det repræsentative demokrati", "Unge er egoister og svigter fællesskaberne", "Unge svigter det frivillige arbejde" og "Unge forbrugere svigter danske jordbær," er nogle af de titler man finder.

Overskrifterne indikerer, at der er mange forventninger til de unge fra samfundets side. Unge burde deltage i foreningslivet og det frivillige arbejde i højere grad. De burde vælge de uddannelser, der er vigtigst for samfundet – selv om vi godt nok taler om det frie uddannelsesvalg. Og når de kommer ud på arbejdsmarkedet burde de straks melde sig i fagforening og a-kasse samt sørge for at få betalt til efterlønnen. Og for at det ikke skal være nok, så svigter de unge også de danske jordbær! Så er det jo nærliggende at konkludere, at det står helt skævt til med den danske ungdom.

Det interessante ved svigt-figuren er, at den implicerer, at der skulle have været en aftale eller ligefrem en kontrakt mellem de unge og samfundets institutioner som de unge bryder. Et svigt kræver, at man har indgået en aftale. Men spørgsmålet er om de unge helt opfatter det sådan; at der nærmest foreligger en underskrevet aftale med samfundet fra fødsel, hvor de lover, at være aktive i foreningslivet, tage en uddannelse, samfundet har behov for og så i øvrigt tage et solidarisk ansvar for deres økonomiske fremtid ved at betale til a-kasse og efterløn?

Er fremtiden et stort ta' selv-bord for de unge?

Vi kan hurtigt få os et billede af ungdomstiden som et stort tag-selv bord, hvor unge problemfrit kan vælge mellem retterne. Men hvordan oplever de unge det?

Når vi taler om ungdomslivet som stedet for mange af de første store valg i tilværelsen og som meget betydningsfulde for identitetsdannelse, er det tydeligt at ungdomslivet indeholder mange muligheder for unge, men også mange valg, som kan være vanskelige for unge at træffe. I et stort forskningsprojekt om unge og foreningsliv (Nielsen, Højholdt & Simonsen, 2004) stillede vi unge et meget simpelt, men også ganske centralt spørgsmål om, hvad de oplever som det største problem eller den største udfordring, de står over for i deres liv lige nu.

I besvarelsene kan vi se, at der er mange unge, som svarer, at de største problemer i deres liv drejer sig om intime og sociale relationer til jævnaldrende. Det har stor betydning for unge, hvis de er uvenner med deres bedste ven eller veninde, hvis deres kæreste lige har slået eller hvis de har svært ved at få venner.

Tidspres

Vi kan også se, at mange unge oplever et stort tidspres. De svarer, at det er svært at finde tid til lektier, fritidsarbejde, foreningsdeltagelse, familie, venner og kæreste. Ungdomslivet består af mange skift mellem forskellige handle-, livs- og lærings-sammenhænge. Det kan nogle gange være svært både at passe sin uddannelse, sit foreningsarbejde, pleje sine venner og også få tid til at se sin familie eller, som det er tilfældet for mange, sine deflefamilier.

Vanskelig proces

Men det mest markante i besvarelsene er,

Selv for unge, der har svært ved at vælge og blive afklarede omkring fremtiden, er det tydeligt, at ungdomslivets krav om udvikling og afklaring er noget unge måler sig selv på.

at en meget stor andel af de unge bekymrer sig over deres fremtid og de valgssituationer, som de står over for. Især uddannelsesvalg opleves af mange unge som noget vanskeligt og problemfyldt. Det største problem for en 14-årig dreng er: "Om jeg skal på efterskole"; for en 17-årig pige: "Studie! Skal jeg flytte til København eller Odense?"; og – lyder det meget reflekteret – fra en 17-årig dreng: "Hvad jeg skal fremover? At blive voksen – der farer hele tiden en masse ting igennem ens hoved. Der er så mange forventninger fra ens forældre". Det er altså vigtigt for de unge at udvikle deres egen identitet og finde ud af, hvad de gerne vil, men det er også en vanskelig proces.

Ambivalens

Selv for unge, der har svært ved at vælge og blive afklarede om fremtiden, er det tydeligt, at ungdomslivets krav om udvikling og afklaring er noget, unge måler sig selv på, som det eksempelvis kommer til udtryk i en 17-årigs svar på, hvad hendes største

problem er: "Føler ikke jeg udvikler mig – jeg står stille – jeg keder mig." Mange unge giver udtryk for, at ungdomstiden er knyttet til krav om mobilitet og væren i bevægelse.

Det er karakteristisk for en stor del unge, at de er ambivalente over for valg af fremtid. På den ene side vil unge gerne vælge selv og sætter pris på, at de oplever at have stor indflydelse på valget af uddannelse og erhverv. Men på den anden side er det tydeligt, at det er svært at vælge for de fleste unge og der er også en del unge, som er usikre på fremtiden. Det kan være svært at vide, hvad man skal vælge og hvad et valg vil indebære.

Man skal gøre som man vil!

"Min mor har altid lært mig, at jeg ikke skal tænke en skid over jobmuligheder og penge - og at jeg skal gøre hvad jeg vil."

Sådan fortæller en ung gymnasieelev om sine overvejelser over valg af fremtidigt studie i en undersøgelse Center for Ungdomsforskning lavede for Ingeniørforeningen i Danmark (Pless, 2001). Det indikerer, at der

er unge som lægger stor vægt på lyst og interesse som styrende for deres valg - og i høj grad har støtte fra deres forældre.

I unges ønsker til et fremtidigt arbejde kan vi se, at det sjældent er udsigten til penge, prestige og tryghed i ansættelse, der er de vigtigste motivationsfaktorer for de unge, men at det betyder meget for unge, at de har gode muligheder for selvstændigt ansvar og individuelle frihedsgrader i jobbet. Det bekræfter vores undersøgelse for Finansrådet over gymnasielevernes arbejdsorienteringer også (Lehn, Nielsen & Simonsen, 2001):

“Det skal bare være sådan så der er personlig frihed i jobbet, så man har noget ansvar. Altså, hvis man kunne være med til at tilrettelægge sin arbejdsdag selv, så ville det være perfekt. Det der med at der er selvstændighed på jobbet, altså at du har noget ansvar, at der er nogen som tror på dig – i stedet for at der står en og ånder dig i nakken.”

I de unges orienteringer er det tydeligt, at det er vigtigt for dem, at de får individuelt ansvar og bliver mødt med tillid. Det er ikke gammeldags autoritære ledelsesformer, de forventer at blive mødt med. Det har da også givet anledning til at tale om, at de unge med sædvanlig sprog- og tegnsans har udskiftet den klassiske industri-kulturelle arbejdsmoral ‘Gør din pligt, kræv din ret’ med en individuel og rethaverisk arbejdsmoral ‘Gør din pligt: Kræv din ret’ (jf. Nielsen 2002a). Et sådan kategorisering indeholder oplagt et stort anstrøg af forfaldsmyte, men det er værd at fokusere på om der er noget om snakken. Har de unge bevæget sig væk fra det ‘fælles fodslaw’ på arbejdsmarkedet for at ‘gå selv’?

Unge og arbejde – farvel til Florence Nightingale

Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd (FTF) store survey-undersøgelse fra 2002 af unges holdninger til arbejde og fagforening viser, at unge har individualistiske arbejdsorienteringer (se Nielsen, 2002).

For det første peger undersøgelsen på, at der hverken er særlig meget protestantisk arbejdsetik eller Florence Nightingale over de unges arbejdsorienteringer. Få unge opfatter arbejdet som et kald eller baseret på en pligt. Arbejdet er blevet et sted for selvudfoldelse, og som formuleret af mange unge, så er det vigtigt med et arbejde, hvor “Jeg kan flytte mig fagligt og personligt.” De unge stiller med andre ord krav til deres arbejde. Så selv om de fleste unge gerne vil tilknyttes en arbejdsplads for en længere periode, hvis arbejdet giver dem mulighed for at indfri deres ønsker til et godt arbejdsliv, så er det de færreste, der forestiller at holde sølvbryllup med deres arbejdsplads. Halvdelen af de unge forventer at være 1-3 år på deres nuværende arbejdsplads, særligt de unge sygeplejersker har et meget kortsigtet perspektiv på deres første arbejdsplads.

Krav til arbejdsmarkedet

For det andet er de unge i undersøgelsen indstillet på et mere fleksibelt arbejdsmarked, hvor fleksibilitet og kompetenceudvikling stiller en stadig større rolle. Unge støtter f.eks. op om nye lønformer, hvor lønnens størrelse i højere grad afhænger af den enkelte medarbejders indsats og kompetence. De afviser dog ikke kollektive overenskomster, men ønsker selv at have mulighed for at forhandle løntillæg. Unge vil gerne belønnes for at yde en engageret indsats og påtage sig et selvstændigt ansvar. Men det er ikke lønnens størrelse som prioriteres,

når de unge skal vælge arbejde, det er de muligheder, de har for at få indflydelse på arbejdsopgaverne og for at få et ansvar.

Ansvar ønskes

For det tredje træder det klart frem, at hovedparten af de unge gerne vil påtage sig ansvar og krævende arbejdsopgaver der udfordrer dem menneskeligt og personligt. Mange af de unge lægger stor vægt på, at de kan stå inde for deres arbejde. Når arbejdet i højere grad handler om personlig udfoldelse og det at skabe sit eget liv, er det desto vigtigere for dem, at de kan stå inde for deres arbejde, fordi det også viser, hvem de er og gerne vil være som person. I forlængelse heraf er det ikke så underligt, at de unge meget gerne vil opleve, at ledelsen på deres arbejdsplads viser forståelse og respekt for dem som ansatte, og at de bliver værdsat og anerkendt for deres indsats.

Men selvom de unge ønsker at påtage sig et stort selvstændigt ansvar for deres arbejde, er de ikke kun individualistiske; de unge har også klare sociale arbejdsorienteringer. Unge lægger stor vægt på, at de kan arbejde sammen med andre i teams eller netværk på deres arbejdsplads. Det betyder meget, at der er mulighed for at kunne udveksle viden og erfaringer med andre. De sociale aspekter kommer også til udtryk, når de unge vægter, at der skal være et godt socialt samvær og samarbejdsklima på arbejdspladsen. Det er utroligt vigtigt, at de befinder sig godt psykisk og socialt på deres arbejdsplads.

De unge er tydeligt bærere af mere individualiserede arbejdsorienteringer, men derfra til at konkludere, at unge så har en ny arbejdsmoral, hvor de udelukkende optræder uforpligtigende og krævende, kan vi langt fra. De vil faktisk gerne tage et ansvar og gerne lægge energi i såvel arbejdsplads som kolleger.

Myre eller bi – unge på det fleksible arbejdsmarked

Unge holdninger og tilgang til arbejde, hvor de lægger vægt på personligt ansvar, kompetenceudvikling og selvudfoldelse frem for mere kollektive orienteringer, kan ikke ses isoleret fra de kvalifikationer store dele af arbejdsmarkedet efterspørger. Den polsk-britiske samfundstænkter Zygmunt Bauman har tegnet et billede af arbejdsorganiseringen fra den fordristiske kapitalisme til nutidens fleksible kapitalisme, som en udvikling fra myretuens marchkolonner og hierarkiske former til bikubens sværme, hvor det i høj grad er op til det enkelte individ at udvikle sig og kvalificere sig på en måde, der sikrer ens indflydelse på arbejdets indhold og ens evne til vedblivende at kunne varetage arbejdsopgaverne på kvalificeret vis (Bauman, 2002). Denne udvikling er ikke bare kendetegnende for arbejdsmarkedets organisering, men også for uddannelsessystemet tilrettelæggelse med større valgfrihed og selvorganisering, og et større individuelt ansvar for videntilegnelse.

Det fleksible arbejde giver positivt medarbejderne et langt større ansvar for indflydelse på deres arbejdsopgaver. Men den personlige identifikation med arbejdet og dets udførelse kan negativt set også medføre et stort arbejdspress og megen stress. For den enkelte kan det være yderst svært at lægge arbejdet fra sig, da ansvaret for at løse arbejdsopgaverne individualiseres og bliver op til den enkelte medarbejder at planlægge og håndtere.

De unges nye arbejdsorienteringer står således ikke i modsætning til bevægelsen mod det fleksible arbejde. Stigende kvalifikationsbehov og krav om løbende udvikling til arbejdskraften er med til at opløse arbejdet og arbejdsidentitetens karakter af at være noget stabilt (jf. Sennett, 1999 og Beck, 2002). Det er ikke kun de unge, der tager afstand fra

den protestantiske arbejdsetik – det er også arbejdets organisering, der er ved at ændre karakter.

Forskellige unge, forskellige arbejdspladser – forskellige problemer

Skal vi se på de unges integration på arbejdsmarkedet, kan vi (en smule firkantet) skelne mellem to typer af unge: 'De afventende' og 'De entusiastiske' (jf. Olsen, Sørensen & Simonsen, 2002). De følgende to eksempler er skabt på baggrund af interview fra undersøgelsen af unge i finanssektoren (Lehn, Nielsen & Simonsen, 2002).

Annemette er 23 år og elev i et pengeinstitut. Hun er motiveret for at få en uddannelse og et interessant arbejde. Men Annemette er samtidig meget tilbageholdende, og har stort behov for at få støtte og vejledning. Hun oplever, at det derfor er svært at finde sig til rette på arbejdspladsen:

“Det er svært at være ny. Man kommer som ny medarbejder, og så bliver der stillet en masse krav. Det er det sværeste, især hvis man ikke er en af de frembusende. Så ender man måske med at sidde i kassen i to år.”

Emilie er 23 år og trainee i en finansvirksomhed. Hun lægger stor vægt på selvudfoldelse i sit arbejde:

“Det er sjovt, når du kan noget. Når du kan vise, at du kan noget, så synes jeg det er spændende.”

Emilie er generelt tilfreds med sit arbejde. Men oplever også, at hun nogle gange skal presse på for at sikre sig udfordrende arbejdsopgaver. Så selv om hun er glad for at være trainee, er hun ikke sikker på, at fortsætte i virksomheden efter endt uddannelsesforløb og hvis der

skulle vise sig et bedre tilbud undervejs, så kunne hun godt finde på at tage det:

“Jeg er altså ikke gift med selskabet”.

En ung som Annemette kan ofte opleves som umotiveret og uengageret. Et forhold der især gør sig gældende på de mere fleksibelt orienterede arbejdspladser med moderne organisations- og ledelsesformer (bikuberne), hvor hun ikke umiddelbart vil leve op til kravene om selvstændigt at kunne tage ansvar. På en arbejdsplads med en mere traditionel organisering og ledelsesform (myretuerne) vil man formentligt være tilfreds med Annemette, der gør de ting, hun bliver sat til. Problemet er bare, at hun her – ved “at blive sat i kassen i to år” – risikerer ikke at få de nødvendige kvalifikationer og udvikle sig på en måde, der gør hende attraktiv for arbejdspladsen efter endt uddannelse. Her vil man til gengæld blive ganske overrasket, når en ung som Annemette meget pludseligt vælger at stoppe som elev.

En ung som Emilie kan især på en mere traditionel ledet arbejdsplads opfattes som ganske krævende og forkælet. Her vil hun sandsynligvis hurtigt kunne finde på at springe fra, hvis hun ikke føler, der er mulighed for personlig og faglig udvikling. Eller hvis hun ikke føler, at hun bliver menneskeligt respekteret og ligeberettiget. På en mere moderne arbejdsplads orienteret mod det fleksible arbejde vil hun formentligt finde sig godt tilpas og føle hun får de nødvendige udfordringer. Men selv her kan unge som Emilie finde på at springe fra uden videre grund. Sådant fremstår det i hvert fald for disse arbejdspladser, når de oplever, at umiddelbart velintegrerede og dygtige unge ikke gennemfører lærlinge-, elev- eller trainee-forløb. Men når vi taler med nogle af disse unge viser det sig, at de ofte har

savnet respons og været usikre på om de var gode nok. Mange unge har et stort behov for at få respons på deres arbejdsindsats og i det hele taget blive understøttet i deres faglige og personlige udvikling på arbejdspladsen. Derfor er det vigtigt med ledere, der også kan investere sig selv fagligt såvel som menneskeligt i de unge.

5 gode råd til at engagere og fastholde unge medarbejdere

Afslutningsvist vil jeg kort skitsere 5 råd til, hvordan man som arbejdsplads og ledelse kan imødegå nogle af de udfordringer unge som 'fremtidens medarbejdere' stiller:

1. *Lev op til dét, man lover under ansættelsen!*
Det er vigtigt ikke at stikke unge blå i øjnene, når man ansætter dem. Fortæl dem om de mange muligheder, der er på arbejdspladsen, men formuler også, hvilke krav og forventninger, der stilles til dem.
2. *Lyt til de unge når de bliver ansat!*
Find ud af hvad unge mener de kan bidrage med og hvilke ambitioner de har – uden at sluge alt rådt. Det gælder om at have en åben dialog med de unge fra start.
3. *Lav en individuel kompetenceudviklingsplan med de unge!*
Når de unge bliver elever, lærlinge, praktikanter, trainees – eller for den sags skyld ansat som medarbejdere på arbejdspladsen, er det vigtigt, at man får udarbejdet en god kompetenceudviklingsplan. Planen redegør for, hvad det forventes, at de lærer i forløbet, og hvordan de får mulighed for at udvikle disse kompetencer i deres arbejde. Den skal naturligvis kunne diskuteres løbende, men det kan være

vigtigt at få begge parter forventninger til udviklingsmuligheder og læringsudbytte nedskrevet – frem for at have udtalte og uindfrie forventninger til hinanden.

4. *Unge vil begejstres, ikke bindes!*

Det er vigtigt at bygge på de unges engagement, hvis man ønsker at fastholde dem. De bliver sjældent på arbejdspladsen af pligt, men fordi de oplever arbejdet som meningsfuldt. Derfor er det meget vigtigt at skabe gode faglige og personlige udviklingsmuligheder på arbejdspladsen. Det handler om give de unge mulighed for at få ansvar for arbejdsopgaver og skabe et miljø, hvor de gode ideer værdsættes og afprøves frem for at blive skudt ned med en det-har-vi-prøvet- eller vi-plejer-mentalitet.

5. *Arbejd med løbende dialog og anerkennende feedback!*

Når man har med unge at gøre, skal man tage medarbejdersamtalen løbende. Man kan ikke bare vente til året er gået – for så kan det være for sent. Det er vigtigt at arbejde med anerkennende former for feedback, hvor de unge løbende får at vide om det arbejde, de udfører, er godt. Unge sætter stor pris på de arbejdspladser, hvor det er en del af arbejdskulturen, at man får respons på de opgaver, man har ansvar for.

Jens Christian Nielsen er forskningsleder i Center for Ungdomsforskning ved Learning Lab Denmark.

Referencer:

Bauman, Zygmunt (2002). *Fællesskab. En søgen efter trykthed i en usikker verden*. Hans Reitzels Forlag.

Beck, Ulrich (2002). *Fagre nye arbejdsverden*. Hans Reitzels Forlag.

Kofod, Anne & Jo Krøjer (2004). *Ude i virkeligheden – Læringsrum i socialrådgiverpraktikanter og social- og sundhedshjælperes praktikforløb*. Forbundet af Offentlig Ansatte, Dansk Socialrådgiverforening & Kommunernes Landsforening – i samarbejde med Center for Ungdomsforskning.

Lehn, Sine, Mette Lykke Nielsen & Birgitte Simonsen (2001). "Unge i pengeinstitutsektoren – det er sjovt når du kan noget." Rapport udarbejdet af Center for Ungdomsforskning – i samarbejde med Finansrådet.

Mogensen, Kevin & Birgitte Simonsen (2003). "Skibsofficer – En kortlægning og analyse af samspillet mellem søfartserhvervet og de unge med særlig henblik på rekruttering." Rapport udarbejdet af Center for Ungdomsforskning – i samarbejde med Danmarks Rederiforening.

Nielsen, Jens Christian (2002a). *Ungdom, demokrati og fagbevægelse – ny (arbejder)ungdom & demokratiske læreprocesser*. Ph.d.-afhandling. Center for Ungdomsforskning.

Nielsen, Jens Christian (2002b). "Unge er nøgle til fremtiden." Analyse af FTF's undersøgelse af

unges holdninger til fagforeninger og fremtidens arbejde. Center for Ungdomsforskning – i samarbejde med Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd (FTF).

Nielsen, Jens Christian, Andy Højholdt & Birgitte Simonsen (2004). *Ungdom og foreningsliv. Demokrati – fællesskab – læreprocesser*. Roskilde Universitetsforlag.

Sennett, Richard (1999). *Det fleksible menneske. Eller arbejdets forvandling og personlighedens nedsmeltning*. Hovedland.

Sørensen, Niels Ulrik (2001). "Den store balanceakt – en kvalitativ analyse af mødet mellem elever og virksomheder indenfor hotel-, restaurant- og turistområdet." Center for Ungdomsforskning – i samarbejde med HORESTA, RBF og HK-SERVICE.

Olsen, Pia, Mette Bøttcher Sørensen & Birgitte Simonsen (2002). "Samspillet mellem lærlinge og virksomheder i jern- og metalindustrien." Center for Ungdomsforskning – i samarbejde med Dansk Industri (DI).

Pless, Mette (2001). "Unge om ingeniørfaget." Center for Ungdomsforskning – i samarbejde med Ingeniørforeningen i Danmark (IDA).

Samfundet fokuserer ofte på de krav, unge stiller til deres arbejdsliv – at arbejdet skal være udfordrende, tilfredsstillende og varierende mm. – men hvad sker der, når de unge rent faktisk forlader uddannelsesinstitutionerne og skal finde sig til rette på en arbejdsplads? Professor Henrik Holt Larsen ser på denne overgang i sin artikel.

Fra uddannelsesinstitution til arbejdsliv - turpas til Bon Bon-land eller træls tilpasning?

Af Henrik Holt Larsen

Såvel samfunds- som forskningsmæssigt er der stigende fokus på de unge. Derfor har vi fået større indsigt i, hvem de *er*, og hvad de *kan*, *vil* og *gør*. Stigende opmærksomhed er også rettet mod de unges overgang fra uddannelsessystemet til arbejdslivet. Denne overgang er i øvrigt ikke helt så bombastisk, som det kunne lyde, bl.a. fordi de fleste unge – mens de *er* i uddannelsessystemet – har erhvervsarbejde og dermed får en forsmag på, hvordan det er at være på en arbejdsplads.

Vi savner imidlertid – bl.a. fordi det er et uhyre vigtigt tema – viden om, hvad der kendetegner de unges møde med arbejdspladsen. Den psykologiske kontrakt der her indgås, er meget kompliceret, fordi der netop er tale om mennesker, der træder

ind i en livsfase, der er grundlæggende og kvalitativt anderledes end dét, de kommer fra. Derfor er de gensidige forventninger – som er kernen i begrebet psykologisk kontrakt – meget afgørende for, om mødet mellem den unge og arbejdspladsen bliver en succes.

I artiklen indkredses nogle af de centrale processer i dette møde med arbejdslivet, og det munder ud i forslag til, hvad det forskningsmæssigt kan være relevant at tage op fremover.

Myterne om arbejdslivet

De holdninger, som de unge har til arbejdslivet, formes og udvikles selvsagt løbende, mens de unge opholder sig i uddannelsessystemet. Holdnings- og forventningsdannelsen

er et resultat af både dette uddannelsesforløb og prægningen fra andre sider, primært familie, venner og de institutioner, de unge har stiftet bekendtskab med i opvæksten. Flere undersøgelser (bl.a. Larsen et al., 2001) viser, at de unge i stigende grad ikke kun har forventninger til jobbet indhold (udfordringer, ansvar og udviklingsmuligheder), men også virksomhedens etiske kvaliteter. Arbejdspladsen måles med andre ord på, om den agerer samfundsmæssigt ansvarligt på områder som miljø, forretningsmoral og personalepolitik. Endnu større krav stilles ofte til karakteren af de produkter/ydelser, som virksomheden producerer. Er det noget, der dybest set tjener menneskeheden, eller er det overflødig og måske direkte skadeligt?

Jo mere de unge stiller disse krav, jo mere burde de egentlig være interesseret i at arbejde i den offentlige sektor, hvis særkende netop er, at man beskæftiger sig med nogle af de livsmæssigt vigtigste områder: sygdom, død, uddannelse, social omsorg osv. (Det er netop opgavernes væsentlighed, der ofte har været argumentet for, at de skulle varetages af det offentlige). Undersøgelser (bl.a. den ovenfor nævnte, Larsen et al., 2001) viser imidlertid, at de unge har en klar præference for arbejdssteder i den private sektor, og at den offentlige sektor direkte har et dårligt image som arbejdssted - derimod ikke som leverandør af offentlige ydelser. Man må altså konstatere, at selv om de unge har et meget begrænset, personligt kendskab til offentlige arbejdspladser - bortset fra de daginstitutioner og skoler, de har gået i - og offentlige virksomheder typisk beskæftiger sig med opgaver, som de unge selv prioriterer højt, ja, så opleves livet alligevel som værende for kort til at være offentligt ansat. Der er af samme grund en betydelig grad af irrationalitet i de unges karrierevalg.

Forventningselastikken

De unges forventninger til arbejdslivet og konkrete arbejdspladser er imidlertid ikke éntydige og kan måles på en skala. De varierer over tid og kan være indbyrdes modstridende. På den ene side er de unge vokset op i en tid, hvor der tales meget positivt om de unges selvstændighed, modenhed, evne til at forholde sig kritisk til omgivelserne og sociale kompetence. Det er med til at styrke de unges selvværd og opfattelse af, at de er en attraktiv ressource for arbejdsmarkedet. Dette forstærkes af, at ungdomsårgangene som bekendt er små. Således skal man helt tilbage til 1864 for at finde et år, hvor fødselstallet var lige så lavt, som det var i 1983.

På den anden side er der inden for udvalgte områder stor ungdomsarbejdsløshed, og mange unge får ikke en solid erhvervsuddannelse med i bagagen, som gør det muligt for dem at stille krav til det fremtidige job og arbejdssted. De unge er også opmærksomme på, at dét at starte på en ny og måske stor arbejdsplads kan få én til at føle sig meget lille, fordi man er et ubeskrevet blad, som skal lære en masse fra grunden og i indkøringsperioden typisk vil begå fejl eller ikke vide, hvad man skal gøre i konkrete situationer. Den første ansættelsestid kan derfor ofte opleves som "én mod alle og alle mod én".

Denne vekselvirkning mellem at tro på egne kompetencer og erkende sin uvidenhed, og mellem at vide at man er en knap ressource, men at man også kan risikere at blive dømt ude, skaber en slags "forventningselastik", der hele tiden trækkes ud eller ind. Disse vekslende forventningsniveauer forklarer den usikkerhed eller blafren, der ofte kendetegner de unges kontakt og dialog med mulige arbejdspladser.

Realitetschok

At færdiggøre sin uddannelse og komme

ud på en arbejdsplads er for mange unge oplevelsesmæssig rå kost. Selv om de måske har valgt en uddannelse, der fører frem til bestemte karriereforløb i bestemte typer af organisationer, kommer det alligevel som et stort chok at prøve det i praksis. Her skal kort omtales de væsentligste former for "realitetschok".

Den første oplevelse – og måske overraskelse – er, at man får "udleveret" de mennesker, man skal samarbejde med. I uddannelsessystemet er studerende ofte vant til, at de selv kan vælge de medstuderende, de vil arbejde sammen med om projekter. De kan måske også selv vælge vejleder, emne, arbejdsform, tempo og afleveringsdato. Derfor er det meget anderledes, at man fra dag 1 på en arbejdsplads får at vide, at ens kolleger er fem navngivne personer, blandt hvilke man i øvrigt skal arbejde mest sammen med A på én type af arbejdsopgave og med B på en anden type af opgave. Man skal med andre ord bare få det til at fungere, selv om man måske ikke engang har set disse personer før.

Flere baggrunde

En anden overraskelse er, at disse personer kan have en uddannelsesbaggrund, der er ret forskellig fra éns egen. Man har som studerende været vant til at omgås studerende på samme studie, som ofte tager de samme fag, og som ofte deler begejstringen for de samme teoretikere og paradigmer. Nu er man pludselig en del af et team, der kan rumme flere former for fag-faglighed, og det er nyt. Et autentisk eksempel viser dette. En virksomhed, der var nærmest landskendt for sin meget professionelle personalepolitik, ansatte til personaleafdelingen en person, der foruden en dansk akademisk uddannelse også havde en amerikansk Master-uddannelse i Human

Resource Management (HRM/personaleforhold). Han blev en del af et team af meget erfarne personalekonsulenter. Stor var hans overraskelse imidlertid ved at konstatere, at én var tidligere salgsschef i virksomheden (og havde en købmandsuddannelse), én var blevet ansat som kontorelev som 16-årig og havde i de efterfølgende 16 år prøvet "alt godt fra havet" i virksomheden, og én var en distingveret, midaldrende regnskabsmand med Brylcreme i håret og med alle de (internt) politisk korrekte meninger og erfaringer. Og så skulle de i øvrigt alle arbejde sammen med gruppens administrative medarbejder, der var HK'er. Det var meget overraskende for den nyansatte, meget kompetente og forventningsfulde medarbejder at konstatere, at disse uddannelsesmæssigt selvhjulpne kolleger faktisk kunne præstere professionelt personalearbejde, selv om de, hvad angik specifik fag-faglighed, ikke nåede den nye kollega til sokkeholderne.

Deadline management

En tredje overraskelse er den pragmatiske "management by deadline" holdning, som kendetegner de fleste arbejdspladser. Hvis man skal lave et oplæg til direktionen, og det skal være færdigt på tirsdag kl. 10, så skal det bare være færdigt, også selv om det kunne blive meget bedre, hvis man fik et par dage ekstra. Eller også lyder opgaven på at kortlægge et bestemt område, men kun bruge 8 timer på det, for "mere kan den opgave ikke bære." "Jamen, hvis jeg lavede lidt litteratursøgning på universitetsbiblioteket, kunne oplægget blive meget bedre," lyder svaret, og det er rigtigt. Arbejdspladsen vil imidlertid ikke sætte ressourcerne af, for indsatsen skal sættes i relation til det forventede udbytte. Unge har ganske vist i uddannelsessystemet også

oplevet situationer, der minder om det: "Hvor meget skal vi bruge af tid på dette fag for at være sikre på, at vi ikke dumper?" Alligevel virker det overraskende, at arbejdspladser kan gå så bevidst efter de lavest hængende frugter, når der højere oppe i træet sidder både større og mere modne frugter.

At arbejde sammen med personer, som man ikke har valgt, og som har en anden fag-faglighed, suppleres af, at man også skal arbejde tværororganisatorisk. I stigende grad kræver udførelse af bestemte arbejdsopgaver, at der etableres et samarbejde på tværs af organisationen. Arbejdsopgaverne er simpelthen så komplekse, at det er nødvendigt at sammenstykke ekspertise fra forskellige afdelinger. Dette kan være den fjerde overraskelse, en nyansat får. Produktion og salg skal snakke sammen, det skal salg og marketing også, og it-afdelingen skal snakke sammen med alle - selv om de ikke altid gør det, godt nok, i hvert fald. Det er på samme tid fascinerende og besværligt, at ens faglige bidrag til en problemløsning altid skal indarbejdes i større, mere komplekse beslutningsgrundlag.

Ny definition på en god løsning

En femte overraskelse er det at konstatere, hvor stor betydning interne politiske processer og interesser spiller i organisationen. Det kan endda gå, at den stigende kompleksitet i private og offentlige virksomheder kræver nye former for tværfaglighed og tværororganisatorisk samarbejde, men hvorfor indgås alle de politiske studehandler, spørger den unge nyansatte sig selv og andre. Det sker, fordi enhver organisation er et politisk univers, og fordi den bedste opgaveløsning ofte ikke er den i snæver, faglig forstand objektivt set bedste løsning, men den, der er politisk spiselig for de vigtige

parter. Man skal altså vænne sig til, at en "god" opgaveløsning er den, der på udvalgte områder stryger vigtige interessenter med hårene og opleves som acceptabel, snarere end hvad er objektivt set ideelt. De interne politiske processer har selvsagt ikke noget med partipolitiske hensyn at gøre, men derimod det magnetfelt, som udgør samspillet mellem virksomhedens interessenter fx afdelinger, niveauer eller ledelse/medarbejdere. Politisk pragmatisme kendes imidlertid hele vejen op igennem det politiske system, inkl. Folketinget, hvor antallet af kilometer jysk motorvej kan bruges som møntenhed for politisk indflydelse, når der er ønske om at bruge penge i Østdanmark.

Karriere og barriere

Det er ikke specifikt for de unge, men gælder også de unge, at deres opfattelse af begrebet karriere er meget snævert og irrationelt. Traditionelt betyder karriere en opadgående bevægelse til jobs på højere organisatoriske niveauer, og som typisk rummer en stigende andel ledelsesmæssige opgaver, højere løn, flere personalegoder og større status. De personer, der får lov til at opleve dette, er typisk dem, der på et tidligt tidspunkt identificeres som havende ledelsestalent - allerede nu eller ude i fremtiden.

Det seneste tiårs forskning og praksis viser, at dette er et både fortidigt og i stigende grad uhensigtsmæssigt billede af karriere. For det første skaber man uundgåeligt et B-hold, hvis et mindretal identificeres og begunstiges på bekostning af andre. For det andet har virksomheden jo ikke kun brug for ledere, men også - og i stigende grad - brug for gode specialister, generalister, projektmedarbejdere mv. Derfor skal der også være attraktive karrieremuligheder for disse. For det tredje er det svært

at identificere morgendagens ledere, når virksomheder i stigende grad ikke kender morgendagen. For det fjerde er det hverken rationelt eller anstændigt at definere karriere som noget, der foregår, indtil personen når et vist niveau eller en vis alder, hvorefter den karrieremæssige lanterne slukkes, og der i øvrigt ikke er mulighed for at bevæge sig nedad i organisationen, når man først er kommet op. For det femte har mange af de formaliserede karriereudviklingsprogrammer (kurser, trainee-jobs osv.) vist sig underlegne i forhold til "vaskeægte" læring på jobbet (learning by doing), når det gælder anvendelig kompetenceudvikling. For det sjette har den traditionelle karriereopfattelse ikke inddraget personens privatlivssituation. Karriere er i denne optik noget, der foregår på jobbet, og hvem personen er i den øvrige del af døgnnet, har man ikke taget i betragtning.

De unge er – ligesom deres ældre artsfæller - også ofre for den traditionelle, smalle, elitære definition af karrierebegrebet, frem for at se karriere som den røde tråd i vores allesammens livsforløb, uanset retning, tidspunkt og indhold. Når spørgsmålet trækkes frem her, skyldes det, at de unge ifølge sagens natur ofte er længst fra lederjobs, men ikke desto mindre ofte fra starten har en opfattelse af, at det er attraktivt at være leder, og at de derfor vil satse på at blive det. Dette kan godt opleves lidt overvældende af de kolleger, der enten har brugt mange år på at nærme sig ledelsesposterne, eller som tilhører det ovenfor omtalte B-hold og derfor ikke har chance for at få lederposter.

Den grænseløse karriere

Siden 1994 har man i forskningen arbejdet med begrebet grænseløs karriere som et forsøg på at bryde med den traditionelle

opfattelse af karriere som en opstigning til mere attraktive lederposter i virksomheden (Larsen & Thisted, 1997). Med grænseløs menes ikke (kun) at sprænge geografiske grænser, men at se karriere som en subjektiv meningsskabelsesproces, der sammenbinder og fortolker alle de oplevelser, en person har igennem livet – uanset om de handler om ledelse, er lært på et lederkursus, finder sted i personens unge år, rummer forfremmelser – eller netop *ikke* gør det. At lære gennem praksis (og ikke kun gennem kurser), at bevæge sig på tværs eller nedad og ikke kun opad, at erhverve sig erfaringer som 60-årig og ikke kun 20- eller 40-årig, og at se arbejdsliv og privat-/fritidsliv som hinandens forudsætning og ikke adskilte livssfærer, falder ind under begrebet grænseløs karriere, men uden for et traditionelt hierarkisk karrierebegreb. Selv om forskningen igennem 10 år har påpeget behovet for et grænseoverskridende karrierebegreb, er samfundet dog stadig fyldt med normer om, at ledelse og forfremmelse er finere end alt andet. Dette præger derfor også de unge.

Behov for fortsat forskning

Selv om der forskes ganske meget i de unges adfærd, er mange af temaerne der beskrives her i artiklen, alligevel sorte pletter på det forskningsmæssige landkort. Et vigtigt fremtidigt satsningsområde vil således være at undersøge, om de kvalifikationer, unge erhverver sig i uddannelsessystemet, harmonerer med de kompetencekrav, der stilles i arbejdslivet. Sagt kort er kvalifikationer at være *rigtig god* til ét eller andet (typisk i form af viden og færdigheder), mens kompetence er at være *god til det rigtige*. Derfor er der behov for at få kortlagt, hvori arbejdslivets kompetencekrav består, og hvorvidt/hvordan disse kan

tilgodeses i uddannelsessystemet.

Et andet satsningsområde vil være at se på rekruttering, udvælgelse og indgåelse af psykologisk kontrakt i forhold til de unge. Rekruttering – dvs. at skabe interesse for at blive ansat i en bestemt virksomhed og få gode kandidater til at søge – er en svær proces, især hvis der er små ungdomsårgange. Samtidig har vi fået øjnene op for betydning af image, branding og nye medier (fx e-rekruttering via nettet). Udvalgelse er en uhyre kompliceret proces, hvor det er svært at sikre den fornødne validitet, dvs. at ansætte de rigtige. Konsekvenserne er tidsmæssigt og menneskeligt vidtrækkende, så der er et stort behov for at få kortlagt validiteten af forskellige metoder til udvælgelse.

Indslusning på arbejdspladsen er et tredje vigtigt forskningsområde. Det er ikke nok at rekruttere og udvælge de rette – de skal også fastholdes i organisationen. Undersøgelser fra KL viser fx, at en relativt stor andel af nyansatte og nyuddannede skolelærere forsvinder inden for det første år, bl.a. fordi man ikke er god nok til at fastholde dem vha. en omhyggelig indslusning i arbejdsopgaver og arbejdspladskultur. Det skyldes ofte mangelfuld introduktionspraksis, men kritikken vendes også ofte mod uddannelsessystemet, som anklages for ikke at forberede de studerende på livets barske realiteter eller måske ligefrem give dem et glorificeret billede af, hvordan “der er derude”. Denne kritik har fx været rejst i forhold til uddannelsen af sygeplejersker,

idet der menes at være langt fra uddannelsesinstitutionens billede af sygeplejerskegerningen (som et kald) og de faktiske forhold på en fortravlet hospitalsafdeling

Et fjerde forskningsområde kunne passende være, om de unge kan bruges som løftestang eller katalysator for en mindre dogmatisk opfattelse af, hvad der ligger i karrierebegrebet. Dette er et optimistisk ønske, da de samfundsmæssige normer stikker dybt i os alle og derfor er svære at ændre.

Der er således mange forskningsopgaver at tage fat på. Denne forskning kan heldigvis tage udgangspunkt i den betydelige viden, vi allerede har om de unges livssituation og adfærd – og vil kunne være til fordel for både de unge selv og det arbejdsliv, der står over for at skulle modtage dem.

Henrik Holt Larsen, professor, dr. merc., Handelshøjskolen i København

Referencer:

Larsen, Henrik Holt & Thisted, Lars N. (1997). *Karriereudvikling*. København, Dansk Management Forum og Handelshøjskolen i København.

Larsen, Henrik Holt, Mejlhede, Mette & Nielsen, Rikke Kristine. “Undersøgelser af unge højtuddannede.” In Larsen, Henrik Holt (red) (2001). *Noget for noget*. København, Berlingske Annoncecenter og Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Halvdelen af alle dødsfald blandt unge mænd skyldes selvmord og trafikuheld. Overvægt og misbrug af illegale rusmidler er udbredt blandt unge – og i et historisk perspektiv et stigende problem. Samtidig ryger færre unge. Per Alsøes gennemgang af de unges trivsel opstiller altså et mangefacetteret billede, som rummer både positive og negative sider.

Unge sundhed og trivsel

Af Per Alsøe

Flertallet af de unge trives og har et godt helbred. De dyrker motion i fritiden. Langt hovedparten ryger ikke, og forbruger heller ikke hash og andre illegale stoffer.

Overvægt er på den anden side et stigende problem, især blandt unge mænd. Næsten hver fjerde unge mand er overvægtig eller svært overvægtig. Og mange unge dør som følge af trafikuheld og selvmord. Halvdelen af dødsfaldene blandt unge mænd kan tilskrives disse to årsager. Andelen har stort set ikke ændret sig over de seneste 20 år.

Datakilder

En række af de forhold, der belyses i nedenstående, har ikke kunnet dokumenteres over en årrække. Af gode grunde foreligger der ikke registertal for en lang række

forhold, så der vil her alene blive anvendt oplysninger fra forskellige spørgeskemaundersøgelser, særligt to nyere undersøgelser.

Den ene undersøgelse er Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2000 (Statens Institut for Folkesundhed), hvor et udsnit af hele befolkningen er blevet udspurgt om en række helbreds- og trivselsmæssige forhold. I denne undersøgelse har aldersgruppen 16-24 år sin egen gruppe.

Den anden undersøgelse er MULD-2001 (Monitorering af Unge Livsstil og Dagligdag), foretaget af Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen. I undersøgelsen er et udsnit af de 16-21-årige også blevet udspurgt om en række sundhedsforhold mm.

Det hører med til billedet, at de unge med alvorlige misbrugsproblemer antageligvis

overhovedet ikke svarer på spørgeskemaundersøgelser, hvorfor andelen af alle unge i befolkningen der bruger forskellige rusmidler – herunder alkohol - formentlig er større end det, der fremgår af undersøgelserne. Dette "mørketal" gør sig formentlig også gældende ved rygning, fordi et stort forbrug af rusmidler også ofte er forbundet med rygning.

Helbred, fysisk aktivitet og kostvaner

I en spørgeskemaundersøgelse (Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2000) har man spurgt et antal 16-24-årige, hvordan de selv vurderer deres helbred.

Resultatet viser, at unge mennesker har en positiv vurdering af deres eget helbred, og at der næsten ingen forskel er på, hvordan unge mænd og unge kvinder vurderer deres helbred.

Blandt mændene svarer 91%, at deres helbred er "virkelig godt" eller "godt" mod

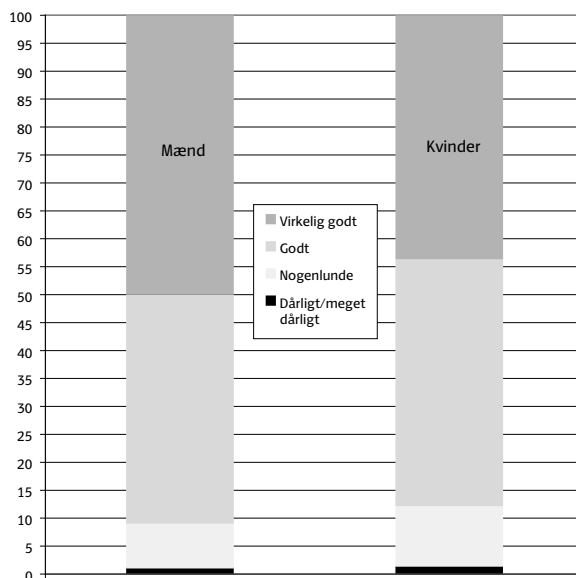
88% blandt kvinderne. 8% af de unge mænd har den mere negative vurdering "nogenlunde" mod 11% blandt kvinderne. Kun cirka 1% blandt begge køn vurderer deres helbred som "dårligt" eller "meget dårligt"

Omkring tre fjerdedele af de unge har en vægt, der ligger inden for det, lægerne definerer som normalvægt. Undervægt er mere udbredt blandt unge kvinder end blandt unge mænd. Der er knap tre gange flere undervægtige kvinder end mænd.

Overvægt og svær overvægt er mere udbredt blandt unge mænd end blandt unge kvinder. 23% af de unge mænd er overvægtige/svært overvægtige mod 16% af kvinderne.

Hvis undersøgelsen giver et dækkende billede, kan vi opregne tallene i undersøgelsen og få et billede af, hvordan hele ungdommen fordeler sig på de fire vægt-grupper. Undersøgelsen viser, at der er cirka 10.000 unge, undervægtige mænd og cirka

Figur 6.1 Figuren viser, hvordan de 16-24-årige selv vurderer deres helbred.

Kilde: SUSY-databasen. Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2000, Statens Institut for Folkesundhed.

26.000 undervægtige kvinder i Danmark.

Samtidig er der cirka 15.000 svært overvægtige og 50.000 overvægtige, unge mænd. Blandt de unge kvinder er der cirka 8.000 svært overvægtige og 37.000 overvægtige.

I denne undersøgelse er de unge ikke blevet bedt om selv at vurdere deres egen vægt - om de er tilfredse eller utilfredse med den. Det har man til gengæld i en anden undersøgelse (MULD-2001), som dog dækker en noget mindre aldersgruppe, nemlig unge fra 16 til 21 år.

Her viser det sig, at 65% af de unge mænd er tilfredse med deres egen vægt, og at endnu færre - kun godt 40% - af kvinderne er tilfredse med egen vægt. Når man sammenholder det med, at tre fjerdedele af de unge faktisk ligger på normalvægten (jf. figur 1), er der noget, der tyder på, at især mange unge kvinder er utilfredse, selv om deres vægt ud fra en medicinsk betragtning er i orden.

Fysisk aktivitet i fritiden

Dobbelt så mange unge mænd som unge

kvinder dyrker konkurrenceidræt, dvs. 23% af mændene mod 12% af kvinderne.

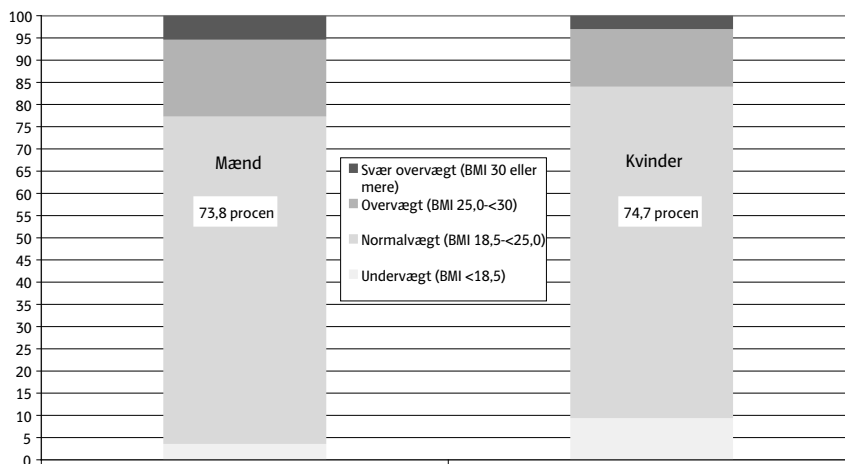
Andelen af unge mænd og kvinder, der dyrker motionsidræt, er derimod næsten lige stor - 26% mænd og 22% kvinder. De unge kvinder foretrækker tydeligvis lettere motion - 54% blandt kvinderne mod 35% blandt mændene. Andelen af unge mænd der er "stillesiddende" i fritiden er en smule højere end blandt de unge kvinder - 14% af de unge mænd mod 12% af de unge kvinder

Hvis man omregner de procentvise andele til at dække hele befolkningen i alderen 16-24 år, er 41.000 unge mænd og 34.400 unge kvinder fysisk *inaktive* i fritiden. Opregnes tilsvarende andelen af unge, som er fysisk *aktive* i fritiden, giver det cirka 247.000 unge mænd og cirka 244.000 unge kvinder.

Kostvaner

Over dobbelt så mange unge kvinder som mænd svarer, at de spiser frugt dagligt - 46% af kvinderne mod 21% af mændene. Og der er endnu færre unge, som hver dag

Figur 6.2 Figuren viser, hvordan de 16-24-årige fordeler sig mellem svær overvægt, overvægt, normal vægt og undervægt (Body Mass Index).

Kilde: SUSY-databasen. Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2000, Statens Institut for Folkesundhed.

spiser kartofler og kogte grønsager. De væsentligste forskelle mellem unge kvinder og mænds kostvaner ligger i, hvor meget frugt, salat og råkost de spiser, og hvor meget smør/fedtstof de kommer på brødet. Der er dobbelt så mange unge kvinder som mænd, der spiser salat/råkost dagligt, og dobbelt så mange kvinder som mænd siger, at de ikke bruger smør eller andet fedtstof på brødet. Godt 30% af de unge mænd spiser fisk mindst en gang om ugen mod 25% af kvinderne.

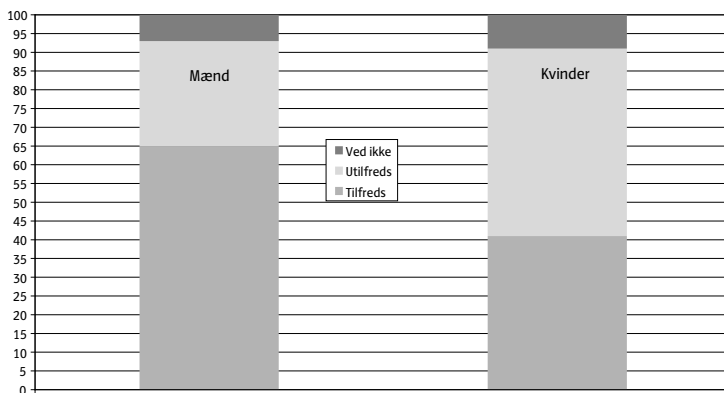
Ryging

Færre og færre unge ryger. Både antallet og andelen af unge, der ryger, er faldet markant over de seneste godt 30 år. Hvor det i 1970'erne var et udbredt fænomen blandt unge, at man røg, udgør rygere blandt unge i dag en forholdsvis lille gruppe.

I begyndelsen af 1970'erne røg knap 70% af mændene i alderen 20-29 år, mens godt 50% af kvinderne i samme aldersgruppe var rygere.

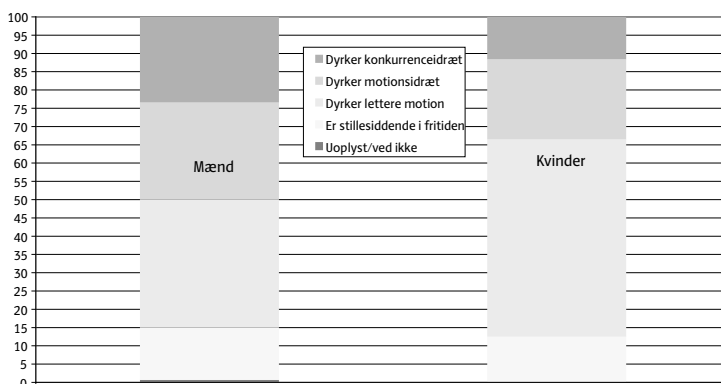
På samme tidspunkt røg omkring halvdelen

Figur 6.3 Figuren viser andelen af de 16-21-årige, der er tilfredse og utilfredse med deres egen vægt.

Kilde Egne beregning på baggrund af MULD-2001.

Figur 6.4 Figuren viser de unges fysiske aktivitet i fritiden.

Kilde: SUSY-databasen. Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2000, Statens Institut for Folkesundhed.

af de unge mænd og omkring 40% af kvinderne blandt de 15-19-årige.

Siden slutningen af 1970'erne har der stort set ikke været nogen forskel på andelen af rygere fordelt på køn, og der er ydermere sket et stort fald frem til den seneste opgørelse fra 2001 - jf. figur 6.

En anden undersøgelse viser, at 14% af de 16-21-årige unge mænd dagligt ryger *mindre* end 15 cigaretter, mens 10% er storrygere – det vil sige, at de ryger 15 cigaretter eller mere om dagen.

Hos de unge kvinder er der lidt færre storrygere. 16% i samme aldersgruppe er dagligrygere, men ryger mindre end 15 cigaretter om dagen, mens 7% ryger 15 cigaretter eller mere om dagen (Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen, 2003)

Samlet set betyder det, at andelen af daglige rygere blandt de unge er 23-24% uanset køn, dog med den forskel at mændene typisk har et større forbrug end kvinderne.

Alkoholforbrug

I MULD-undersøgelsen fra 2001, som der blev henvist til tidligere, spurgte man de unge om, hvor meget de havde drukket inden for den seneste uge.

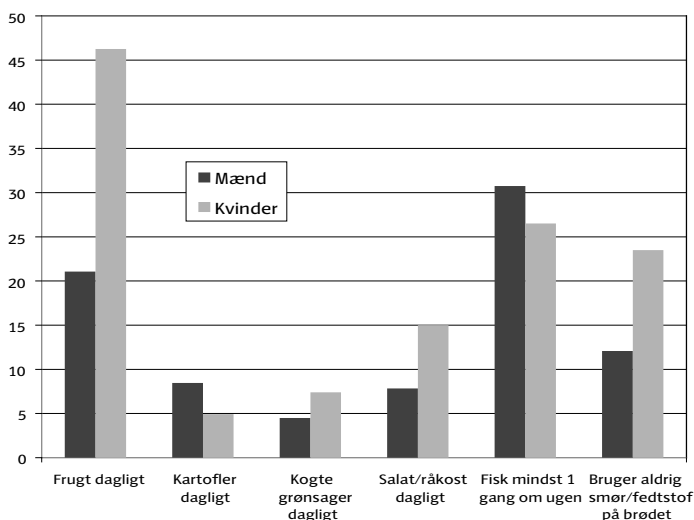
78% af de unge mænd og 71% af kvinderne svarede, at de havde drukket alkohol inden for den seneste uge.

Forskellen på mænd og kvinder var mere markant, når det handlede om et større alkoholforbrug. 21% af mændene og 13% af kvinderne havde inden for den seneste uge overskredet genstandsgrænserne, defineret af Sundhedsstyrelsen: mere end 14 genstande for kvinderne og mere end 21 genstande for mændene.

I forhold til 1994 er især andelen af unge mænd, der har overskredet genstandsgrænsen, steget. Hos kvinderne forekommer der også en stigning, men den er langt fra lige så markant (se figur 6.8 side 74).

De unge mænd er meget yngre end

Figur 6.5 Figuren viser, hvor stor en del af de 16-24-årige der spiser forskellige former for kost – procentandelen, som svarer ja.

Kilde: SUSY-databasen. Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2000, Statens Institut for Folkesundhed.

kvinderne, første gang de drikker alkohol. 26% af de unge mænd i alderen 16-21 år oplyste, at de var under 13 år første gang, de drak. Hos kvinderne angav kun 17%, at de havde deres alkoholdebut så tidligt. (MULD-2001, tabel 87).

En anden undersøgelse (Børnerådet, 2003), hvis tal går frem til 2002, tyder på, at udviklingen har vendt. Ifølge den havde 70% af drengene i 1999 haft deres alkoholdebut, før de fyldte 13 år, men i 2002 var tallet nede på 56%. Også blandt pigerne er den gruppe, som har drukket alkohol, før de er fyldt 13 år, blevet mindre: fra 56% i 1999 til 44% i 2002.

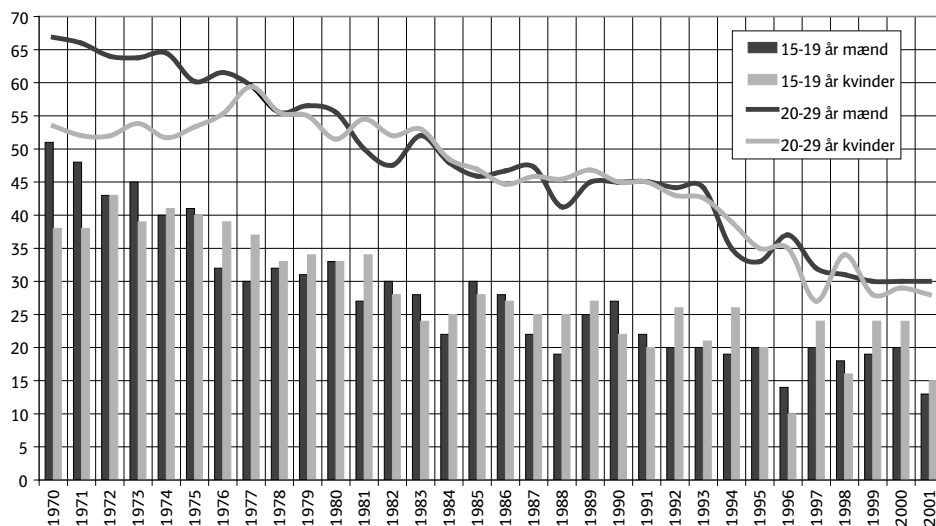
Der er altså stor forskel mellem de to

undersøgelser, og noget af forskellen skal formentlig findes i, at man har spurgt to forskellige grupper. I Børnerådets undersøgelse er der tale om elever i 7. klasse, mens man i MULD-2001-undersøgelsen har spurgt de 16-21-årige. For de ældste i MULD-undersøgelsen spørger man til en alkoholdebut, som ligger forholdsvis mange år tilbage, og der kan derfor være tale om "huskefejl".

Alkohol og trafik

Det er ikke kun i spørgeskemaundersøgelser, at man kan få sig et billede af, hvor meget de unge drikker. Især de unges mænds alkoholforbrug fremgår tydeligt af kriminalregistret. Her kan man se, hvor

Figur 6.6 Figuren viser, hvor stor en del af de unge, der røg i perioden 1970-2001.

Kilde: Sundhedsstyrelsen 2003, for 1970-1993 er benyttet egne beregninger for de 20-29-årige på baggrund af Sundhedsstyrelsen 2003 og Danmarks Statistik, statistikbanken.dk, Befolkning, tabel HIST5 og BEF1.

Anmærkning: Opgørelsen fra 1994 og frem afviger fra tidligere opgørelser. Tallene for 1970-93 er tilvejebragt via årlige telefoninterview med 15.000-20.000 personer over 14 år. Rygere er identificeret ved hjælp af spørgsmålet: Røg De i går? – hvor svarmulighederne er ja eller nej. Dette indebærer, at der ikke kan skelnes mellem daglige rygere og lejlighedsvis rygere i perioden 1970-1993. For perioden 1994-2001 belyser tallene "daglig-rygere"; se Sundhedsstyrelsen 2003.

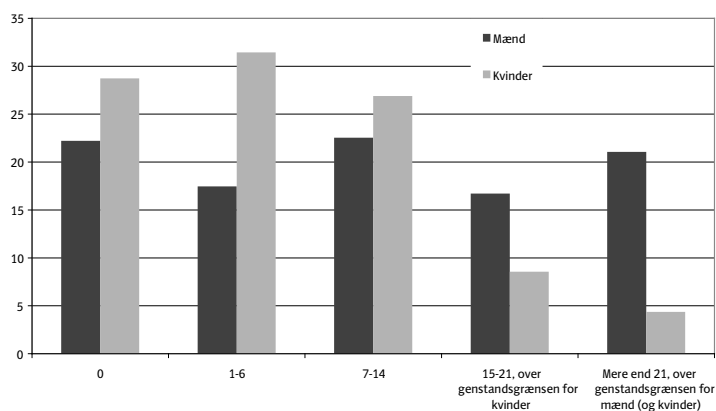
mange gange unge mennesker overtræder Færdselslovens bestemmelser om spirituskørsel og hvor ofte de er indblandet i færdselsuheld, hvor spiritus er involveret.

I første halvdel af 1990'erne (bortset fra 1990) blev omkring 60-70 ud af 10.000 20-21-årige taget i spirituskørsel. Der blev taget en lige så stor andel af 10.000 22-23-årige, og

hvad angår de 18-19-årige overtrådte omkring 30 ud af 10.000 Færdselslovens bestemmelser om spirituskørsel. For de 16-17-årige var de tilsvarende tal i perioden ca. 10.

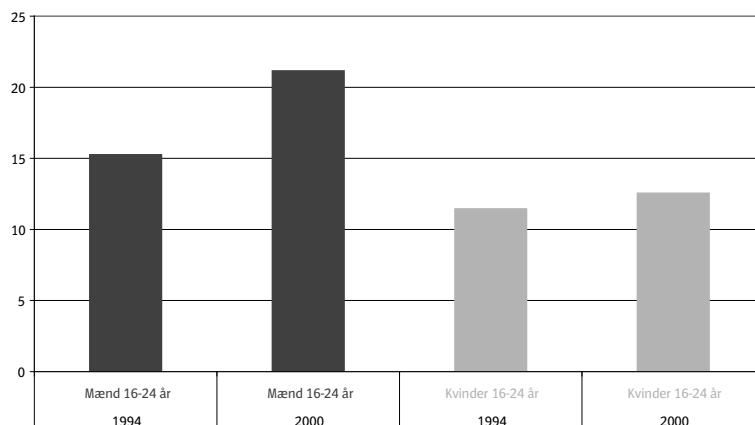
Efter 1996 begyndte disse tal at stige. For de 22-23-årige steg andelen fra omkring 70 i midten af 1990'erne til godt 110 i 2001, men andelen faldt igen til 100 i 2002. For

Figur 6.7 Figuren viser antallet af genstande 16-21-årige mænd og kvinder drikker om ugen.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af MULD-2001.

Figur 6.8 Figuren viser andelen af unge 16-24-årige mænd og kvinder der overskred genstandsgrænsen inden for en uge i henholdsvis 1994 og 2000.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af Sundhedsstyrelsen 2003

de 21-22-årige er andelen også steget fra omkring 60 i 1990'erne til knap 100 i 2002. Blandt de 18-19-årige blev andelen fordoblet fra 30 til 60 i samme tidsrum. Også blandt de 16-17-årige er andelen blevet fordoblet fra 10 til 20.

Spiritus og promillekørsel er her slået sammen med færdselsuheld med spiritus, men det er spiritus og promillekørsel, der udgør langt den overvejende del af overtrædelserne. Der er stort set ikke registreret nogle ungen kvinder for spirituskørsel, og de er derfor ikke taget med her.

Illegale stoffer

Flere unge mænd end kvinder har prøvet forskellige illegale stoffer. Knap 40% af de unge mænd og 30% af de unge kvinder har prøvet hash. Og hashforbruget er stigende – i hvert fald frem til 2000, hvor de seneste tal er fra

Blandt de unge er der sket en stigning fra

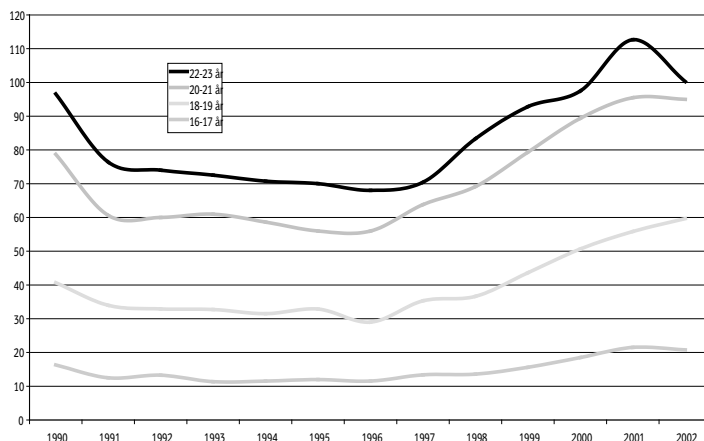
1994 til 2000 i andelen af unge, der inden for det seneste år har brugt hash (Sundhedsstyrelsen 2002). I 1994 angav 19% af mændene i alderen 16-19 år, at de havde brugt hash inden for det seneste år, og den andel steg til 29% i 2000. For kvinderne i alderen 16-19 år fordoblede andelen fra 10 til 20%. Samme udvikling er sket blandt de lidt ældre unge. For de 20-24-årige mænd er andelen steget fra 14 til 24% og for kvinderne er andelen steget fra 9 til 12%.

Blandt de ældste unge - de 25-29-årige - er kun mændenes andel af hashbrugere steget. Den er fordoblet - fra 8 til 16% - mens andelen af kvinder i denne aldersgruppe knap har ændret sig - fra 5 til 6%.

Det er kendetegnende at flere mænd end kvinder har brugt hash. Men blandt de yngste er forskellen blevet mindre inden for det seneste år. I 1994 brugte dobbelt så mange helt unge mænd som kvinder hash, mens forskellen

Figur 6.9 Figuren viser andelen af de unge mænd der kører spirituskørsel eller involveres i færdselsuheld med spiritus i perioden fra 1990-2002.

I figur 6.9 er antallet af unge mænd, der har overtrådt disse bestemmelser, fordelt på 4 aldersgrupper. Hver aldersgruppe er sat i forhold til antallet af alle mænd i befolkningen i de samme aldersgrupper. Grundlaget for beregningerne er, hvor mange overtrædelser pr. 10.000 der er i hver gruppe – der er altså ikke tale om procenter eller promiller men antallet pr. 10.000.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik, statistikbanken.dk, tabel BEF1A og STRAF4.

i samme aldersgruppe kun var knap halvanden gang flere mænd end kvinder i 2000.

Går vi op i den midterste gruppe unge – de 20-24-årige – finder vi, at forskellen i andelen mellem kønnene er øget. I 1994 var der ca. halvanden gang flere mænd end kvinder, der havde røget hash, mens der i 2000 var dobbelt så mange mænd som kvinder.

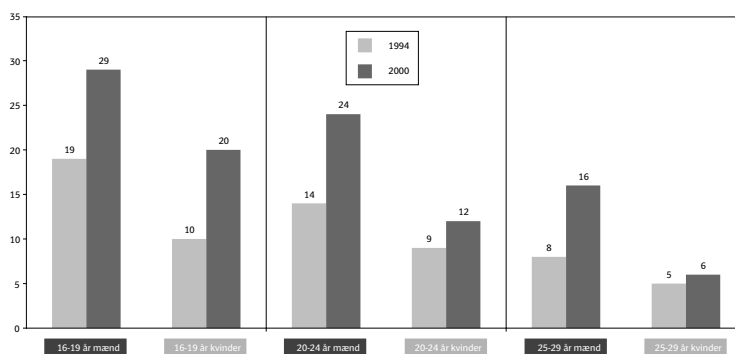
Som det fremgår ovenfor, er det hos de 25-29-årige kun mændenes andel af hashrygere der er steget. Det betyder, at hvor der i 1994 var godt halvanden gang flere mænd end kvinder i denne aldersgruppe som røg

hash, var der i 2000 godt 2,5 gange flere mænd end kvinder.

Amfetamin er et illegalt stof, som 11% af de unge mænd har prøvet mod 7% af de unge kvinder. Omkring 5% af de unge mænd har prøvet rusmidlerne “Magic Mushrooms”, ecstasy, kokain eller har snif-fet mod cirka 2% af de unge kvinder. De øvrige rusmidler har så godt som ingen af de unge afprøvet.

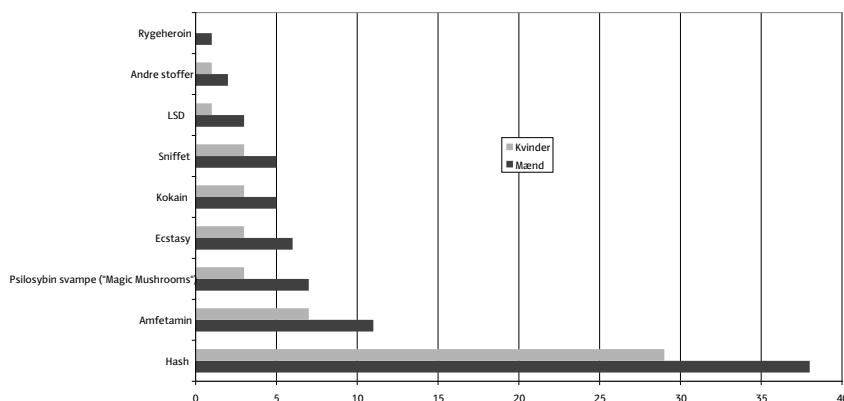
Som nævnt tidligere, skal man være opmærksom på, at de unge, der har alvorlige misbrugsproblemer, formentlig overhovedet

Figur 6.10 Figuren viser andelen af de unge der i 1994 og i 2000 har brugt hash inden for det seneste år - fordelt på køn og aldersgrupper.

Kilde: På baggrund af Sundhedsstyrelsen 2002; tabel 2.2.1

Figur 6.11 Figuren viser andelen af 16-21-årige mænd og kvinder der har prøvet forskellige illegale stoffer.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af MULD-2001.

ikke har svaret på spørgeskemaundersøgelser. Derfor er andelen af unge der har prøvet forskellige rusmidler, formentlig større, end det fremgår af undersøgelserne.

Social kontakt

Unge kvinder og mænd har stort set lige hyppigt kontakt til familien. Godt 65% har kontakt med familien dagligt eller 1-2 gange om ugen, mens cirka 10% har kontakt til familien sjældnere end 1-2 gange om måneden.

Kontakten til vennerne er lang hyppigere end kontakten til familien, og de unge mænd

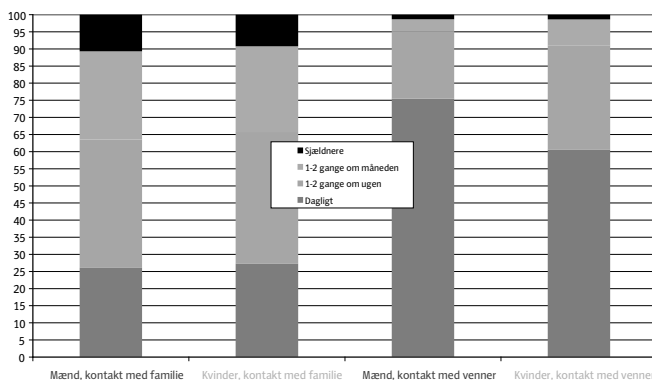
har for godt 75 procent vedkommende dagligt kontakt til vennerne mod 60% blandt kvinderne.

I denne undersøgelse er der også blevet fokuseret på, om de unge føler sig uønsket alene. 23% af kvinderne føler, at de ofte eller nogle gange er uønsket alene mod 17% af de unge mænd. Omvendt føler næsten 65% af de unge mænd sig ikke uønsket alene mod 56% blandt kvinderne.

Dødelighed

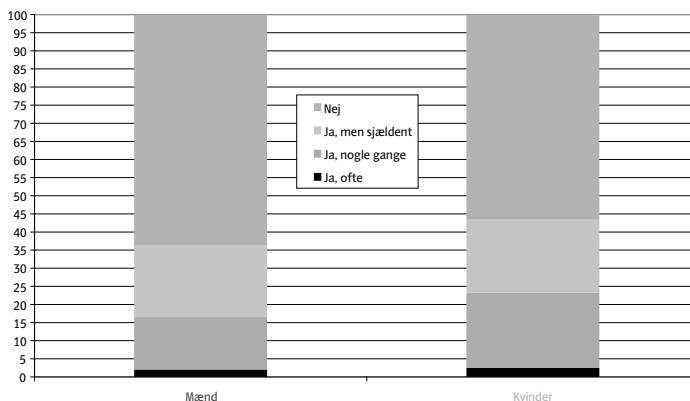
Unge mænd dør langt hyppigere end unge

Figur 6.12 Figuren viser, hvor meget kontakt de 16-24-årige har med familie og venner.

Kilde: SUSY-databasen. Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2000, Statens Institut for Folkesundhed.

Figur 6.13 Figuren viser, hvor stor en del af de 16-24-årige der føler sig uønsket ensomme.

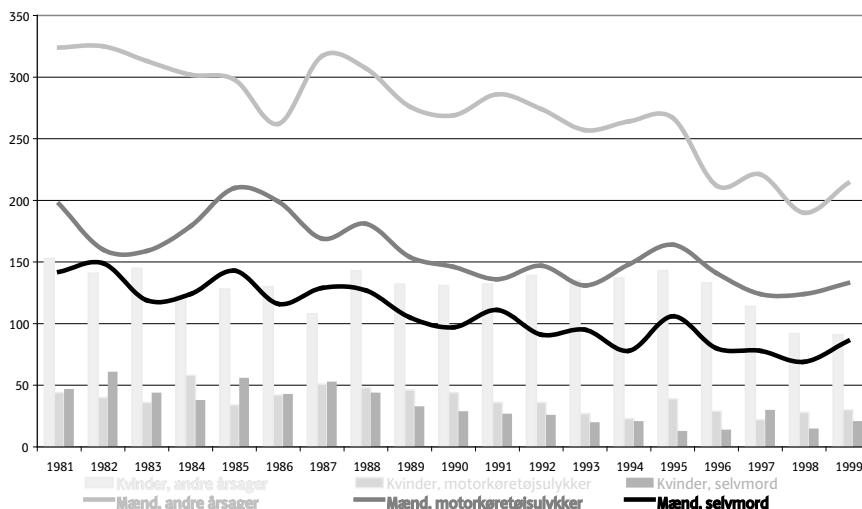
Kilde: SUSY-databasen. Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2000, Statens Institut for Folkesundhed.

kvinder, men forskellen er mindsket over en årrække.

Gennem hele perioden fra 1970 til

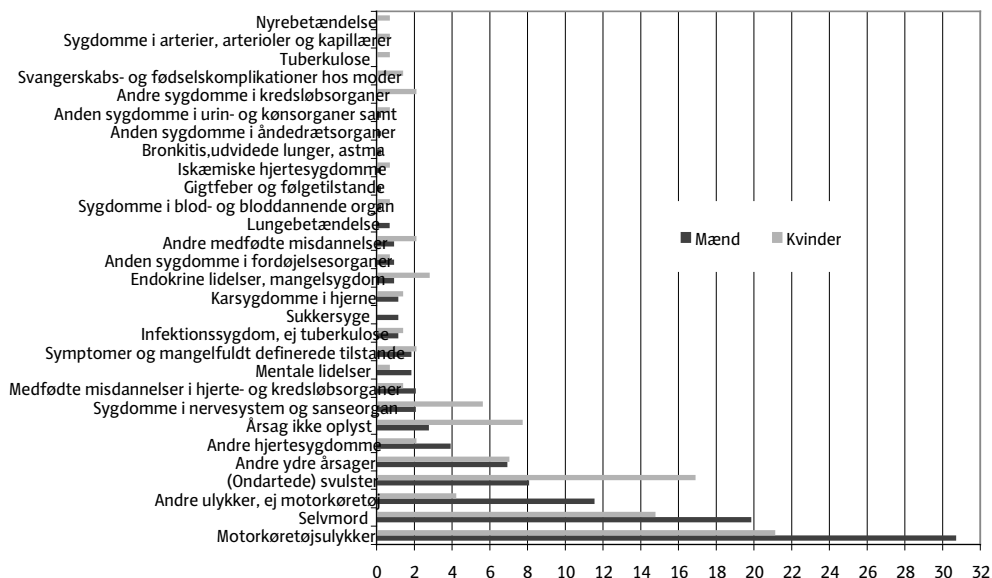
2002 døde der i gennemsnit godt 500 unge mænd og 200 unge kvinder om året. Men risikoen for at dø som ung er blevet

Figur 6.15 Figuren viser, hvordan de 15-29-åriges dødsfald fordeler sig på motorkøretøjsulykker, selvmord og andre årsager.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik, statistikbanken.dk, tabel FOD5

Figur 6.16 Figuren viser procentfordelingen af dødsårsager for 15-29-årige mænd og kvinder.

Kilde: Danmarks Statistik, statistikbanken.dk, tabel FOD5

væsentligt mindre i perioden.

For de unge mænd er der tale om et markant fald i dødsraten gennem perioden, mens faldet i raten for kvinder er mindre udtalt.

Dødsraten udregnes som antal døde pr. 10.000. For unge mænd i alderen 15-29 år svingede dødsraten igennem 1970'erne og 1980'erne mellem 10 og 12, mens den i perioden 1990-2002 svingede inden for intervallet 7 og 9. Udsvingene i de unge kvinders dødsrate lå mellem 4-5 i 1970'erne og 1980'erne og mellem 2-4 fra 1990 til 2002.

Gennem hele perioden fra 1980 til 1999 er færdselsulykker og selvmord skyld i cirka halvdelen af de unge mænds dødsfald. Seneste tal fra Dødsårsagsregistret er for året 1999.

I løbet af perioden er tendensen et fald i andelen af unge mænd der dør som følge af selvmord, og en stigende tendens i andelen der dør i trafikken.

For de unge kvinders vedkommende er der noget større udsving i andelen af dødsfald begrundet i færdselsulykker og selvmord. F.eks. var andelen på 49% i 1987 – ca. samme andel som blandt de unge mænd – mens andelen halveres til 25% i perioden 1993-1996 for at stige til omkring 30-35% i løbet af de seneste 3 år.

Kategorien "andre årsager" relaterer sig til andre ulykker og en række sygdomme, som der redegøres for nedenfor, hvor dødsårsagerne blandt mænd og kvinder sammenlignes med udgangspunkt i 1999-tallene fra Dødsårsagsregisteret.

De væsentligste dødsårsag blandt de unge mænd - 15-29 år – dør, er "motorkøretøjsulykker". De er skyld i knap en tredjedel af dødsfaldene i 1999. Selvmord udgør 20% af dødsfaldene blandt unge mænd mod 15% blandt unge kvinder.

Ulykker, uden forbindelse til motorkøretøjer, er 3 gange højere for unge mænd end for unge kvinder – 12% mod 4%. Kate-

gorien dækker bl.a. over drukning, brand, forgiftning og faldulykker.

Andelen af unge kvinder, der dør af svulster, er dobbelt så stor som andelen af unge mænd - 16% mod 8%.

Kategorien "andre ydre årsager" dækker bl.a. over drab og vold med døden til følge. Her er andelen af dødsfaldene blandt unge kvinder og mænd på 7%.

Kategorien "Sygdomme i nerve- og sansorgan" dækker bl.a. over dissemineret sklerose og epilepsi. Denne kategori udgør en væsentlig større del - 3 gange flere - af kvindernes dødsfald end af mændenes: 6% af kvinderne mod 2% af mændene.

Per Alsøe er tidligere dokumentationskoordinator ved Center for Ungdomsforskning.

Referencer:

Børnerådet 2003, Teenagere og alkohol. Findes på http://www.brd.dk/graphics/pdf-filer/Boerne_og_Ungepanel/Teenagere_og_alkohol.pdf

Danmarks Statistik (statistikbanken.dk), tabellerne BEF1, BEF1A, FOD2, FOD5, HIST5 og STRAF4. Findes på www.statistikbanken.dk

Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen 2003, MULD-2001 tabelsamling. Findes på <http://www.cancer.dk/resources/tabel2001.pdf>

Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen 2003, Unges livsstil og dagligdag 2001. Findes på <http://www.sst.dk/publ/publ2003/muldrapport.pdf>

Sundhedsstyrelsen 2002, Narkosituationen i Danmark. Findes på <http://www.sst.dk/publ/Publ2002/focalpoint02/html/hele.pdf>

Sundhedsstyrelsen 2003, Alkohol, narkotika og tobak. Findes på <http://www.sst.dk/publ/publ2003/statistik2003.pdf>

Hvilken rolle spiller relationen mellem identitet og sundhedsvaner. I artiklen argumenteres der for – med baggrund i forskellige undersøgelser af unges sundhedsvaner – at der kan identificeres væsentlige forskelle blandt unge danskeres sundhedsvaner, hvis de opdeles i forskellige grupper. Sammenhængen mellem trivsel, gruppetilhørsforhold og sundhed diskuteres også i artiklen.

Trivsel, livsstil og sundhedsvaner blandt unge danskere ved årtusindskiftet

Af Gert Allan Nielsen, Susanne Aaen, Kirsten Verkooijen og Lene Ringgaard

En 47-årig forsker er i et voldsomt rap-battle med en 20-årig stand-up'per. Han fyrer en svada af:

“Din påklædning er et udtryk for et mislykket forsøg på at skabe en global identitet med New York'er gangstere. Dit sprog er et postmodernistisk, tribalistisk tomrum. Og dit battle er et plagiat af et overgangsrite.” Svaret kommer prompte: “Hvad med dig selv, Kloge Åge, du slynger om dig med ord – bror- som du end ikke selv forstår – bror- du har ikke fattet en skid – glid – skrid - du' for perfid- det er mig, der er kampens ejer - ligesom jeg plejer- min sejr - min lejr... fuck dig.”

Ordet fanger, men selv om situationen er absurd, er den vel ikke helt utænkelig i dagens Danmark.

I denne artikel ser vi ikke på, hvordan ungdommen iscenesætter og iscenesættes. For selv om “ungdommen” eller “ungdommeligheden” i dag fortsætter til de bibelske 70 - Og selv om ungdomskultur ikke længere er et aldersbetinget oprør mod det etablerede - Og selv om fædre og sønner i fællesskab knækker sammen af grin over Team Easy On's “Voksenbaby.dk” - Og selv om “Ungdom” bliver en symbolsk tilstand, som en stadig større del af befolkningen tilstræber at kunne vælge til og fra efter behag, hjulpet af stylisten og plastikkirurg - Og selv om unge vil være voksne “når det

- Langt størstedelen af de 16-20-årige lever et fysisk aktivt liv med relativt sunde vaner og god trivsel.
- En mindre del af de unge udtrykker problemer i hverdagen. Problemerne er af en karakter, der gør det svært for de unge at udføre deres daglige gøremål. Gælder især for pigerne.
- Det er i vid udstrækning de samme unge der ikke trives og som er belastet af usunde vaner. Sammenlignet med dem der trives, er der en større andel blandt unge der ikke trives, som ryger, tager stoffer og er inaktive i deres fritid.
- Der er store forskelle på adfærden mellem forskellige "grupper" alt efter de unges "livsstil".
- I alle subgrupper er der unge der trives og unge der ikke trives. Generelt trives de, der er fysisk aktive bedre end de der er fysisk inaktive. Unge der er fysisk aktive i fritiden har færre usunde vaner.

passer dem", med tryghed, samtalekøkken og "Mainstream" på tilvalg - Så har vi alligevel valgt at se på en bestemt aldersgruppe, nemlig de 16-20-årige. Det er den gruppe, vi i det følgende vil kalde "unge".

Det udvandede ungdomsbegreb

En del af den relativisme der har sneget sig ind i ungdomsbegrebet, er efter vores mening et indholdstomt marketingfænomen. Vores definition på "ungdom" er: Overgangen mellem barndom og voksenliv; når hormonerne spiller én et puds; "første gang"; eksperimenter; hjemmefra; skoleskift. Det er kort sagt alt det der sker i 15-22-års alderen. Det er der voksenlivets vaner og livsstil grundlægges, og som udgør det sundhedsmæssige perspektiv i arbejdet med unge.

Ungdommen som genstandsfelt for sundhedsforskningen har sin egen berettigelse, ligesom alle andre aldersgrupper i øvrigt har det. Den har også sin berettigelse i forhold til at valg, der gøres i ungdomsårene, som fx rygestart, kan have betydning for helbredet resten af livet.

Vi vil gerne belyse, hvordan trivsel, sundhedsvaner og livsstil fordeler sig blandt danske unge i forskellige grupper og undergrupper. Derfor har vi baseret artiklen på gabende gammeldags, respektløst repræsentative tal¹, analyser og statistikker.

Gruppe identitet og sundhedsvaner

Ungdomskultur er blandt andet karakteriseret ved unges tendens til at skabe "subgrupper", der adskiller sig fra hinanden

med hensyn til tøj, musik, fritidsaktiviteter og særlige holdninger. En hypotese er, at disse ungdomsgrupper også er forskellige med hensyn til sundhedsadfærd. For at teste det, blev de unge spurgt, hvor meget de identificerer sig med nogle bestemte grupper. Desuden blev de bedt om at angive sandsynligheden for – ifølge deres egen overbevisning - at medlemmer af hver gruppe ryger, drikker sig ofte fuld og bruger hash. Resultaterne blev så krydset med de unges egen aktuelle adfærd.

De anførte grupper er baseret på fokusgrupper blandt målgruppen og repræsenterer et udvalg af de ungdomsgrupper, der findes i det danske samfund – det var ikke tanken at dække alle unge ind i en navngiven gruppe.

Samtidig blev de unge bedt om at tilkendegive deres syn på sammenhængen mellem livsstil og sundhedsvaner. En del fandt, at vi indikerede en sammenhæng: "Hvor stupide er I, at opdele unge i grupper efter rusmiddelforbrug!" – "Tror I virkelig, at det har nogen betydning for vores sundhedsadfærd?"

Og svaret var ganske klart, nej. Egentlig

troede vi ikke, at der ville være så store forskelle på ungdomsgrupper, som resultaterne af undersøgelsen viste os. Efter korrektion for køn og aldersfordeling var der stadigvæk dobbelt så mange rygere i nogle grupper i forhold til andre grupper, næsten tre gange så mange med et væsentligt alkoholforbrug, og næsten fem gange så mange der havde røget hash den seneste måned.

Identitet og sundhedsvaner

Men hvad skal vi bruge disse oplysninger til? Skal vi som "voksne sygdomsforebyggere", blande os i unges livsstil og identitetsopfattelser? Kan vi overhovedet få opmærksomhed med vores resultater, hvis unge ikke accepterer, at der er en sammenhæng mellem deres identitet og sundhedsvaner?

De unge blev også spurgt om deres forventninger med hensyn til de forskellige gruppemedlemmers rusmiddelforbrug. Det viste sig, at de unge er meget gode til at vurdere, hvilke grupper der er mere eller mindre tilbøjelige til at ryge cigaretter, hash eller drikke for meget. Måske endog lidt for gode. Hvis man kigger lidt nærmere

Tabel 1: Andel af unge, opdelt efter gruppe identitet, der ryger, drikker sig ofte fuld (>3 gange fuld igennem sidste måned), og bruger hash (igennem sidste måned)²

	Rygning %	Alkohol %	Hash %
Sporty pige/dreng	24	33	5
Pop- pige/dreng	54	48	10
Skater/hiphopper	49	59	35
Stille pige/dreng	23	19	5
Technofreak	53	31	21
Computernørd	27	29	11
Religiøs	22	24	5
Hippie	52	45	32

Kilde: Verkooijen, K. et al, 2004)

på de unges vurderinger, så viser det sig, at netop de unge, der tror, at deres gruppe-medlemmer opfører sig usundt, ofte selv har dårlige vaner - *uanset* hvilken gruppe de selv identificerer sig med. Med andre ord, det er både selve gruppe-medlemskabet, og forventninger til hvilken adfærd der er normen i den pågældende gruppe, der bestemmer sundhedsvaner. Hvorfor "benægter" de unge, at der er sammenhæng mellem det at identificere sig med en bestemt gruppe og sundhedsvaner, når de – statistisk set - godt ved, hvor sandsynligt det f.eks. er at være ryger i forskellige subgrupper.

En måde at gribe unges sundhedsvaner an på, kunne muligvis være at sætte fokus på de unge i hver gruppe som har sunde vaner. Man skal ikke glemme, at det stadig er størstedelen i hver ungdomsgruppe, som ikke ryger, ikke er fulde hver weekend og som ikke ryger hash.

Vi har valgt i det følgende at se på trivsel og

senere give et eksempel på en "positiv" drivkraft, nemlig sammenhængen mellem fysisk aktivitet/fysisk form og sundhedsvaner.

Trivsel

Når vi ser på de unge, er de fleste positive omkring deres dagligdag. Dog føler en del, at de har problemer der vanskeliggør daglige gøremål. 45% af pigerne og 27% af drengene mener, at de i mere eller mindre grad har problemer, der vanskeliggør deres hverdag. Flere piger (16%) end drenge (11%) føler sig "ofte eller meget ofte" alene. Dette indikerer, at selv om størstedelen umiddelbart trives, så er der en del unge, der ikke trives.

Hos drengene skiller de stille drenge og "computernørderne" sig ud fra de andre gruppeidentiteter. I denne gruppe er der flere der har svaret, at de ikke finder hverdagen personligt tilfredsstillende og flere føler sig tillige ensomme. Samtidig er der

Tabel 2: Procentandel af drenge opdelt efter gruppeidentitet der sjældent/aldrig føler deres dagligdag er personligt tilfredsstillende, har i meget/nogen grad problemer der vanskeliggør daglige gøremål samt føler sig meget ofte/ofte ensomme.

	Dagligdagen er sjældent/aldrig personligt tilfredsstillende	Har i meget/nogen grad problemer der vanskeliggør daglige gøremål	Føler sig meget ofte/ofte ensom
Sporty type	3	18	5
Pop- pige/dreng	9	25	10
Hiphopper/skater	8	38	7
Stille dreng	10	36	20
Technofreak	7	27	12
Computernørd	12	26	19
Religiøs	11	28	5

Kilde: Nielsen et al., 2002; Groth et al., 2003; Nissen et al., 2004.

blandt de drenge, der identificerer sig som computernørd, også en stor andel, der er meget tilfredse med dagligdagen. Noget tyder således på en polarisering af gruppen. Hos pigerne er det i lighed med drengene at være stille, men også at være religiøs. Det ser ud til, at de der generelt synes at have problemer med ensomhed og problemer der vanskeliggør deres hverdag, er sammenhængende med gruppeidentiteter, hvor man sidder meget alene eller ikke er socialt udfarende.

Sundhedsadfærd, trivsel og gruppetilhørsforhold

Nærmere analyser viser, at der foregår et samspil mellem sundhedsadfærd, trivsel og gruppetilhørsforhold, fx med hensyn til

rygning. De unge, der ikke trives er oftere rygere. Samtidig er forekomsten af rygere blandt unge, der ikke trives og som identificerer sig med en gruppe, hvor der er få rygere, langt lavere end den er for de unge, der ikke trives og som identificerer sig med en gruppe med høj forekomst af rygning. Vi tolker det således, at de unge ubevidst eller bevidst håndterer trivselsproblemer med forskellig adfærd som sport, bøn, druk, hash, cigaretter og så videre, afhængig af hvad der er gængs praksis i den gruppe eller omgangskreds, de færdes i (Nielsen, G.A., 2004).

De der identificerer sig selv som "sporty" skiller sig mest markant ud ved både at have en lavere andel, der ikke trives og samtidig en lavere andel rygere og hash-rygere. Med hensyn til alkoholforbrug er

Tabel 3: Procentandel af piger opdelt efter gruppeidentitet der sjældent/aldrig føler deres dagligdag er personligt tilfredsstillende, har i meget/nogen grad problemer der vanskeliggør daglige gøremål samt føler sig meget ofte/ofte ensomme.

	Dagligdagen er sjældent/aldrig personligt tilfredsstillende	Har meget/nogen problemer der vanskeliggør daglige gøremål	Føler sig meget ofte/ofte ensom
Sporty type	4	38	7
Pop- pige/dreng	9	44	14
Hiphopper/skater	10	48	26
Stille pige	15	48	23
Technofreak	6	51	21
Computernørd	17	47	20
Religiøs	11	55	23

Kilde: Nielsen et al., 2002; Groth et al., 2003; Nissen et al., 2004.

det i hverdagsforbruget forskellen skal findes. De "sporty" drikker lige så meget som andre unge i weekenden, mens der er et lidt lavere forbrug i hverdagen.

Fysisk aktivitet og sundhedsvaner

Det er veldokumenteret, at fysisk aktivitet er forebyggende over for flere livsstilssygdomme; effekten er såvel direkte, som indirekte. Motion har evnen til i sig selv at forebygge sygdomme. Desuden viser adfærdsforskning, at motion også har indvirkning på sundhed ved at stimulere velvære og trivsel. Og de, der ikke trives, er mere udsatte for at leve et usundt liv med cigaretter, megen alkohol, brug af hash og andre illegale stoffer.

Data fra MULD-undersøgelsen (Ringgaard,

L. et al., 2004) viser en tydelig sammenhæng mellem fysisk form og trivsel. I dette tilfælde er trivselsindikatorerne "problemer i dagligdagen" og "oplevelse af ensomhed". Jo bedre form, jo bedre trivsel. Jo dårligere trivsel, des dårligere fysisk form. Sandsynlighed for at have en dårlig eller meget dårlig selvrapporeret fysisk form er omkring tre til fire gange så høj, hvis man har mange problemer i dagligdagen (figur 1), og tilsvarende hvis man ofte føler sig ensom. Dette er set i forhold til de unge, som svarer, at de slet ikke har problemer i dagligdagen eller aldrig føler sig ensomme.

Sammenhængen mellem fysisk form og brug af rusmidler som cigaretter, alkohol og hash er mindst lige så tydelig. Dagligrygerne og de

Figur 1. Sammenhæng mellem det at have en dårlig/meget dårlig fysisk form og problemer i dagligdagen

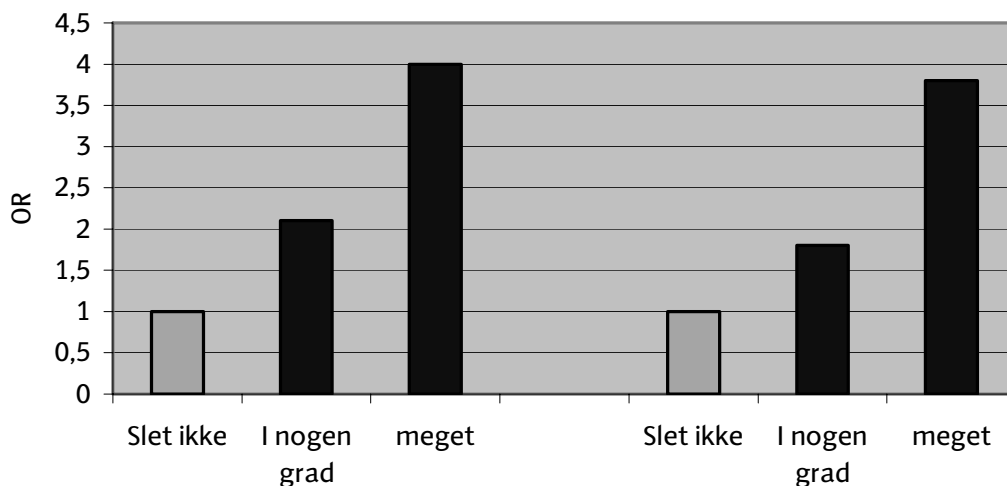
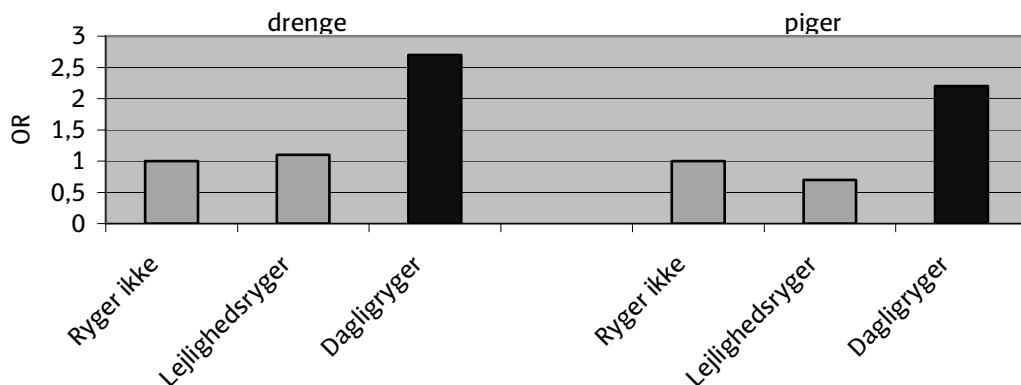

Figure 1. Relationen mellem fysisk form og trivsel. Bemærk at OR står for oddsratio. Denne værdi udtrykker, hvor mange gange større risiko dem, der i nogen grad oplever problemer i hverdagen og dem har mange problemer i hverdagen, har for at være i dårlig fysisk form i forhold til dem, der slet ikke oplever at have en dårlig trivsel.

Figur 2. Sammenhæng mellem det at have en dårlig/meget dårlig fysisk form og rygevaner

Figure 2. Viser relationen mellem dårlig fysisk form og rygevaner. OR står for oddsrationoværdien. Den udtrykker risikoen for at ikke-rygerne, lejlighedsrygerne og dagligrygerne har for at være i dårlig form. F.eks. har de drenge, der er daglige rygere, næsten 3 gange større risiko for at være i dårlig form end ikke-rygerne.

der ryger hash vurderer generelt, at deres fysiske form er dårligere end andre unge.

Mønsteret er lidt mere uklart, når det handler om brug af alkohol. Dem der har været fulde flere gange inden for seneste måned, vurderer *ikke* at deres fysiske form er dårligere end andre unges- samtidig trives de heller ikke dårligere end andre unge. Dette kunne indikere, at sammenhængen mellem sundhedsvaner og fysisk form ikke skyldes, at de unge, der er fysisk aktive, primært gør det for sundhedens skyld. Snarere, at sammenhængen medieres via bedre trivsel og en mere sund kropsofattelse som fælles underliggende faktor.

Gert Allan Nielsen er ansat som projektleder for forskningsprojektet "Monitorering af unges livsstil og dagligdag" (MULD), ved Kræftens Bekæmpelse.

Susanne Aaen er medarbejder på projektet Trivsel, ved Kræftens bekæmpelse.

Kirsten Verkooijen er ph.d.-student ved Afdelingen for Sundhedsfremme, Syddansk Universitet, Esbjerg.

Lene Ringgaard er medarbejder på projekt "Fysisk aktivitet og evaluering", ved Kræftens bekæmpelse.

Noter:

- 1) Data er fra to spørgeskemaundersøgelser: 1) Undersøgelse af gymnasielevs sundhedsvaner og livsstil fra 1996/97, udgivet af Statens Institut for Folkesundhed, med mere end 25.000 respondenter i 1.229 skoleklasser på 91 skoler; 2) MULD-undersøgelserne (Monitorering af Unges Livsstil og Dagligdag), hvor Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen siden 2000 har spurgt de 16-20-årige om deres livsstil. Det er blevet til et repræsentativt landsdækkende udsnit på ca. 8.000 unge.
- 2) Spørgsmålet i spørgeskemaet om gruppe-

---

dentitet er: Hvis dine venner kaldte dig noget af følgende, hvor enig ville du så være... De grupper de unge kunne vælge varierer lidt fra år til år. I 2002 var der 9 kategorier, se tabel 1, bodybuilder blev sorteret fra, da der var for få i gruppen (se www.muld-survey.dk).

Referencer:

Nielsen, G.A. "Psychological and social functioning, as predictors of risk behaviour in Danish adolescents." 7th International Congress of Behavioral Medicine. Helsinki 28.-31. august 2002.

Nielsen, G.A. & Hansen, T. "Differences and similarities in the effect of school class on health related lifestyles." Poster Presentation. 8th International Congress of Behavioral Medicine. Mainz 25.-28. august 2004.

Verkoijen, K. & Nielsen, G.A. "Group Identity and health risk behaviour among young Danes." Poster Presentation. 8th International Congress of Behavioral Medicine. Mainz 25.-28. august 2004.

Nielsen, G.A. et al. (2002). "MULD-rapport nr. 1." Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen.
Groth, M., Nielsen, G.A. & Ringgaard, L. (2002) "MULD-rapport nr. 2." Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen.

Nissen S, Nielsen, G.A. et al.(2004) "MULD-rapport nr. 3." Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen.

Ringgaard, L.& Nielsen, G.A. (2004). "Fysisk aktivitet i dagligdagen blandt 16-20-årige i Danmark." Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen.

I denne artikel ser Per Alsøe på udviklingen inden for unges samlivsformer. Hovedkonklusionen er, at der i løbet af de seneste årtier er sket væsentlige ændringer i de unges bo- og samlivsformer. Flere bor alene eller er samlevende, og f.eks. unge mænd bliver boende hjemme hos forældrene i længere tid.

Samliv, børn og bolig

Af Per Alsøe

I dag bor unge oftere alene, end de gjorde tidligere, og det er især unge mænd, der bor alene. De unge venter i dag også længere, før de forlader forældrene, og de bliver senere forældre. Det er blevet væsentligt mindre almindeligt, at unge er gift.

Andelen af unge - i alle aldersklasser - der har børn, er faldet, og der også blevet færre teenage-mødre. Til gengæld er en større del af teenage-mødrene enlige end for 25 år siden. Det er blevet mindre almindeligt for unge at bo i parcelhus, og generelt ligner de unges fordeling på boligtyper, den generelle fordeling i den samlede befolkning.

Hjemmeboende og enlige

I 2004 er 68% af de unge mænd og 54%

af de unge kvinder mellem 18 og 29 år enlige. Det drejer sig om 265.000 mænd og 207.000 kvinder.

Knap en fjerdedel – 24% – af de unge mænd og knap en tredjedel – 31% – af de unge kvinder indgår i samboende/samlevende par (se definitionerne senere).

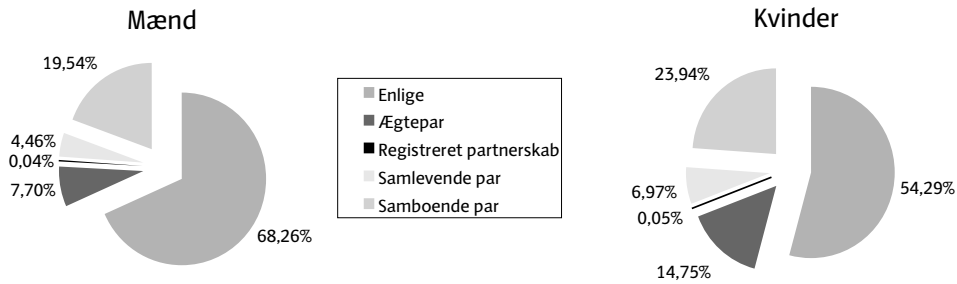
15% af de unge kvinder er gift, mens kun knap halvt så stor en del af de unge mænd er gift, dvs. 8%.

Andelen af unge mænd og kvinder, der er i registrerede partnerskaber (par af samme køn), er 0,04 og 0,05% – hvilket er 158 mænd og 204 kvinder (se fig. 5.1 side 89).

Over de seneste 25 år (1980-2004) er en stadig større del af de unge blevet enlige. Andelen af mænd i alderen 15-29 der er

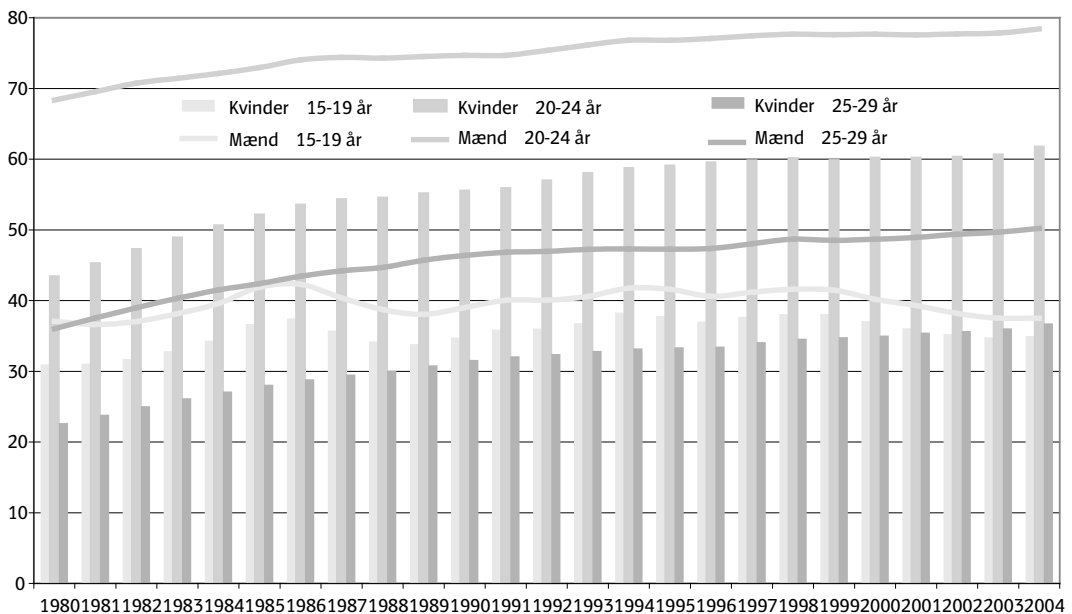

Figur 5.1. Figuren viser mænd og kvinder i alderen 18-29 år fordelt på samlivsformer 2004.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken.dk, matrice FAM10

Figur 5.2 Figuren viser antallet af unge enlige fordelt på køn og 3 aldersgrupper i procent af befolkningen i de samme grupper, 1980-2004.

Kilder: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken.dk, matrice FAM10 og BEF1A.

Anmærkning: I statistikken regnes en hjemmeboende person på 18 år eller derover som sin egen familie, enlig.

enlige er vokset fra omkring 45% til omkring 55%. For de unge kvinder er andelen af enlige steget fra omkring 30-35% til knap 45% i slutningen af perioden. Bemærk at vi også her har de helt unge fra 15 til 18 år med i opgørelsen.

Disse tal dækker over store forskelle inden for de forskellige aldersgrupper af unge. De 20-24-årige udgør den største procentdel af de enlige, især hos mændene. Andelen af enlige blandt mændene i denne aldersgruppe er steget fra knap 70% i begyndelsen af perioden til knap 80% i 2004.

Blandt de 20-24-årige kvinder finder vi den største stigning i andelen af enlige – 20 procentpoint: fra godt 40% i begyndelsen af 1980'erne til godt 60% i 2004.

Blandt de lidt ældre unge mænd fra 25 til 29 år var 35-40% enlige i begyndelsen af 1980'erne, og det tal er steget til 50%

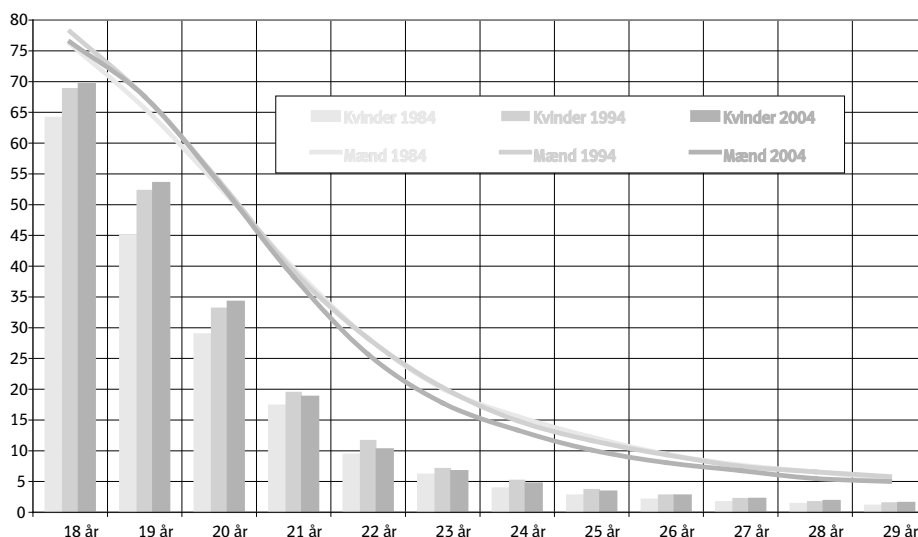
i 2004. Blandt kvinderne i samme aldersgruppe var omkring 25% enlige i begyndelsen af 1980'erne, men i 2004 er andelen steget til knap 40%.

Unge mænd bor hyppigere hos forældrene end unge kvinder. Det gælder for alle årgange. Størst er forskellen mellem mænd og kvinder på dette område blandt de 20-21-årige, hvor mændenes andel er knap 20 procentpoint højere end kvindernes.

Blandt de 18-20-årige har tendensen de seneste 20 år har været, at andelen, der bor hjemme, er steget en smule blandt både mænd og kvinde, men mest for kvindernes vedkommende.

For de øvrige årgange er der ikke sket de store ændringer. I aldersgruppen 28-29 år bor kun 5% af mændene og 2% af kvinderne hjemme.

Figur 5.3. Figuren viser antallet af de unge der boede hjemme i henholdsvis 1984, 1994 og 2004 - fordelt på køn og alder.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken.dk, matrice FAM12 og BEF1A.

Over de seneste 20 år har tendensen været, at kvinderne i større omfang bor hjemme hos forældrene, mens mændene i de lidt ældre årgange i mindre omfang bor hjemme hos forældrene end tidligere.

Når en større andel af kvinder i stort set alle årgange og færre mænd i 22-29-års alderen bor hos forældrene, betyder det, at forholdet mellem andelen, der bor hjemme, de to køn imellem er blevet mindre

Især blandt de ældre dele af ungdommen er der sket en markant udvikling mellem kønnene. I 1984 var andelen af hjemmeboende mænd i de ældre årgange omkring 4-5 gange højere end hjemmeboende kvinder, men i 2004 er mændenes andel faldet og er nu kun omkring 3 gange højere end kvindernes andel (figur 5.4).

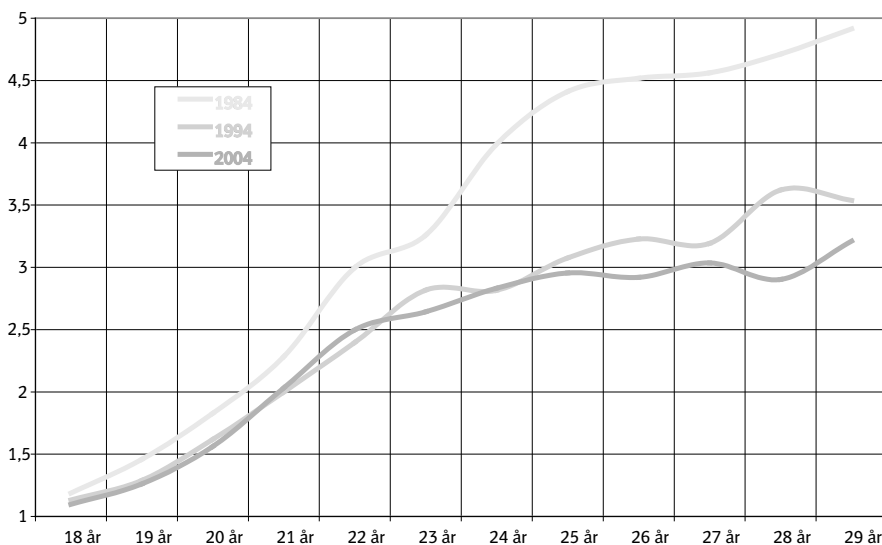
Gift, samlevende og samboende

Færre og færre af begge køn er gift, men unge kvinder lever langt oftere i ægteskaber end unge mænd. For 20 år siden var cirka en fjerdedel af de unge kvinder og 14% af de unge mænd mellem 18 og 29 år gift. For 10 år siden var andelen af gifte, unge kvinder faldet til 18% og mændenes andel til 10%.

I dag er andelen af unge kvinder, der er gift, nået endnu længere ned, nemlig til 15%, og lige sådan blandt mændene, hvor den er nede på 8%.

Faldet i andelen af gifte unge mænd og kvinder findes i alle årgange. Men for kvindernes vedkommende er andelen størst blandt de 26-28-årige, hvor den var 22-23 procentpoint mindre i 2004 end i 1984. Blandt de unge mænd er faldet størst for de 27-29-

Figur 5.4 Figuren viser forholdet mellem andelen af de unge mænd der boede hjemme, og andelen af de unge kvinder der boede hjemme, i henholdsvis 1984, 1994 og 2004.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af figur 5.3

årige med 16-18 procentpoint i perioden.

Samlevende defineres som par der deler bolig, og som har fælles børn, men som ikke er gift. *Samboende* er par der deler bolig, men som ikke er gift og som ikke har fælles børn, og hvor parterne er af hver sit køn, men ikke søskende, og hvor aldersforskellen er mindre end 15 år.

Samlet set har andelen af unge 18-29-årige i samlevende par ligget nogenlunde fast over de seneste 20 år: for mænds vedkommende på 4-5% og for kvinders på 7-8%. Der er dog blevet forholdsvis færre 18-27-årige mænd i samlevende par og forholdsvis flere 28-29-årige af begge køn i samlevende par.

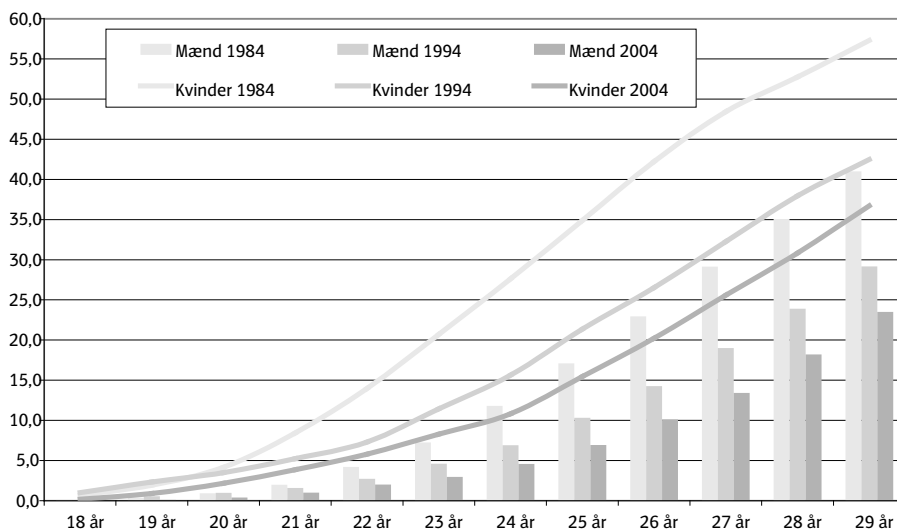
At leve i samboende par – altså mand og

kvinde sammen uden fælles børn – er blevet en mere foretrukket samlivsform nu end tidligere. Hvor 17% af de unge mænd i midten af 1980'erne og 1990'erne levede i samboende par, er andelen steget til 20% i 2004. For kvinderne var andelen på 21% i midten af 1980/90erne og den er steget til 24% i 2004 (se figur 5.6 side 72).

Det er de ældste af de unge, som i større grad end tidligere er samboende, mens der blandt de yngre er sket et fald. Faldet blandt de yngre skal ses i lyset af, at de i højere grad end tidligere bor hos deres forældre.

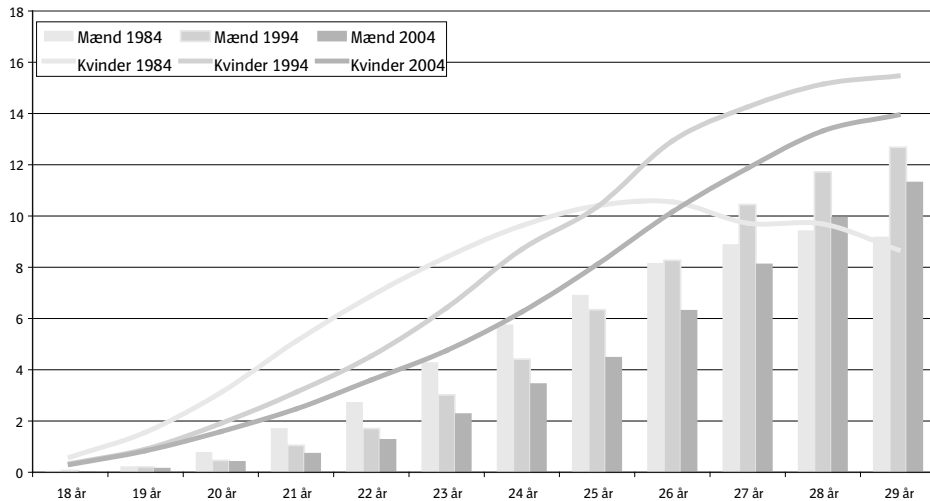
Endelig lever en meget lille del af de unge i registrerede partnerskaber (af samme køn) - knap 160 mænd og lidt over 200 kvinder i 2004.

Figur 5.5 Figuren viser andelen af unge mænd og unge kvinder der var gift i henholdsvis 1984, 1994 og 2004.

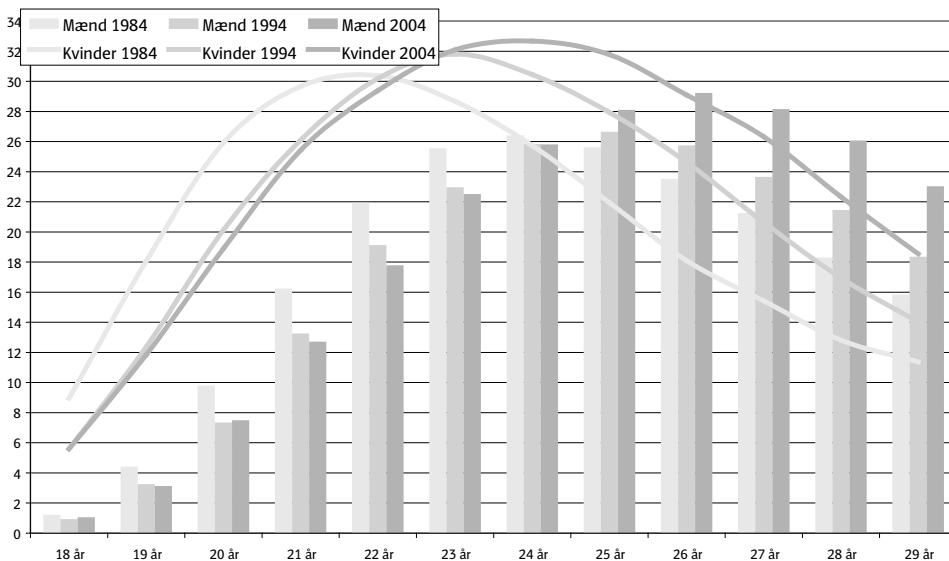
Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken.dk, matricerne FAM10 og BEF1A

Figur 5.6 Figuren viser andelen af unge der levede i samlevede par i henholdsvis 1984, 1994 og 2004.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken.dk, matricerne FAM10 og BEF1A

Figur 5.7 Figuren viser andelen af unge der levede i samboende par i henholdsvis 1984, 1994 og 2004.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken.dk, matricerne FAM10 og BEF1A

De unges boliger

Næsten halvdelen af befolkningen – unge som gamle – bor i parcelhuse i 2003. Blandt de unge bor 35% i parcelhuse, men heraf er en del hjemmeboende – (jf. tidligere fig. 5.3), det vil sige, at de bor i deres forældres parcelhus.

I hele befolkningen bor 30% i etageejendomme (flerfamiliehuse) mod 45% af de unge. I hele befolkningen bor 12% i rækkehuse og lignende mod 9% blandt de unge. 5-6% af hele befolkningen bor på landet i stuehuse til landbrugsejendomme. Her er tallet for unge det samme. I 2003 bor lidt over 3% af de unge på kollegier – det vil sige 32.000 unge.

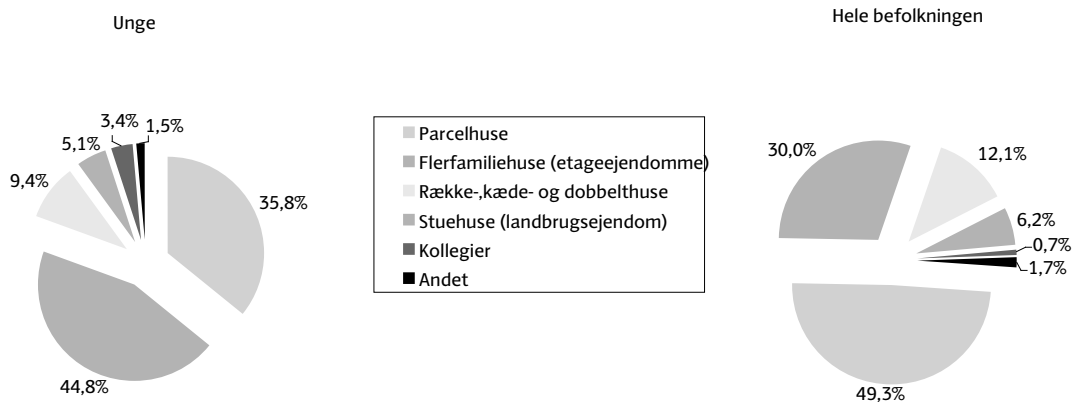
Igennem 1980'erne og frem til 2003 skete der en ændring i de unges boligforhold.

I det meste af 1980'erne boede omkring 35% af de unge 20-24-årige i parcelhus og omkring 40-45% af de 25-29-årige (se figur 5.8).

I 1990'erne faldt andelen for begge aldersgrupper til omkring 30%, og i 2003 bor kun cirka en fjerdedel af de unge i parcelhus.

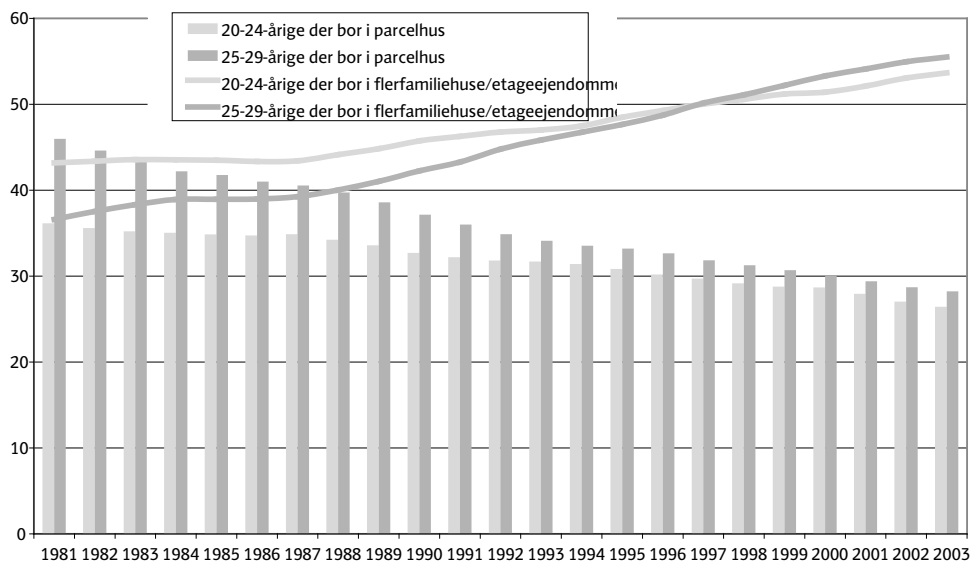
Hvor der i begyndelsen af perioden var stor forskel mellem de to aldersgruppers boligforhold, kom de til at ligne hinanden mere og mere gennem 1990'erne, og i 2003 er der ikke den store forskel. Her har vi alene set på parcelhuse og flerfamiliehuse/etageejendomme, men disse to boligarter har gennem hele perioden tegnet sig for 80% af de unge. Efter 1989 blev andelen af de 25-29-årige, der boede i flerfamiliehuse/etageejendomme større end andelen, der

Figur 5.8 Figuren viser andelen af unge 15-29-årige der i 2003 boede i forskellige boligarter sammenlignet med hele befolkningens fordeling på boligarter.

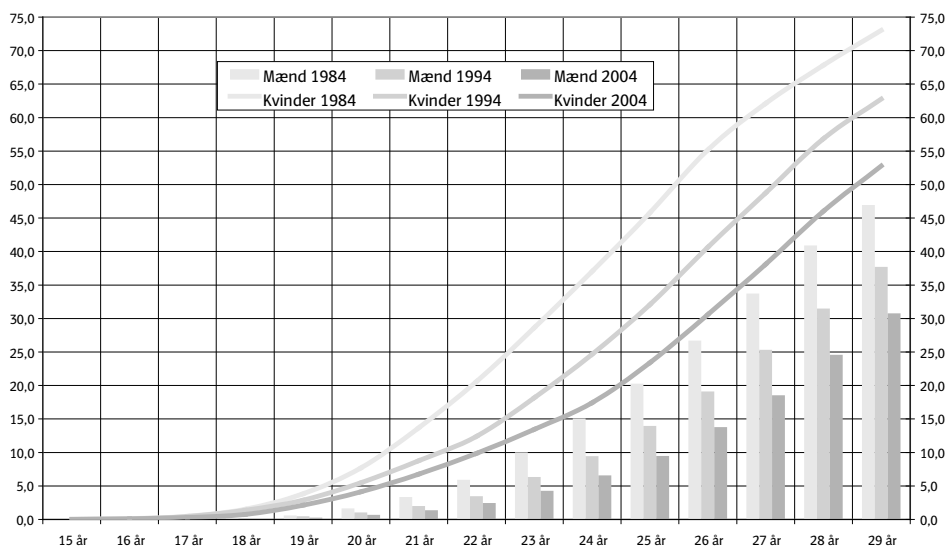
Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken.dk, matricen BOL6

Figur 5.9 Figuren viser andelen af de unge der boede i parcelhus eller flerfamiliehuse/etageejendomme i perioden 1981-2003.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken.dk, matricen BOL6

Figur 5.10 Figuren viser andelen af unge mænd og kvinder der havde børn i henholdsvis 1984, 1994 og 2004.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken.dk, matricerne FAM10 og BEF1A

boede i parcelhus, og i 2003 boede 56% i denne aldersgruppe i flerfamiliehuse/etageejendomme.

Unge med børn

Gennem de seneste 20 år har tendensen været, at stadig færre unge har børn. F.eks. var 75% af de unge kvinder i 29-års alderen mødre i 1984. Men i 2004 er det kun halvdele. Tilsvarende er andelen af unge, der er fædre i 29-års alderen, faldet fra 45% i 1984 til 30% i 2004 (se figur 5.10).

Men faldet forekommer i alle aldersklasser mellem 15-29 år. Generelt lever unge i dag i langt højere grad end tidligere et liv uden børn.

Andelen af 15-19-årige kvinder, der er mødre ("teenagemødre"), er halveret fra 1984

til 2004. I 1984 var der 2.424 teenagemødre svarende til 1,2%, og det tal er faldet til 910 i 2004 eller til 0,6%. 43% af disse meget unge mødre er enlige, og 38% af dem lever sammen med faderen.

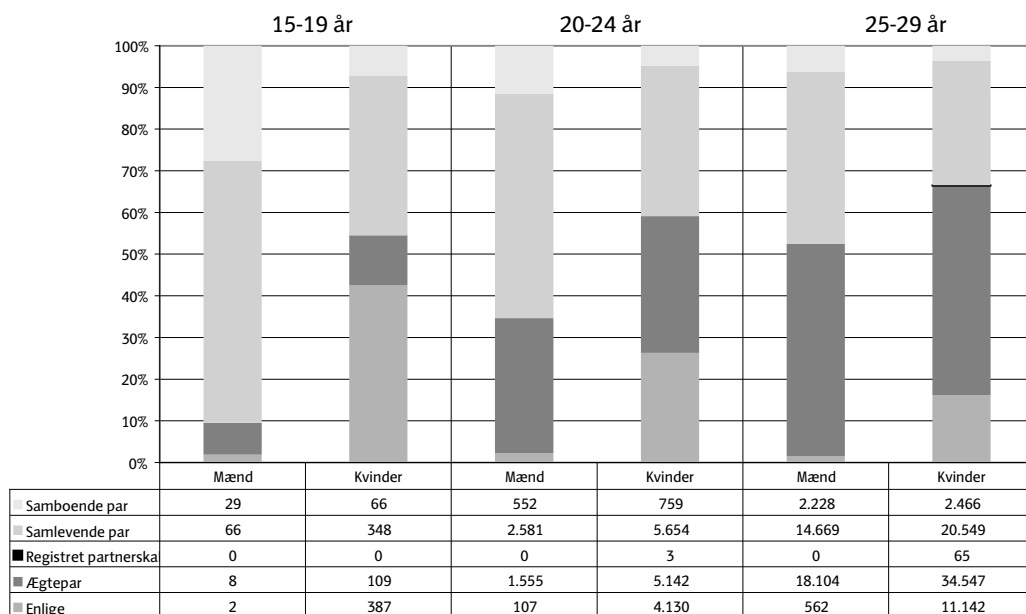
I 1984 var der 337 "teenagefædre" mellem 15 og 19 år (0,2%). I 2004 var det faldet til 105 (0,07%).

Også blandt de lidt ældre kvinder mellem 20 og 24 år er der færre mødre. Andelen er halveret fra 21% i 1984 til lidt over 10% i 2004. For mændene i samme aldersgruppe er andelen med børn faldet fra 7% til 3%.

Endelig er andelen af kvinder i alderen 25-29 år der har børn faldet fra 61% til 39% i 2004. For mændene i denne aldersgruppe er andelen faldet fra 34% til 20%.

Der er ikke mange helt unge mænd med

Figur 5.11 Figuren viser, hvordan unge mænd og kvinder med børn fordeler sig på familietyper i 2004.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken.dk, matricen FAM10

børn. I det begrænsede omfang, de har børn, lever de helt unge mænd sammen med moderen (samlevende par).

26% af de 20-24-årige kvinder med børn er enlige, mens 36% lever i samlevende par (med faderen), og 33% lever i ægtepar.

54% af de 20-24-årige mænd, som har børn, lever i samlevende par, og 32% dem lever i ægtepar.

De 25-29-årige kvinder med børn lever for halvdelen vedkommende i ægtepar, 30% lever ugifte sammen med faderen, og 16% er enlige.

Som vi så i figur 5.10 er andelen af unge med børn faldet for alle aldersklasser over de seneste 20 år.

Men ser man alene på unge kvinder med

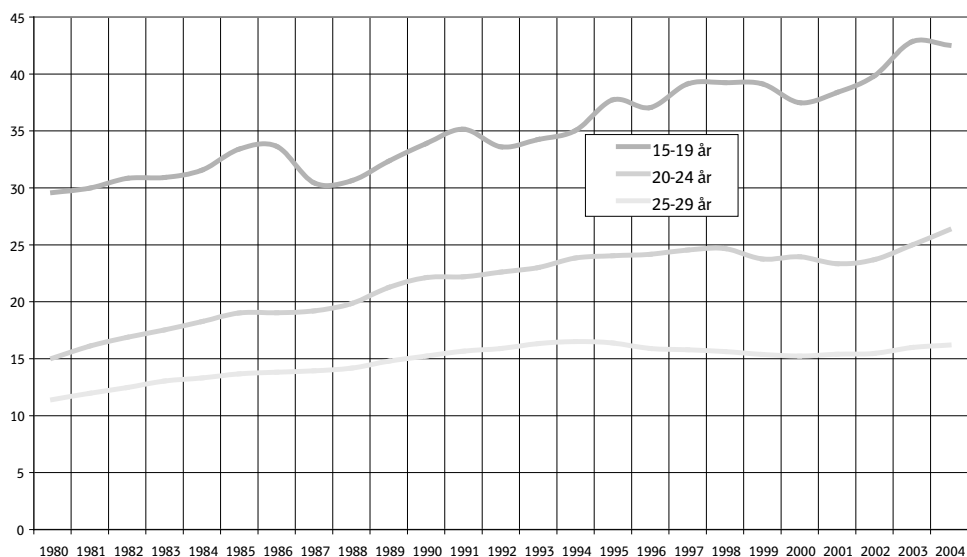
børn og sammenholder det med de kvinder, der er *enlige* med børn, viser det sig, at der godt nok er færre, der får børn, men at disse i højere grad i dag end for 25 år siden er enlige.

Ud af alle kvinder i alderen 15-19 år med børn er andelen, der er enlige, steget fra omkring 30% i 1980'erne til 35-40% i løbet af 1990'erne for at nå op på 43% i 2004.

Også de ældste af de unge mødre er i højere grad enlige i dag end tidligere. Stigningen er dog ikke så markant som for de to andre aldersgrupper. Andelen af mødre, der er enlige, er steget fra godt 10% i 1980'erne til lidt over 15% i de seneste 15 år.

Per Alsøe er tidligere dokumentationskoordinator ved Center for Ungdomsforskning.

Figur 5.12 Figuren viser andelen af kvinder med børn i forskellige aldersgrupper der var enlige i perioden fra 1980 til 2004.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikbanken.dk, matricen FAM10

Tine Filges har igennem en årrække fungeret som rådgiver på Sexlinien for Unge, der drives af Foreningen Sex & Samfund. Det er med den baggrund, hun tager fat i de unges opfattelse(r) af og ønsker til deres samliv. Filges' pointe er blandt andet, at de unge vokser op i en tid, hvor antallet af skilsmisser når nye rekorder, så deres ældre "rollemodeller" snarere fungerer som skræmmebilleder end som forbilleder. Hun giver med andre ord et indblik i, hvordan unges billeder af deres samliv relateres sig til den virkelighed de oplever nu.

Unge og samliv

Af Tine Filges

Danmarks Statistik offentliggjorde i november skilsmissetallene for 2003. I alt blev det til 15.763 opløste ægteskaber sidste år. Det er mange, særligt når man tænker på alle de mennesker der er følelsesmæssigt implicerede. Dertil kommer, at 40% af den voksne befolkning i dag lever alene.

Hver 3. oplever en skilsmisse

Hver tredje ung har i dag på sin egen krop oplevet, at forældrene gik fra hinanden, og hvad deraf fulgte af opbrud, konflikter, en ny hverdag, måske i en ny skole med nye kammerater, nye papforældre osv. Vi kender alle historierne og konsekvenserne til hudløshed, og der er ikke noget at sige til, at de ældre generationer er bekymrede for, om den næste generation nu vil kunne

finde ud af kærlighedslivet. Og er det ikke sådan, at man har en udtalt forventning om, at lige netop den næste generation af unge lærer at finde ud af, hvordan man lever et livslangt kærlighedsliv sammen? Det interessante er derfor, hvordan denne enorme mængde af viden og valgmuligheder påvirker de unge? Hvordan tackler unge denne polariserede virkelighed og de dobbelttydige signaler fra forældregenerationen?

Denne artikel handler om tendenserne i de lidt ældre unges samlivsformer. I artiklen refereres der til to yngre kulturforskere. Den ene er Caroline Beck, cand. mag. i folkloristik, som har undersøgt unges kærlighedsbegreb omkring årtusindskiftet. Dette har hun gjort gennem gruppeinterviews

---

med unge i tyverne. Den anden kulturforsker er Sarah Kjær, som i forbindelse med sin ph.d. på Lunds Universitet forsker i yngre menneskers parforhold. Jeg selv skriver ud fra mine erfaringer som rådgiver på Sexlinien for Unge i Foreningen Sex & Samfund.

For unge hænger kærlighed og sex sammen

Ifølge kulturanalytiker Caroline Beck drømmer unge om den store kærlighed. Derudover hænger seksualitet uløseligt sammen med kærligheden. De unge er dog ikke mere naive, end at de også forholder sig til skilsmissestatistikkerne og sagtens kan få øje på modsætningen mellem drømmene og virkeligheden; særligt når de reflekterer over de parforhold, som de har været igennem, når de når midten af tyverne. Man kan også spore en vis grad af frustration hos de unge, for de tager ansvaret for deres liv meget alvorligt. De ved, at de er alene om ansvaret for at finde den rigtige partner og vælge det rigtige liv, og det kan være en enorm eksistentiel byrde, når man har drømmene at leve op til. De er således meget bevidste om, at det er svært at få det hele til at fungere. Men hver gang de befinder sig i et nyt parforhold, er de samtidig overbeviste om, at det omsider er den helt rigtige partner denne gang.

Det reaktionære valg

Sarah Kjær forsker i parforhold på Lunds Universitet i Sverige. Også hun siger, at de unge i dag vil etablere sig: De ønsker at flytte sammen og de ønsker at gifte sig. De er - på mange måder - meget reaktionære i deres samlivsformer. Blandt andet derfor ser man, at fordømmelsen af utroskab er høj blandt unge, mens den er meget lav blandt voksne og midaldrende. Samtidig - eller måske derfor - er det også nødvendigt

for unge at legitimere deres valg af kæreste og bofælle overfor sig selv og omverdenen, netop fordi de er hårdt trængt af forældregenerationens normer om, at man hverken må være for ung eller for gammel for at indlede et parforhold.

Presset fra de voksne

Blandt voksne er der en udbredt holdning om, at den unge, når det kommer til valg af kæreste, bør være moden, fornuftig og saglig. De unge oplever således ofte et paradoks mellem, at de godt må være kærester for de voksne - bare de ikke får børn af det, får kønssygdomme eller vælger den forkerte dreng eller pige at være kæreste med. Voksne bryder sig heller ikke om, at den unge indleder et kæreste-forhold eller et seksuelt forhold i en for tidlig alder. Mange forældre ønsker mere eller mindre bevidst at fastholde den unge i en udvikling, som for alt i verden ikke må gå for hurtigt. Men faren ved at forsøge at forhindre eller begrænse den unge i sit valg af kæreste og eksempelvis seksuelle erfaringer, kan være, at den unge presses tilbage mod barndommen, og at den unge måske ikke får mulighed for at gøre sig de nødvendige erfaringer om forelskelse og kærlighed, sex og parforhold.

Det er vigtigt at huske på, at når de unge skal vælge partnere har de kun deres følelser, fornemmelser og sparsomme erfaringer at navigere med. Det er vigtigt, at den unge har den nødvendige viden om, hvordan de skal passe på sig selv fysisk og psykisk eksempelvis i forhold til prævention og seksuelle overgreb, men også at de får tid til at tilegne sig de kompetencer, et parforhold kræver.

Det skal ligne et parforhold

Når unge i dag flytter sammen med en

kæreste, gør de, ifølge Sarah Kjær, meget ud af at være fornuftige og koncise i deres organisering af dagligdagen. Det skal *ligne* et parforhold for at være et parforhold! Det betyder, at de gør par-ting sammen, også selv om de stadig bor hjemme: De bliver ringforlovede, tager på skiferie og har parmiddage, og senere, når de er flyttet hjemmefra og sammen med en kæreste, køber de – sat på spidsen – sofaer i Ikea og bliver gift. Men det handler ikke kun om at vise forholdet materielt og udadtil. Det med at købe Ikea-møbler, som et genkendeligt symbol på det moderne parforhold, handler samtidig om, at de unge udmærket er klar over det store ”monster” af tabeller, statistikker og medieudsagn, der hver dag fokuserer på skilsmisser, skilsmissebørns vilkår, og julefrokostutroskab. Det betyder, at den rædsel, som dette monster producerer – og det faktum, at de unge enten selv er, eller kender skilsmissebørn – også er med til at skabe et meget rigtigt ideal om, hvordan man skal leve sammen.

Ideen om den rigtige kærlighed

Skilsmissetallene kan også læses sådan, at vi er ved at drukner i ideer om den rigtige kærlighed. Ifølge Caroline Beck har også unge svært ved at frigøre sig fra de kulturelle lydspor, som er lag på lag af politisk, terapeutisk, poetisk og fiktionspræget snak om kærlighed. De unge, hun har talt med, kalder selv den hverdag, som de færdes i for ”en medieskabt virkelighed”. For mange unge er det største skræmmebillede for kærligheden derfor at ende som et par i Bilka i joggingdragt, to ens for 300 kr. Videoaften er heller ikke sagen, begge dele er tegnet på, at ligegyldigheden er indtrådt. Drengene vil ikke være tøffelhelte eller konfliktsky mænd, mens deres tøffelheltekoner vasker sokker og koster med dem.

Omvendt har de straks sværere ved at finde deres egne idealbilleder på, hvordan man kan leve sammen, måske fordi de er blevet stopfodret med andres.

Ikke-kærester eller single

Mens nogle unge vælger en meget traditionel samlivsform, er andre unge langt mere forsigtige og tilbageholdne. Nogle har eksempelvis en, de omgås på en meget kærestelignende måde, men som de kalder for ”ikke-kærester” – selv om de altså gør alt det, som kærester normalt gør (sover sammen, spiser brunch om søndagen og holder i hånd foran fjernsynet). Ifølge Caroline Beck kan fænomenet ”ikke-kærester” forklares ved, at man i hvert fald ikke vil være kærester på samme måde som vennerne, som i fjernsynet, som i filmene, reklamerne og som forældrene. Derudover handler det at være ”ikke-kærester” i lige så høj grad om, at den unge altid er i tvivl, om hvorvidt kæresten pt. nu er den rigtige for ham eller hende. I dag ligger tvivlen latent i et parforhold, og det er simpelthen, fordi vi lever på de præmisser, skilsmisser medfører. Tvivlen skaber en evighedsfornemmelse, hvilket betyder, at den livslange tvivl har afløst ideen om den livslange kærlighed. Derfor står de unge – der vælger, at se nogen som ”ikke-kærester” eller lever scorelivet, med løse, kortvarige seksuelle forbindelser – billedligt talt i døren, både på vej ind og på vej ud af et parforhold, eller også hverken eller.

Valget

Tvivlen peger igen tilbage på det valg, unge står med. Valget viser, hvem man er. Valget er ens personlige visitkort udadtil, og derfor er man nødt til at være uhyre kritisk med den, man vælger. For hvis man er utilfreds med sit valg af kæreste, er det kun ens egen fejl. Den måde, disse unge

---

vælger på, er ved at vælge fra hele tiden, fordi de er så kritiske. For mange unge bliver det at skulle vælge én at være sammen med resten af livet derfor opfattet som en fuldstændig sindssyg ting.

Ansaret er dit

Nok er kærlighed noget, som alle taler om og et offentligt anliggende, men ansvaret ligger hos den enkelte. Ifølge Caroline Beck kan det derfor opleves som en tung opgave for den unge at finde den rigtige, og det er nemt at føle sig som en fiasko, når en scoring til en fest ikke lykkes. Scorelivet kan føles som et enormt pres for den unge, fordi bevæggrunden for at søge nattelivet og festerne ofte er ønsket om en kæreste. Friheden til at vælge partner, kan dog også være en ufrihed, fordi man hele tiden skal være opsøgende, hele tiden skal ud og score. Et kæresteforhold derimod kan give en vis ro og tryghed, bekræftelse, gode oplevelser og en at dele dem med. En af de unge, Caroline Beck har talt med, kalder det ligefrem "praktisk" at have en fast kæreste, da det sparer ham for en masse byture og tømmermænd.

Udmattende med kærester

De unges kærlighedsliv ligner på mange måder de voksnes. Voksne vil derfor også kunne genkende det, når nogle unge betegner det at være kærester og par som udmattende, fordi man samtidig har sin skole eller arbejde, og fordi der er alle de følelser. Det kan derfor være dejligt at være single, fordi der dermed ikke altid påhviler en et forventningspres om, at nu skal man hygge sig og have det godt seksuelt sammen, sende søde smil, sige det rigtige og klappe lidt her og der. Derfor kan det en gang imellem være rart bare at få lov til at lægge det fra sig og isolere sig fuldstændig. Caroline

Beck forklarer det med, at kravet om intimitet og intensitet i det nære liv er så stort, at man bliver følelsesmæssigt udmattet, fordi det eneste sprog, vi kan håndtere kærligheden med, er følelsernes. Derfor er også følelserne vores eneste argumenter, når vi skal forklare de personlige valg, vi træffer, hvis vi beholder eller afskaffer en kæreste. Det positive ved vores samlivsformer er, at der er åbnet op for at bruge singlelivet og serielle parforhold til at udvikle vores selv. Det negative ved udviklingen er, at det kan blive svært for den unge at komme i gang med den personlige udvikling, fordi de er rædselsslagne for at afgive kontrol, og derfor løber fra den ene til den anden.

Symbiose eller fællesskab

I Caroline Becks undersøgelse har flere unge en forventning om, at de skal kunne skifte mellem skræmmebilledet med de ens joggingsæt og Bilka (det symbiotiske) og så at kunne være stærke, stå på egne ben og realisere deres mål og planer (det individualistiske). Der er således en forestilling og forventning om, at man kan veksle mellem fællesskabet og dyrke sine egne ting. Skræmmebilledet er, at symbiosen overtager, og at man forsvinder. En del unge bruger forældrene som skræmmebillede, fordi de i den unges forståelse har et negativt afhængighedsforhold til hinanden, men også fordi den unge betvivler, at forældrene nogensinde har tænkt over, om deres forhold nu var, hvad de ønskede sig. At være afhængig af en anden, opfattes af nogle unge som en enorm trussel, og de beretter om tøffelhelten, som hverken har pondus eller selvtillid og helt har opgivet ideen om at eget selv, for at kunne bevare forholdet. For de unge at se, er der hverken sex, køn eller selv tilbage, kun en udflydende enshed. Og det er skræmmende.

Kærligheden som moderne religion

Om den unge vælger at være single eller være en del af et par, er dog ikke altid et rationelt valg, for følelsesmæssigt håber den unge på at blive to. Selv sejlivede singler kan drømme om den irrationelle forelskelse, at blive opslugt og følelsen af, at intet andet betyder noget og pyt med, om man fik syv i en opgave. Ifølge Caroline Beck er kærligheden en form for tro. Den er blevet vores nye religion, mener hun. Mens samfundet er blevet mere og mere sekulariseret, er alt det spirituelle rejst over i kærligheden. Alle drømmer om og håber på, at kærlighedslivet kan give os den højere enhed, som kan gøre os til en ny og stærkere person. Kærligheden har et magisk skær, noget uforklarligt, transcendent, frelse, løfte over sig. Vi kan ikke forklare det, men vi må tro på, at det ligger der. Samtidig er der ikke nogen Gud at hengive sig til. Unge ved, at de selv bærer ansvaret.

Nye tider, nye udfordringer

I snart flere årtier har det økonomisk, socialt og kulturelt været muligt og legitimt at have skiftende partnere, leve alene eller i et fast forhold, få børn eller karriere, eller begge dele på samme tid. Men det ser ikke ud til, at unge i dag hverken nu eller i nærmeste fremtid kaster sig over at eksperimentere med nye samlivs- og boformer. Der står meget på spil, og de unge står i dag over for enorme udfordringer, da parforholdet fortsat vil blive udfordret fra

nye sider. I disse år er der særlig fokus på især pigers mulighed for at gøre karriere og samtidig få livet med mand og børn til at fungere derhjemme. Andre ser seksualiseringen af det offentlige rum og de unges brug af pornografi, som en trussel der tingsliggør seksualiteten og dermed ophæver den intimitet og ømhed, som skal holde sammen på to mennesker (Schmidt, 1996). En ting er sikkert: Hovedparten af de unge kender alle valgmulighederne og faldgruberne til fulde og ved også, at de selv bærer ansvaret for at kunne navigere i alt dette, og for at deres liv skal lykkes.

Tine Filges er ansat som assistent ved Center for Ungdomsforskning.

Reference:

Beck, Caroline (2001). "Når vi taler om kærlighed. Folkloristiske fortolkninger af samtaler om kærlighedslivet." Undersøgelsen kan lånes på Center for Folkloristik, Københavns Universitet.

Kjær, Sarah (2004) "Det senmoderne parforhold og dets kulturelle og historiske former". Etnologiska Institutionen, Lunds Universitet.

Schmidt, Gunther (1996). *Hvad skete der med seksualiteten?* Hans Reitzels Forlag.

Man skal ikke tale om de unge, men *med* dem

Af Niels-Henrik M. Hansen

I bogen *Øer af intensitet i et hav af rutine* præsenteres et udvalgt af Thomas Ziehes nyere tekster om ungdom, skole og kultur. Bogen indeholder 13 artikler, der tidsmæssigt strækker sig fra 1990'erne og til i dag.

Jens Christian Jacobsen præsenterer i sin introduktion Thomas Ziehes centrale begreber og teoretiske udvikling samt et længere interview med ham, hvor han bl.a. spørger ind til Ziehes forståelse af dannelse, ungdommens position i dag og individets håndtering af nutidens kontingens.

Bogen følger tematisk op på Thomas Ziehes to tidligere bøger: *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser* (1983) og *Ambivalenser og mangfoldighed* (1989).

Bogens 13 tretten artikler er organiseret under to temaer, hvor det første behandler

relationen mellem ungdom, læring og skolen, og det andet arbejder med forskellige emner under overskriften "Hverdagskulturen".

Den teoretiske bagage

Teoretisk bygger Ziehe bl.a. på den klassiske Frankfurterskole, men i forordet til bogen nævnes også tunge, tyske teoretikere som Jürgen Habermas og Niklas Luhmann som væsentlige inspirationskilder. Anthony Giddens og Ulrich Beck nævnes derudover også som de teoretiske inspirationskilder - særligt i forhold til Ziehes samtidsdiagnose.

I en del af artiklerne tager Ziehe fat i udviklingen siden 1970'erne. Dette årti fungerer på mange måder som det udgangspunkt, han skematisk og mentalt bygger sine artikler op omkring. Han mener, at 1970'erne

markerer et centralt generationsskifte - et definerende brud i samfundsudviklingen - og at der fandt et skifte sted hen imod et valg- og risikosamfund.

Han går så langt som til at sige, at vi ikke alene har været igennem en aftraditionisering af samfundet, vi befinder os nu i en post-aftraditionisering, hvor aftraditionisering ikke længere er noget nyt, men er noget unge tager som en selvfølge. Han vælger dog ikke at se dette som noget nødvendigvis negativt, men peger i stedet på, at unge i dag oftere søger efter stabilitet som en reaktion på de evige diffusiteter de konstant oplever. Kodeordet bliver her "diffusionsminimering", hvor målet for de unge er at lære at håndtere de konstante valg og deres iboende risici. Ziehe mener, at de, der stadig priser den kulturelle frisættelse, som også var et af hovedtemaerne i 70'erne, ser de unge af i dag som konservative, hvilket han selv sagt finder problematisk.

Afrunding

Formidlingsmæssigt fungerer artiklerne ganske glimrende. Den korte form fremmer læsningen i og med, at de argumenter der præsenteres nødvendigvis må udfoldes på forholdsvis kort plads, og dermed fremstår mere tilgængelige. Samtidig skriver Ziehe også i et forholdsvis enkelt sprog, som i

sig selv også er med til at lette læsningen. Omvendt er det heller ikke en bog, hvor man skal forvente at finde store teoretiske afklaringer og diskussioner.

Ziehes hensigt med de forskellige artikler er ikke alene at stille en samtidsdiagnose - han søger også at udfordre og kritisere de gængse diskurser - og om det lykkes må være op til den enkelte læser at bedømme.

Overskriften "Man skal ikke tale *om* de unge, men *med* dem" stammer fra Ziehes forord til bogen, hvor han bruger det som en kommentar til ungdomsforskningens tendens til at benytte unges egne udtalelser som en direkte og autentisk kilde i forskningen. Ziehe mener det er meningsløst, da ungdomsforskning for ham handler om at kunne overskride aktørernes egne beskrivelser. Det burde ifølge Ziehe være en selvfølge, men er det langt fra altid.

Øer af intensitet i et hav af rutine. Thomas Ziehe, 2004, udgivet af forlaget politisk revy.

Ungdomsforskning modtager gerne bøger til anmeldelse/omtale. Bøger kan sendes til Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark, Emdrupvej 101, 2400 København NV, att. Niels-Henrik M. Hansen.

Aktuel forskning præsenterer denne gang en artikel om højskolernes evner og muligheder for at hjælpe unge med deres uddannelsesvalg. Rapporten er udarbejdet i samarbejde med Folkehøjskolernes Forening og viser bl.a. at højskolerne kan tilbyde unge et særligt vejledningsrum der kan hjælpe dem med at afklare deres ønsker og mål med en evt. uddannelse.

Vejledningens betydning på højskolerne – unges afklaring af uddannelsesvalg

Af Anne Kofod

Center for Ungdomsforskning har i samarbejde med Folkehøjskolernes Forening gennemført en undersøgelse af højskolens vejlednings- og afklaringsrum. Dette er et led i højskolens aktuelle arbejde med at systematisere, synliggøre og markedsføre højskolens vejledningsindsats over for (især) unge.

Undersøgelsen bygger på samtaler med 12 unge, mens de i foråret 2004 var elever på en af tre udvalgte højskoler, der alle arbejder med konkrete vejledningstilbud som en integreret del af højskoleforløbet. De unge har også det tilfælles, at de er blevet studenter inden for de seneste par år, og derfor befinder sig i det vadede mellem ungdoms- og voksenliv, hvor uddannelse fremstår som et af de store valg.

“Min generelle opfattelse af en højskole er, at det er der, man lige som finder ud af, hvad det er, man videre vil. Så det er sådan lidt et stoppested fra gymnasiet til næste ...”

Samfundsmæssigt er der stigende fokus på og debat om unges valg af uddannelse. Det skyldes på den ene side behovet for faglært og højtuddannet arbejdskraft. Derfor er det vigtigt, at de unge påbegynder og gennemfører en kompetencegivende uddannelse i umiddelbar forlængelse af grundskole og gymnasium. På den anden side finder vi historien om en generation af unge, der har vanskeligt ved både at træffe et uddannelsesvalg og siden hen fastholde dette.

Registerbaserede statistiske undersøgelser¹ viser, at tidligere højskolelever med hensyn til uddannelsesvalg og gennemførelse tilsyneladende har en mere målrettet adfærd, samt et mindre frafald end tilsvarende grupper af unge, som ikke har været på højskole. Det ser altså ud til, at et højskoleophold i en eller anden forstand virker afklarende, og sætter den unge i stand til at udvise en større grad af målrettedhed. *Men hvordan foregår det egentlig? Hvad er det der sker?*

Nutidens unge

“Jeg ved det simpelthen ikke endnu. Det er lidt et problem. Og jeg ville være så glad, hvis jeg vidste, hvad jeg skulle i gang med her efter sommerferien, men jeg ved det virkelig ikke.”

Noget der særligt kendetegner de unge i dag er, at de har store og meget personlige forventninger til deres fremtid. De er vant til – på godt og ondt – at tage ansvar for, hvordan deres liv udfolder sig. I deres forståelse er forskellen på succes og nederlag alene et spørgsmål om det rigtige valg, og valget er deres. Det får mange unge til at tøve, når de skal træffe nogle af de store valg i livet fx dem, der knytter sig til uddannelse. Det kan på den ene side skyldes, at de er bange for at træffe et forkert valg. På den anden side afspejler det også de unges forsøg på at tage højde for så mange faktorer som muligt i deres endelige valg; rationalet er, at det øger sandsynligheden for at vælge rigtigt.

Krævende strategier

Både strategien med at udskyde uddannelsesvalget, og den der fordrer refleksion, er krævende, og de betyder begge, at det endelige valg bliver skubbet foran, uden at blive truffet. Det er utilfredsstillende for et samfund der efterspørger de unges ressourcer. Og det er utilfredsstillende for de unge, der mest af alt ønsker at nå til en afklaring. Valget af uddannelse er blevet en sag for den enkelte, bl.a. fordi det er svært for den unge at finde støtte i de umiddelbare omgivelser. De har et stort og udækket behov for at få integreret og forankret deres drømme og potentialer, ligesom de har behov for at holde fri fra de krævende forventninger til fremtiden.

I tiden mellem gymnasiet og så en videregående uddannelse vælger mange unge af forskellige grunde at tage på højskole. De forklarer, at det handler om at få et pusterum efter et liv, der gennem mange år har været centreret omkring skole, og senest også karakterer og eksamen. De har derfor brug for at flytte sig væk fra de store spørgsmål, der presser sig på, ligesom de lægger afstand til deres egne og samfundets forventninger.

I undersøgelsen fremstår fire temaer som særligt betydningsfulde for de unges oplevelse af deres afklaringsproces og højskolens rolle i udviklingen af de unges motivationsstrukturer og handlemønstre: *Rammer, engagement, tryghed og erfaringer*. Disse vil blive diskuteret i det følgende.

Rammer

“Det bedste er ... at man ligesom kommer væk fra hverdagen.”

¹ Notat udarbejdet af Center for Ungdomsforskning til Folkehøjskolernes Forening i Danmark 2003. Notatet kan findes på www.cefu.dk.

De unge der vælger at tage på højskole, har typisk hørt fra kammerater og ældre søskende, at det bliver et minde for livet. Helt centralt står dog oplevelsen af et hverdagsliv, der hænger sammen. Højskolelivet er struktureret så mange mennesker over en længere periode kan leve sammen. Det kommer konkret til udtryk via faste spisetider, men også særlige traditioner tilfører en rytme. Internatformen tilbyder en hverdag med en meget lav kompleksitet. Det står i modsætning til det liv, de unge kommer fra, som bærer præg af mange skift mellem familie, venner, sportsaktiviteter og fritidsarbejde. På højskolen er det faglige og det praktiske liv på forhånd sat i system, og de unge har typisk valgt en skole der indholdsmæssigt matcher deres personlige interesser. Skole og fritidsliv er også integreret, forstået på den måde, at det er den samme gruppe mennesker, de unge omgiver sig med, hvad enten der er tale om faglige eller sociale begivenheder. Samlet set er højskolens rammer en invitation til, sammen med ligesindede og på afstand af en turbulent hverdag med mange valg, at reflektere over, hvad livet skal bringe, når opholdet er slut.

Engagement

“Alle de er jo 100 % opsat på, at vi bare skal have noget godt ud af det.”

Nogle unge legitimerer deres højskoleophold med, at de i det mindste bruger deres sabbatår til noget nyttigt. De har gået i skole det meste af deres liv, men det har hidtil været forbundet med tvang, som udtrykt gennem fx pensum- og eksamen. Både socialt, men særligt det faglige rum på højskolen er præget af en gejst som er fremmed for de unge. Det engagement både elever og lærere lægger for dagen,

er en af de ting, der gør størst indtryk på de unge. På højskolen er lyst og det fælles engagement en bærende kraft. De unge motiveres til at yde en ekstra indsats, ligesom de lærer, at et åbent sind kan bibringe positive overraskelser. Skal de unge videreudanne sig efter gymnasiet, kan det være en væsentlig erfaring, at dygtiggørelse kræver engagement. Men på højskolen står den lystbetonede tilgang også i forhold til elevernes konkrete arbejdsindsats, hvorved det understreges, at læreprocesser rummer en stor portion flid, og at dette rent faktisk giver et udbytte.

Samlet udgør disse faktorer en drivkraft, der kan bruges til at forstærke højskolernes mulighed for at hjælpe eleverne til en realitetsforankring af deres drømme og interesser.

Tryghed

“Det er virkelig fedt at være et sted, hvor man bliver bakket op, uanset hvad! Det er noget helt specielt. Man har 100 folk i ryggen.”

Elevernes gensidige opbakning fremstår som et væsentligt aktiv i højskolens lærings- og vejledningsrum. Som udgangspunkt betyder højskolens fysiske og sociale afgrænsede rum samt rutiner og traditioner, at hverdagslivet generelt frisætter et overskud til at de unge tør afprøve sig selv fagligt og socialt. De oplever typisk, at faglige diskussioner bliver en mulighed for at lære hinanden og sig selv bedre at kende. Deres tilstedeværelse dikteres ikke af fx karakterer, og det giver dem mod til blandt andet at give udtryk for og diskutere deres forskellige holdninger. Det er de unge dygtige til at udnytte. Samværet på højskolen bærer i vid udstrækning præg af elevernes gensidige opbakning, samt deres lyst til at udforske deres egne og kammeraternes

livsanskuelser. Eleverne går trygt udfordringer i møde, uden at være lammede af frygten for nederlag. Skulle de få brug for det, er hjælpen lige om hjørnet, og det er ikke nogen skam at spørge, og mange unge forlader højskolen med en større tro på deres evne til at stå ved et valg.

Erfaringer

“Nu her bagefter, når man ser tilbage, så har jeg opdaget, at fokus ikke er studiemæssig vejledning, men menneskelig vejledning, og det er sådan, jeg skal bruge det, og ikke som studievejledning, for det kommer helt automatisk gennem menneskevejledning, vejledning om den person jeg er.”

Det lærings- og vejledningsrum, som højskolen repræsenterer, sætter et særligt præg på de erfaringer, de unge gør sig. Rammerne, engagementet og trygheden afspejler en intens hverdag, hvor eleverne kommer meget tæt på sig selv og hinanden. Samværrets intensitet bidrager til nogle nære relationer og en gensidig troværdighed. Vejledningsbegrebet åbner sig og handler ikke alene om det faglige, eller en kompetent voksen, der giver gode råd. Afklaringen bliver i lige så høj grad et spørgsmål om personlige værdier og overbevisninger, hvilket kan tilføre fx det endelige uddannelsesvalg tyngde og troværdighed hos den enkelte. De unges samspil og evne til at aflæse hinanden som mennesker spiller en ligeså afgørende rolle i refleksionen over, hvad fremtiden skal byde på. Samtidig

bliver de unge i stand til at give slip på forestillingen om de uendeligt mange muligheder, og i stedet sætte fokus på det de reelt ønsker og evner.

Højskolens særlige vejlednings- og afklaringsrum

Højskolelivet er i vid udstrækning struktureret, hvilket betyder, at de unge ikke kontinuerligt bliver afkrævet valg. Trods et højt aktivitetsniveau, har de unge ro og overskud til fordybelse. Det inviterer til ny indsigt og erkendelse hos den unge, der ser sig selv og egen placering i fællesskabet i et nyt lys. Samlet set tegner det et billede, hvor højskolen i udgangspunktet kan være relevant for de unge. Højskolen kan potentielt tilbyde et socialt rum, der gennem en fokusering på det enkelte individs evner, koblet til de reelle muligheder, kan støtte den unge i afklaringsprocessen, og endelig skabe handlekraft til at træffe et valg. I lyset af fortællingerne om hverdagen på højskolen, fortalt af unge elever, er opholdet en mulighed for at fokusere på og reflektere over det egentlig væsentlige i afklaringen af, hvilken uddannelse der matcher deres værdier, deres potentiale og reelle muligheder.

Anne Kofod er forskningsassistent ved Center for Ungdomsforskning.

Rapporten “Vejledningens betydning på højskolerne” kan hentes på Center for Ungdomsforskningens hjemmeside: www.cefudk.dk.

POST

Sendes ufrankeret
Modtageren
betaler portoen

Jeg bestiller ___ abonnement(er) på Ungdomsforskning
Abonnement pr. år, 4 numre i 2004: 100,- kr.
(inkl. moms og forsendelse)

Jeg bestiller ___ eksemplar(er) af:

___ Unge og ungdomsuddannelser, årg. 1, nr. 1 - marts 2002

___ Unge og sex, årg. 1, nr. 2 - juni 2002

___ Unge og risiko, årg. 1, nr. 3 - okt. 2002

___ Unge og forbrug, årg. 1, nr. 4 - dec. 2002

___ Unge og kriminalitet, årg. 2, nr. 1 - marts 2003

___ Unge i periferien, årg. 2, nr. 2 - juli 2003

___ Unge og miljø, årg. 2, nr. 3 - sept. 2003

___ Unge og rusmidler, årg. 2, nr. 4 - dec. 2003

___ UNG-TIL-UNG: Virker det?, årg. 3, nr. 1 - marts 2004

___ Det ubænelige - når unge rammes af sorg, årg. 3, nr. 2 - juni 2004

___ Unge i tal og tekst, årg. 3, nr. 3 & 4 - dec. 2004

___ Nye tider - nye foreningsformer?, særnummer april 2003

Pris 30,- kr. pr. stk. (inkl. moms og forsendelse)

Pris 27,- kr. pr. stk. ved bestilling af mere end 5 eksemplarer

Priser for 2005 kan ses på www.cefu.dk.

Jeg bestiller ___ årg. 1, 2002 og årg. 2, 2003

Samlet pris 200,- kr. (inkl. moms og forsendelse)

firma: _____

navn: _____

adresse: _____

postnr.: _____ by: _____

e-mail: _____

Tidsskriftet kan eventuelt bestilles på
ungdomsforskning@ild.dk eller tel. 3955 9933

Center for Ungdomsforskning
Learning Lab Denmark
Emdrupvej 101
+++3469+++
DK-2400 København NV

UNGDOMSFORSKNING

- et tidsskrift

UDGIVES AF Center for Ungdomsforskning ved Learning Lab Denmark og udkommer **FIRE GANGE OM ÅRET.**

Ungdomsforskning henvender sig til alle, der beskæftiger sig med unge.

Hvert nummer **SÆTTER FOKUS PÅ** et bestemt emne. Siden tidsskriftet blev søsat i marts 2002, er en række **FORSKELLIGE EMNER** blevet belyst: ungdomsuddannelser, sex, risiko, forbrug, kriminalitet, unge i periferien, miljø, rusmidler, sorg, samt ung-til-ung som metode.

Artiklerne **SKRIVES AF** forskere, praktikere og politikere indenfor området.

Du kan **BESTILLE** tidsskriftet på ungdomsforskning@lld.dk og finde yderligere oplysning om tidsskriftet og Center for Ungdomsforskning på www.cefu.dk.

Center for Ungdomsforskning

Center for Ungdomsforskning (CeFU) er en forskningsenhed ved Learning Lab Denmark. Centrets formål er at analysere forhold omkring unges deltagelse i samfundet, og koordinere viden og faktuelle oplysninger om unge. Centret tager i sin forskning udgangspunkt i de unges livsstil og i de brydninger, som præger hverdagen i uddannelsesinstitutioner, demokratiske organisationer og på arbejdsmarkedet.

Center for Ungdomsforskning er udviklet som en ny konstruktion inden for universitetsverdenen. Centret er tæt knyttet til en forening med medlemmer fra forskellige centrale institutioner, organisationer og virksomheder i Danmark.

Center for Ungdomsforskning modtager gerne henvendelser fra alle med interesse i ungdomsforskning. CeFU hjælper også med henvisninger og rådgivning. Hvis det passer ind i vores profil og almene interesser, kan vi igangsætte både smalle, målrettede undersøgelser og større undersøgelser. Der er også mulighed for at samarbejde med CeFU gennem samfinansierede ph.d.-stipendier eller søge om medlemskab af foreningen bag CeFU. Endelig udfører vi også foredrags- og konsulentvirksomhed i begrænset og prioriteret omfang.

Foreningen Center for Ungdomsforskning's medlemmer er: Beskæftigelsesministeriet - BUPL (Forbundet for pædagoger og klubfolk) - Center for Ungdomspædagogik - Danmarks Idræts-Forbund - Dansk Industri - Dansk Metal - Dansk Ungdoms Fællesråd - Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger - Forsvarets Værnepligt & Rekruttering - Frie Kostskolers Fællesråd - Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd - GODA (Foreningen Gode Alkoholdninger) - Gymnasieskolernes Lærerforening - HK-Danmark - Københavns Kommune, Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen - Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration - Novo Nordisk A/S - Recommended Denmark - Rigspolitiet - Socialministeriet - Specialarbejderforbundet i Danmark - Uddannelsesnævnet - Undervisningsministeriet.

Redaktøren

Unge i dag
Af Niels-Henrik M. Hansen

Unge i tal og tekst

At beskrive unge
Af Niels-Henrik M. Hansen

Unge i befolkningen
Af Per Alsøe

Om 10 år, hvad så?
Af Birgitte Simonsen

Flere etniske unge skal have en uddannelse
Af Bertel Haarder

Unge på arbejdsmarkedet
Af Per Alsøe

Intet nyt under solen: Unge, arbejdsmarked og udstødelse
Af Noemi Katznelson

Kan de ikke bare tage sig sammen? - om de unge uden uddannelse
Af Ulla Højmark Jensen

Mobile unge som fremtidens medarbejdere
Af Jens Christian Nielsen

Fra uddannelsesinstitution til arbejdsliv turpas til Bon Bon-land eller træls tilpasning?
Af Henrik Holt Larsen

Unge sundhed og trivsel
Af Per Alsøe

Trivsel, livsstil og sundhedsvaner blandt unge danskere ved årtusindeskiftet
Af Gert Allan Nielsen, Susanne Aaen, Kirsten Verkooijen og Lene Ringgaard

Samliv, børn og bolig
Af Per Alsøe

Unge og samliv
Af Tine Filges

Bogomtale

Man skal ikke tale *om* de unge, men *med* dem
Af Niels-Henrik M. Hansen

Aktuel forskning

Vejledningens betydning på højskolerne - unges afklaring af uddannelsesvalg
Af Anne Kofod

CENTER FOR UNGDOMSFORSKNING

Learning Lab Denmark

- Emdrupvej 101

- DK-2400 København NV

tel +45 3955 9933

- fax +45 3966 9228

- cefu@lld.dk

- www.cefu.dk